

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT 2018

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT
2018

Brusselse armoederapporten

De inhoud van het Brussels armoederapport werd vastgelegd in de ordonnantie “betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest” van 20 juli 2006. Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn werd belast met de uitwerking ervan.

Deze ordonnantie bepaalt de publicatie van een armoederapport in vijf onderdelen: de Welzijnsbarometer (jaarlijks), het Thematisch rapport, de Gekruiste blikken (bestaande uit externe bijdragen), het Brussels actieplan armoedebestrijding en de Synthese van de rondetafel. Op basis van deze verschillende katernen van het armoederapport formuleert het Verenigd College aanbevelingen voor de strijd tegen armoede.

Al deze publicaties kunnen geraadpleegd worden op de website van het Observatorium (<http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>) of kunnen verkregen worden door te mailen naar: observatbru@ggc.brussels.

De Welzijnsbarometer wordt sinds 2005 jaarlijks gepubliceerd. De Welzijnsbarometer 2018 is digitaal en afgedrukt beschikbaar. Elk rapport mag worden gekopieerd, mits vermelding van de bron.

Gelieve op volgende wijze naar deze publicatie te verwijzen:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2018). *Welijnsbarometer 2018*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

De Welzijnsbarometer maakt deel uit van het Brussels Armoederapport 2018.

Dit armoederapport bestaat uit vijf delen:
de **Welijnsbarometer** (jaarlijks),
het Thematisch rapport (tweejaarlijks),
de Gekruiste blikken (tweejaarlijks),
het Brussels actieplan armoedebestrijding (tweejaarlijks),
de Synthese van de rondetafel (tweejaarlijks).

Auteurs:

Marion Englert, Sarah Luyten, Dalia Fele, Déogratias Mazina, Sarah Missinne

Dankwoord:

We bedanken graag iedereen die vanuit diverse instellingen en organisaties er mee voor zorgde dat heel wat indicatoren op maat van deze Welzijnsbarometer berekend werden.

Ook een woord van dank aan de ploeg van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn voor hun hulp bij het vertalen en/of herlezen.

Lay-out:

Nathalie da Costa Maya

Depotnummer:

D/2018/9334/14

Voor meer informatie:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
Louizalaan 183 – 1050 Brussel
Tel.: 02/552 01 89
observat@ggc.brussels
<http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

Sarah Luyten
Tel.: 02/552 01 18
sluyten@ggc.brussels

Marion Englert
Tel.: 02/552 01 55
menglert@ccc.brussels

INHOUDSTAFEL

1	INLEIDING	6
2	DEMOGRAFISCHE CONTEXT	8
2.1	Bevolkingsdichtheid	8
2.2	Een stijgend bevolkingsaantal	9
2.3	Een internationale bevolking	11
2.4	Een jonge bevolking	13
2.5	Samenstelling van de huishoudens	15
3	INKOMENSARMOEDE	16
3.1	Armoederisico	16
3.2	Inkomens en inkomensbronnen	18
3.3	Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand	20
3.4	Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging	27
3.5	Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid	28
3.6	Overmatige schuldenlast	29
4	DE ARBEIDSMARKT	30
4.1	De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad	30
4.2	De niet-werkende werkzoekenden	36
4.3	Armoede bij werkenden	39
5	ONDERWIJS EN VORMING	40
5.1	Het opleidingsniveau van de bevolking tussen 25 en 64 jaar: vergelijking tussen gewesten en evolutie	40
5.2	Schoolachterstand	41
5.3	Jongeren (18-24 jaar) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	43
5.4	Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	43

6	GEZONDHEID	45
6.1	Gezondheidstoestand	45
6.2	Invaliditeit	46
6.3	Sociale ongelijkheden bij de geboorte	47
6.4	Sociale ongelijkheden in levensverwachting	48
6.5	Zorg uitstellen om financiële redenen	48
6.6	Preventie en zorgconsumptie: tandzorg als voorbeeld	49
7	HUISVESTING	51
7.1	Een meerderheid is huurder	51
7.2	Kwaliteit van de woningen, leefomgeving en ongelijkheden	52
7.3	Private huurmarkt	54
7.4	Sociale huisvesting en aanverwante	55
7.5	Dak- en thuislozen	56
7.6	Water- en energie	57
7.7	Een moeilijke toegang tot eigendom	58
8	MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE	60
8.1	Sociale contacten	60
8.2	Maatschappelijke en culturele participatie	60
8.3	Gebruik van een computer en internet	60
9	BESLUIT EN SAMENVATTING	62
10	WOORDENLIJST	64
11	LIJST VAN DE ACRONIEMEN	68
12	REFERENTIES	69

I. INLEIDING

Dit rapport is de veertiende editie van de Welzijnsbarometer. In de Welzijnsbarometer worden jaarlijks een reeks indicatoren die betrekking hebben op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest verzameld, beschreven en toegelicht. De Welzijnsbarometer heeft als doel de socio-economische situatie van de Brusselaars te beschrijven en op te volgen in de tijd. Daarnaast biedt de barometer een transversale blik op de socio-economische situatie in een heel aantal domeinen. De barometer richt zich tot al wie op de een of andere manier meewerkt aan een beleid of betrokken is bij acties in de strijd tegen armoede. De Welzijnsbarometer heeft niet als doelstelling om de directe impact van het beleid op armoede te evalueren. De Welzijnsbarometer schetst wel de globale context waarin het armoedebestrijdingsbeleid zich ontwikkelt en de uitdagingen die zich stellen. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en is een onderdeel van het Brussels armoederapport^[1].

In deze barometer wordt armoede bestudeerd als een multidimensionaal fenomeen, gekenmerkt door sociale uitsluitingen op verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. Deze ongelijkheden zijn onderling sterk verweven en kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van uitsluitingen op andere domeinen. Zo zullen bijvoorbeeld kinderen die opgroeien in armoede een groter risico lopen op een moeilijke schooltijd, maar de lager opgeleide jongeren hebben ook minder kans om werk te vinden dat toelaat menswaardig te leven. In deze barometer worden de mechanismen die maken dat iemand in armoede terecht komt, blijft of er juist uitgeraakt niet geanalyseerd. Wel wordt hier aan de hand van een selectie van de meest recente kerncijfers op het moment van de analyse, getoond hoe armoede tot uiting komt in alle levensdomeinen.

Andere publicaties van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zijn complementair aan deze barometer en verruimen het beeld van de Brusselse situatie (de Zoom op de gemeenten, de Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest, de Dossiers van het Observatorium, de Thematische Rapporten, ...). Al deze publicaties, evenals een selectie indicatoren met betrekking tot armoede en gezondheid, zijn te raadplegen en te downloaden via de website (<http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>).

De Welzijnsbarometer is bovendien complementair aan andere publicaties en instrumenten van Brusselse overheden (het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse met inbegrip van de wijkmonitoring, het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid, het Observatiecentrum van de Huurprijzen, la Strada enz.).

Ook andere federale of gewestelijke instanties publiceren jaarlijks hun eigen barometer, zoals bijvoorbeeld de "interfederale armoedebarmeter" uitgegeven door de POD Maatschappelijke Integratie of de jaarlijkse "Analyse van de evolutie van de sociale situatie en sociale bescherming in België" voor de

Belgische situatie van de FOD Sociale Zekerheid en de "Vlaamse armoedemonitor" van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) voor Vlaanderen. Wallonië heeft geen jaarlijkse barometer die specifiek over armoede gaat maar enkele gegevens over de levenssituatie van de bevolking (inkomen van de huishoudens, huisvesting, enz.) zijn beschikbaar in de jaarlijkse publicatie "Chiffres-clés de la Wallonie" van het Institut Wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) of via specifieke artikels^[2]. Voor Wallonië werden er daarnaast samengestelde indicatoren ontwikkeld^[3].

In deze Welzijnsbarometer worden de Brusselse cijfers, waar mogelijk, vergeleken met de cijfers voor Vlaanderen, Wallonië, de grote Belgische steden en/of heel België. Dit laat toe om het Brussels Gewest te situeren in de nationale context. Bij de selectie van de indicatoren wordt er in de

mate van het mogelijke rekening gehouden met de wensen van de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC).

DE GEGEVENS

Al naargelang de beschikbaarheid op Brussels niveau en de kwaliteit van de Brusselse gegevens, zijn de gepresenteerde gegevens afkomstig uit administratieve bronnen of verzameld door middel van enquêtes.

De **administratieve gegevens** zijn afkomstig van het Rijksregister, Actiris, de POD Maatschappelijke integratie, het Rijksinstituut voor ziekte en invaliditeitsverzekering (RIZIV), het Intermutualistisch Agentschap (IMA), de Kruispuntbank Sociale zekerheid (KSZ)^[4], de statistische formulieren van geboorte en overlijden, enz. Deze administratieve gegevens worden meestal verzameld door de administraties in het kader van hun dagelijkse werking, maar ze worden ook voor onderzoeksdoeleinden gebruikt^[5]. Ze zijn in principe volledig omdat ze alle personen bevatten die aan een bepaald administratief criterium voldoen (bijvoorbeeld alle personen die zijn ingeschreven in het Rijksregister, alle personen die zijn ingeschreven als werkzoekende, alle personen die een bepaalde uitkering ontvangen, ...) en ze laten vaak analyses toe op gemeentelijk niveau.

De **gegevens op basis van enquêtes** (bv. Observatiecentrum van de Huurprijzen, de Gezondheidsenquête, enz.) worden voornamelijk gebruikt om indicatoren te berekenen die niet beschikbaar zijn via andere bronnen, of om deze te berekenen in functie van bepaalde individuele kenmerken, wat niet altijd mogelijk is op basis van administratieve bronnen (bijvoorbeeld het opleidingsniveau, de gezondheidssituatie, enz.). Europese

[1] Zie ordonnantie van 20/07/2006 betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, te raadplegen op <http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

[2] Bijvoorbeeld Guio A. & Mahy C. (2013), «Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie». Working paper de l'IWEPS n°16

[3] In het kader van de opmaak van de «indicateurs complémentaires au PIB en Wallonie».

[4] Het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, beheerd door de KSZ aggregereert de sociaaleconomische data komende van de instellingen van de Sociale Zekerheid.

[5] Bron: FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

enquêtes zoals de “European Union - Statistics on Income and Living Conditions” (EU-SILC) en de “Arbeidskrachtenenquête” (EAK) die op Belgisch niveau georganiseerd worden door de FOD Economie - Statistics Belgium, laten toe om bepaalde indicatoren zoals gedefinieerd op Europees niveau te berekenen en te vergelijken onder de lidstaten van de EU. Elke indicator heeft, ondanks de essentiële informatie die hij bevat, beperkingen inzake het meten van armoede, in het bijzonder omdat bepaalde bevolkingsgroepen niet mee in rekening gebracht worden. Dit geldt zowel voor administratieve gegevens, als voor gegevens afkomstig uit enquêtes (zie verder).

De EU-SILC enquête is de voornaamste bron om vanuit een multidimensionale benadering verschillende indicatoren van sociale uitsluiting van huishoudens en individuen te berekenen. De Belgische steekproef laat toe om de indicatoren die gebruikt worden op Europees niveau maar is te beperkt om deze indicatoren voldoende nauwkeurig te berekenen op het niveau van het Brussels Gewest. In de Welzijnsbarometer wordt onder andere gekeken naar het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicogrens^[6]. Gezien de brede betrouwbaarheidsintervallen van deze indicatoren is het niet mogelijk om een evolutie in kaart te brengen.

Een eventuele uitbreiding van de Brusselse steekproef van de EU-SILC enquête zou de kennis over armoede in het Brussels Gewest verbeteren^[7]. Daarnaast kan een koppeling van administratieve gegevens via de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) eveneens de kennis over het inkomen en het sociaaleconomisch statuut van de bevolking en het risico op inkomensarmoede verbeteren. Het platform “Healthdata”^[8] moet eveneens toelaten om een groot deel van de informatie i.v.m. gezondheid en met het sociaaleconomisch statuut van de personen te koppelen.

DE ONZICHTBAARHEID VAN SOMMIGE GROEPEN IN DE STATISTIEKEN

Onder de meest kwetsbaren zijn er groepen die niet of slechts zelden in de gangbare statistieken voorkomen. De inkomens- en levenssituatie van deze mensen zijn hierdoor moeilijk te analyseren en blijven grotendeels onbekend.

Wat betreft de administratieve gegevens, bestaat er een groep personen die zijn ingeschreven in het Rijksregister maar die zich in geen enkele databank bevindt van één van de instellingen van de sociale zekerheid. Zij worden in de Kruispuntbank Sociale Zekerheid weergegeven als personen met een onbekend

statuut. Deze groep bevat personen met een zeer verschillend profiel (van diplomaten tot personen die effectief geen enkel eigen inkomen hebben dat gekend is door de instellingen van de sociale zekerheid in de brede betekenis). Deze groep is niet onbelangrijk in het Brussels Gewest en bevat een aanzienlijk aantal personen in armoede. Deze personen zijn echter (al lange tijd, of recent wanneer ze bijvoorbeeld werden uitgesloten uit de werkloosheidsuitkeringen en geen werk hebben en geen recht op andere uitkeringen) niet opgenomen in de indicatoren gebaseerd op administratieve gegevens (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2016).

De administratieve gegevens bevatten geen personen die geen wettelijke verblijfplaats hebben (en eveneens geen officieel werk of geen toegang tot de sociale zekerheid of bijstand). Hierdoor blijven bepaalde personen die maatschappelijk erg kwetsbaar zijn meestal uit de administratieve databanken, zoals de dak- en thuislozen (zonder referentieadres) en de mensen zonder wettig verblijf (die geen officiële asielaanvraag of aanvraag tot regularisatie hebben lopen).

De enquêtes die gebruikt worden in de Welzijnsbarometer worden allen geconfronteerd met dezelfde beperking: ze bereiken bepaalde groepen van de samenleving niet (of nauwelijks). De steekproeftrekking, meestal gebaseerd op het Rijksregister, sluit bij voorbaat die personen uit die niet of slechts uitzonderlijk in het Rijksregister voorkomen^[9].

Afgezien van dit probleem met de steekproef, blijkt het ook zeer moeilijk om de meest arme bevolking te bereiken en te bevragen. De non-respons bij maatschappelijk kwetsbare personen ligt immers vaak hoger (Schokaert et al., 2012). Dak- en thuislozen en mensen zonder wettige verblijfsvergunning zijn waarschijnlijk oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest, gezien het grootstedelijk karakter en de internationale rol van Brussel.

De tellingen van de dak- en thuislozen door la Strada geven wel een beeld van de omvang en het profiel van deze doelgroep die normaal redelijk onzichtbaar is (zie hoofdstuk 7).

Deze vaststelling bevestigt de nood aan de ontwikkeling en verbetering van de statistieken over armoede in het Brussels Gewest. Hierbij is de informatie die van het terrein en van het doelpubliek zelf komt onontbeerlijk. Enkel zo krijgen we inzicht in de levenssituatie van die personen die afwezig zijn in de meeste statistieken.

[6] Woorden die in het grijs worden weergegeven, worden uitgelegd in de woordenlijst achteraan dit document.

[7] We merken op dat er momenteel een nieuwe stratificatiemethode voor de steekproeftrekking voor de EU-SILC enquête gebruikt wordt. Deze nieuwe methode zal, vanaf 2019, het betrouwbaarheidsinterval voor infra-nationale statistieken verkleinen, en dus ook o.a. voor het Brussels Gewest (Statbel 2017).

[8] Ontwikkeld door Sceinsano (vroegere WIV) en gefinancierd door het RIZIV. Dankzij het platform Healthdata.be zijn er nieuwe perspectieven mogelijk op niveau van e-Gezondheid, het registreert en bewaart de gezondheidsgegevens die aangeleverd worden door verschillende gezondheidszorgverstrekkers. Op termijn zal healthdata.be eveneens de kwaliteit van het gezondheidsonderzoek kunnen verbeteren. Bron: <https://healthdata.wiv-isp.be>

[9] Daarenboven bevragen de EU-SILC enquête, de Arbeidskrachtenenquête en de Gezondheidsenquête per definitie enkel personen in private huishoudens, waardoor er geen informatie verzameld wordt over bijvoorbeeld mensen in een rusthuis of in de gevangenis.

2. DEMOGRAFISCHE CONTEXT

Op 1 januari 2018 telde het Brussels Gewest officieel 1 198 726 inwoners, waaronder 586 625 mannen (49 %) en 612 101 vrouwen (51 %). Dit is een bevolkingstoename van 0,6 % (+7 122 inwoners) ten opzichte van 1 januari 2017. De Brusselse bevolking blijft dus toenemen, aan een iets hoger tempo dan vorig jaar (+0,3 % in 2017) maar een lager tempo dan in de jaren daarvoor (+1,1 % in 2016 en +1,0 % in 2015)^[10].

Naast de officiële bevolking telt het Brussels Gewest ook een aantal personen dat er wel woont, maar niet tot de officiële bevolking wordt gerekend (studenten die niet in één van de Brusselse gemeenten gedomicilieerd zijn, asielzoekers, vreemdelingen in een onregelmatige verblijfssituatie, diplomaten en hun gezinsleden, ...). Het Wachtregister bevat enkel een aantal gegevens over kandidaat-vluchtelingen die niet in het bevolkingsregister staan. Op 1 januari 2018 telt het Brussels Gewest 7 140 personen ingeschreven in het Wachtregister. Daarnaast wonen er op 1 januari 2018 in het Brussels Gewest 5 569 personen met een diplomatiek statuut; samen met hun gezinsleden komt dit neer op 13 272 personen^[11]. Voor het grootste deel van de overige bevolkingsgroepen die

niet in de officiële cijfers voorkomen en in het bijzonder voor illegaal verblijvende personen kan er bij gebrek aan cijfers geen schatting gedaan worden van hun aantal.

2.1 Bevolkingsdichtheid

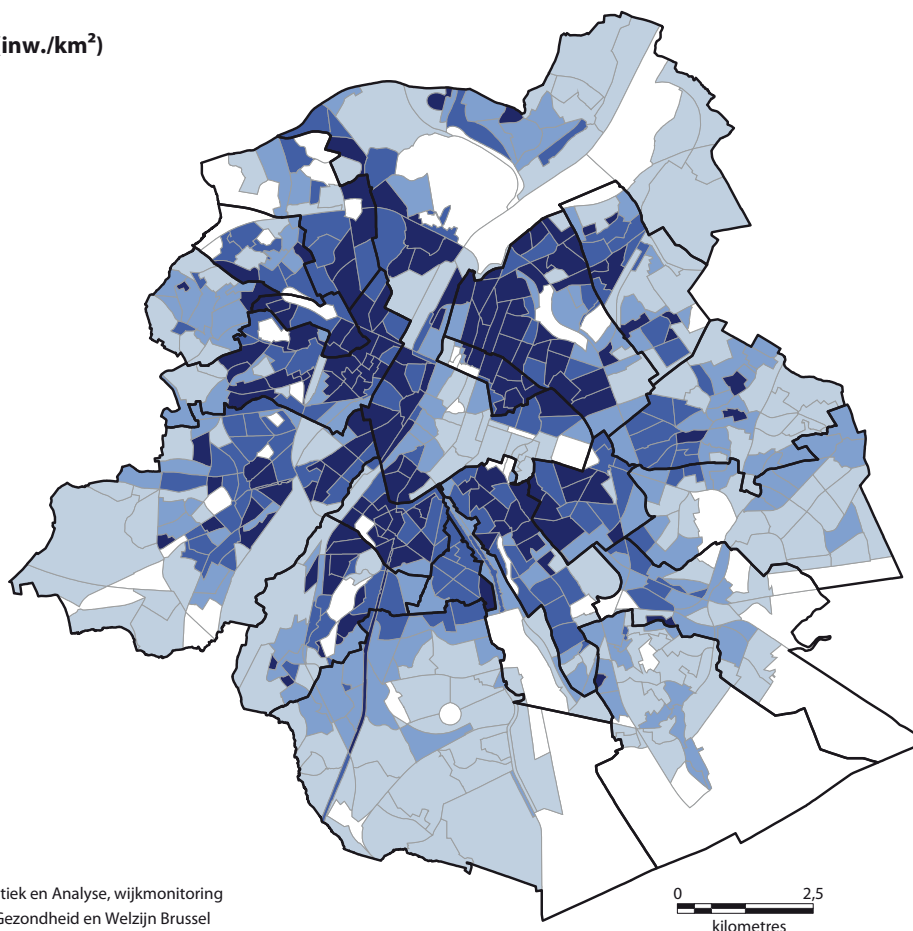
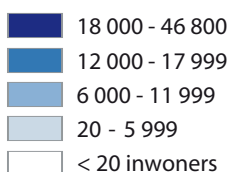
De oppervlakte van het grondgebied van het Brussels Gewest bedraagt 161,4 km² en met 1 198 726 inwoners (officiële bevolking) komt dit neer op een bevolkingsdichtheid van 7 427 inw./km² in 2018.

Er zijn belangrijke verschillen in het Brussels Gewest tussen haar gemeenten en buurten op vlak van bevolkingsdichtheid. Op niveau van de gemeenten is de bevolkingsdichtheid in 2018 meer dan twaalf keer hoger in Sint-Joost-ten-Node, de dichtst bevolkte gemeente van heel het land (23 712 inw./km²), dan in Watermaal-Bosvoorde (1 934 inw./km²)^[12].

“Op 1 januari 2018 woonden er officieel 1 198 726 personen in het Brussels Gewest. Daarnaast kent het Brussels Gewest een belangrijk deel inwoners die niet officieel geteld worden, hun aantal is dan ook onbekend.”

Kaart 2-1: Bevolkingsdichtheid (inw./km²), per statistische sector, Brussels Gewest, 2016

Bevolkingsdichtheid (inw./km²)
2016

Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, wijkmonitoring
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[10] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[11] Bron: Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken.

[12] Cijfer op 1 januari 2018. Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel. Meer informatie over de gemeente is er in de publicatie “Zoom op de gemeenten” (2016) op de website: <http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

Op een kleinere ruimtelijke schaal valt op dat de statistische sectoren van de eerste kroon in het algemeen een hogere bevolkingsdichtheid kennen. Deze dichtheid neemt af naarmate men zich verder van het centrum bevindt (kaart 2-1). Toch kennen enkele statistische sectoren die gesitueerd zijn in het centrum of in de eerste kroon een lagere bevolkingsdichtheid omdat er een hoge kantoordichtheid is (zoals bijvoorbeeld de Europese wijk of de Noordwijk).

2.2 Een stijgend bevolkingsaantal

ALGEMENE TENDENS

Na een dalende tendens tussen 1970 en het midden van de jaren '90, neemt de Brusselse bevolking sinds de tweede helft van de jaren '90 sterk toe (figuur 2-1).

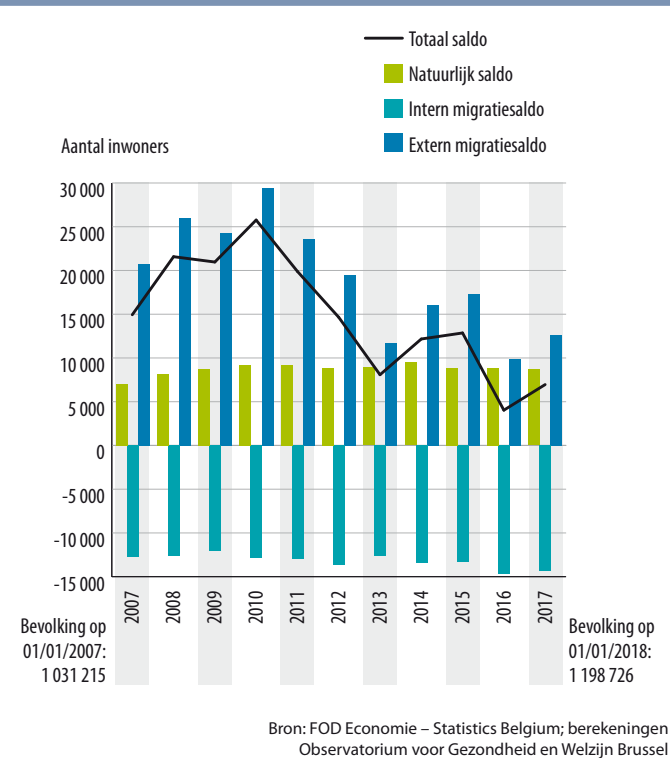
Tussen 2017 en 2018 kende het Brussels Gewest (+0,6 %) een hogere relatieve bevolkingstoename dan Vlaanderen (+0,5 %) en Wallonië (+0,3 %). Ook in vergelijking met de grote steden was de bevolkingstoename procentueel groter in het Brussels Gewest (Antwerpen +0,5 %, Gent +0,5 %, Luik -0,3 % en Charleroi +0,3 %), in tegenstelling tot het jaar hiervoor^[13].

De demografische projecties voorzien een verdere stijging van de Brusselse bevolking met ongeveer 5 % voor de periode 2018-2025. Dit zou een bevolkingsaantal betekenen van meer dan 1 253 000 in 2025^[14].

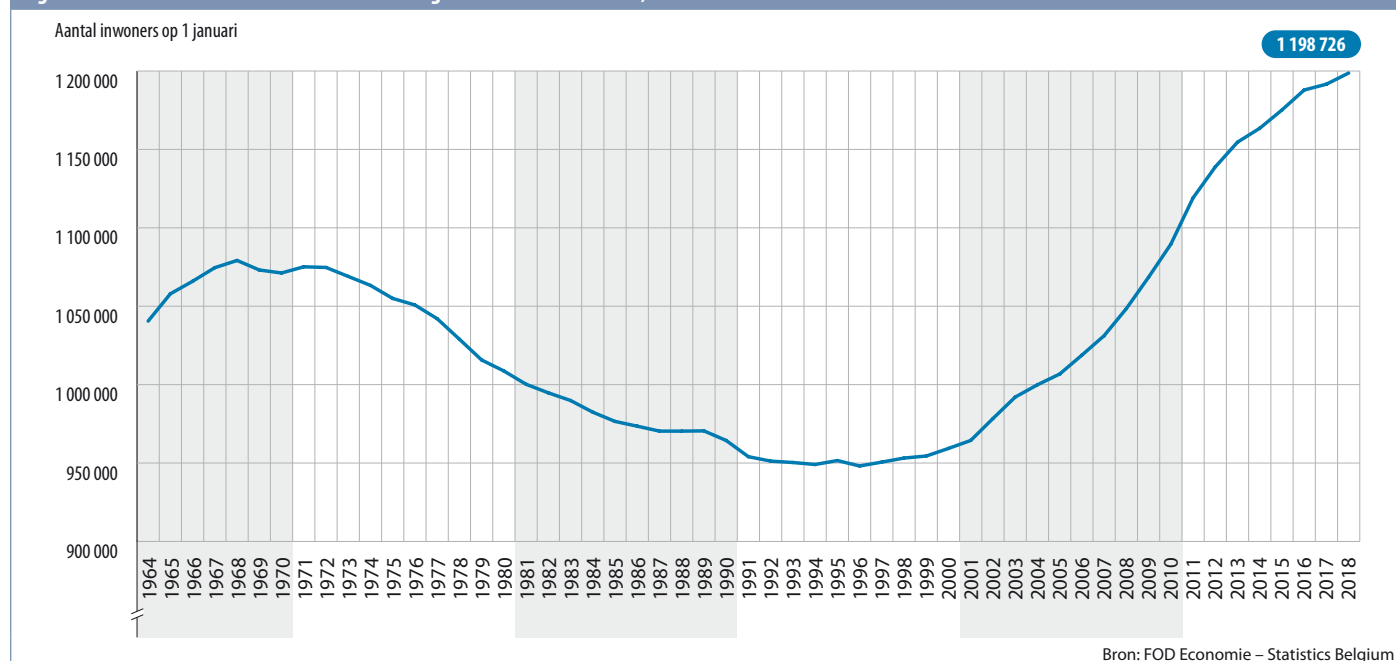
WAT BEPAALT DE EVOLUTIE VAN HET BEVOLKINGSAANTAL?

De evolutie van het bevolkingsaantal wordt verklaard door de combinatie van drie factoren: het intern migratiesaldo, het extern migratiesaldo en het natuurlijk saldo (figuur 2-2).

Figuur 2-2: Evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldi, Brussels Gewest, 2007-2017

Figuur 2-1: Evolutie van de officiële bevolking in het Brussels Gewest, 1964-2018

[13] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[14] Bron: Planbureau en FOD Economie – Statistics Belgium, 2018

Het **natuurlijk saldo** was in het Brussels Gewest in 2017 net als de voorgaande jaren positief (+8 678), als gevolg van een groter aantal geboortes (17 709) dan sterfgevallen (9 031)^[15]. Dit betekent ongeveer twee geboortes voor één sterfgeval. Dit positief saldo wordt verklaard door de jonge bevolkingsstructuur van het Brussels Gewest.

Ook het **extern migratiesaldo** blijft positief in 2017 (+12 580). Hij ligt hoger dan het voorgaande jaar, maar blijft wel onder het jaarlijks gemiddelde van de afgelopen tien jaar. Dit saldo is het verschil tussen het aantal personen die zich vanuit het buitenland in het Brussels Gewest komen vestigen (50 773) enerzijds, en het aantal Brusselaars die naar het buitenland vertrokken zijn (38 193) anderzijds^[16]. Het Brussels Gewest vangt hiermee 31 % van de immigranten op die uit het buitenland naar België komen.

Het **intern migratiesaldo** blijft op zijn beurt negatief in 2017 (-14 301), als gevolg van een groter aantal personen dat het Brussels Gewest verliet om in Vlaanderen of Wallonië te gaan wonen (39 430) dan het aantal personen uit Vlaanderen of Wallonië dat in het Brussels Gewest is komen wonen (25 129).

Het negatieve interne migratiesaldo wordt zoals in 2016, maar in tegenstelling tot de daaraan voorafgaande jaren, niet meer gecompenseerd door het extern migratiesaldo: het Brussels

Gewest kent bijgevolg een negatief totaal migratiesaldo in 2017 (-1 721).

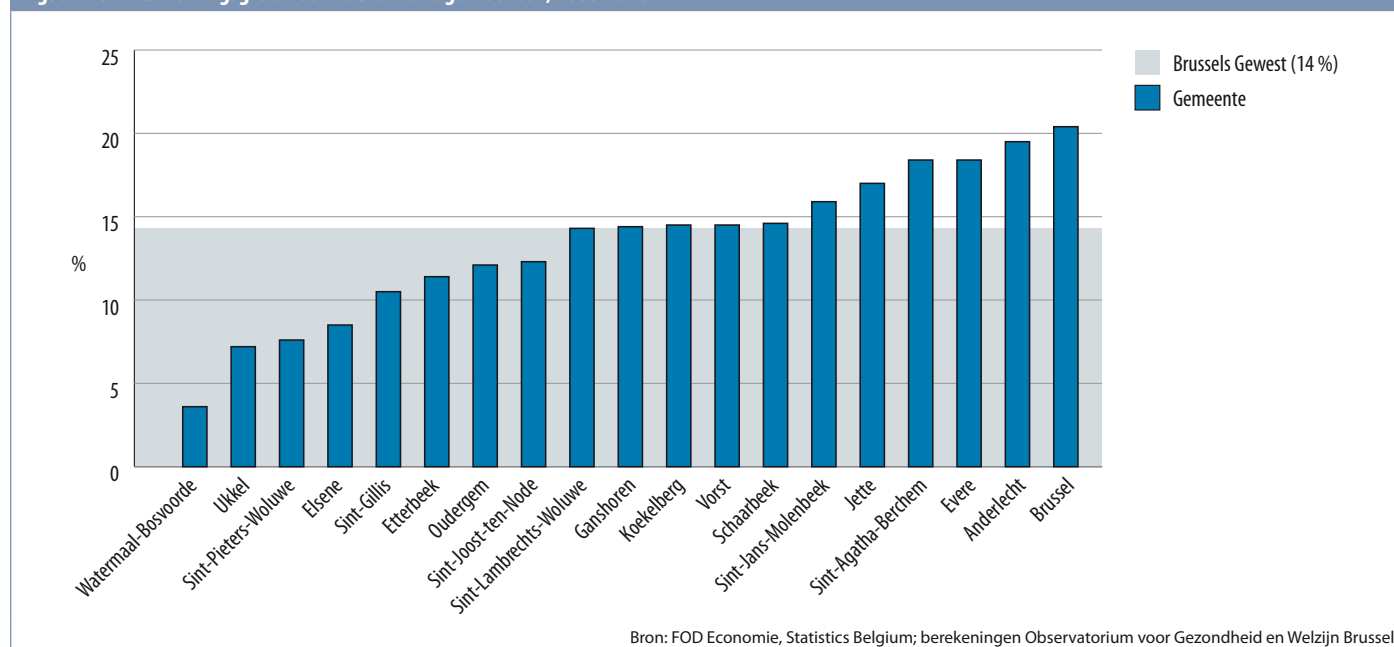
Het **totaal saldo**, dit is de som van het migratiesaldo en het natuurlijk saldo, blijft wel positief (+6 957) en dit verklaart de verdere bevolkingstoename tussen 1 januari 2017 en 2018^[17]. De bevolkingstoename (positief totaal saldo) is in 2017 hoger dan in de loop van 2016, maar blijft wel sterk onder het gemiddelde van de vroegere jaren (figuur 2-2).

GEOGRAFISCHE VERSCHILLEN IN BEVOLKINGSDYNAMIEK

We zien grote verschillen in bevolkingsdynamiek binnen het Brussels Gewest. Tussen 2008 en 2018 steeg de bevolking in het Brussels Gewest met 14 %. Deze bevolkingsgroei varieert echter van 4 % in Watermaal-Bosvoorde tot 20 % in Brussel. Op gemeentelijk niveau wordt de bevolkingsgroei voornamelijk opgevangen in de gemeenten Brussel en Anderlecht, maar ook in Evere, Sint-Agatha-Berchem, Jette en Sint-Jans-Molenbeek was er een grote bevolkingsgroei (figuur 2-3).

De migratiedynamiek kan ook gekenmerkt worden door een sterke bevolkingswissel (zonder dat dit automatisch gepaard gaat met een verandering van het aantal inwoners). Door een

Figuur 2-3: Bevolkingsgroei voor de Brusselse gemeenten, 2008-2018

[15] Het gaat hier om de officiële bevolking van het Rijksregister. Wat specifiek de geboortes en sterfgevallen betreft, zijn de Statistische formulieren voor geboortes en overlijdens een nuttige aanvulling op de gegevens van de officiële bevolking. Deze vermelden immers alle geboren en overleden personen en niet enkel de geboortes en overlijdens van de personen die er officieel verblijven. Voor meer informatie zie: <http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

[16] Voor de externe migratie werd rekening gehouden met de verandering van register, ambtshalve schrappingen en herinschrijving na schrapping. Onder de 38 193 personen die werden geteld bij de externe migratie (vertrekken), werden 20 234 personen ambtshalve geschrapt.

[17] Rekening houdende met een statistische aanpassing.

belangrijke immigratie en emigratie in de gemeente verandert de bevolking voortdurend. Voor bepaalde gemeenten als Sint-Joost-ten-Node, betekent dit dat zij een voortdurende verandering van hun bevolking kennen, andere gemeenten zoals Watermaal-Bosvoorde zijn daarentegen veel stabiel.

Voor de gemeenten in het centrum (vijfhoek en eerste kroon) van het Gewest en in het bijzonder de “arme sikkel”, kennen in het algemeen een grote migratie-intensiteit.

De meer achtergestelde buurten zijn inderdaad vaak een belangrijke aankomstplek voor personen die vanuit arme landen immigreren. Daartegenover vertrekt een belangrijk deel van de bevolking naar andere gemeenten, met name naar deze in het noordwesten van het Gewest waar de tweede kroon zich situeert, maar ook naar gemeenten buiten het Gewest. De periurbanisatie gaat inderdaad niet enkel meer om de middenklasse die de stad verlaat: ongeveer een derde van de personen die vertrekken uit het Brussels Gewest behoren tot de lagere inkomensklassen en dit aandeel stijgt tot de helft onder de personen die vertrekken uit de centrale wijken (De Laet, 2018).

De rijkere zuidoostelijke gemeenten van het Gewest kennen minder belangrijke migratiedynamieken, zij ontvangen slechts weinig nieuwkomers en slechts een beperkte instroom van personen die de achtergestelde buurten van het Gewest verlaten. Het is echter eveneens belangrijk op te merken dat de

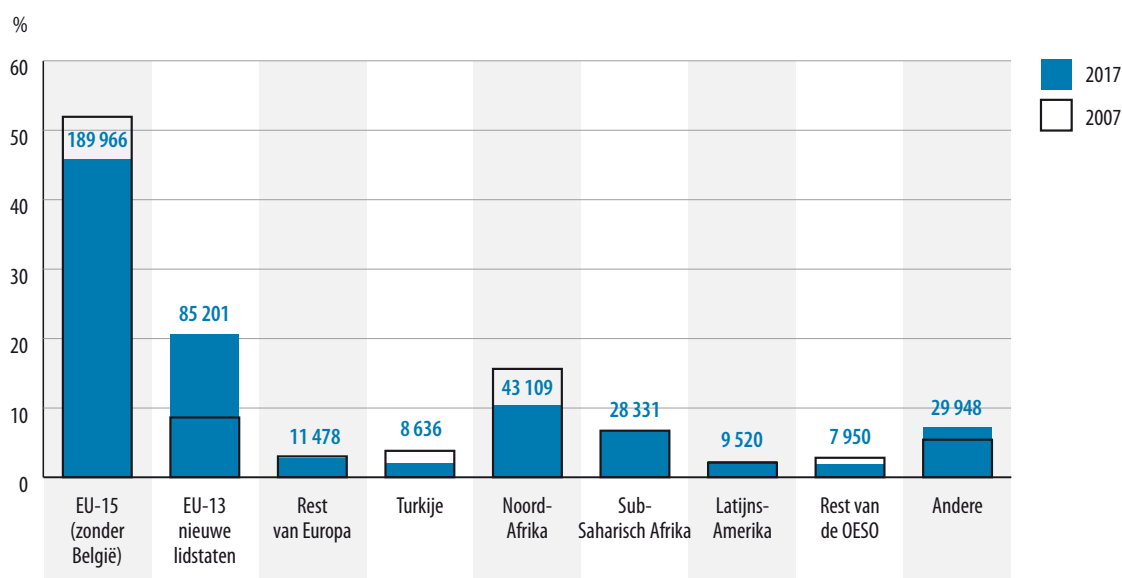
arme buurten niet gereduceerd mogen worden tot “buurten met een transitfunctie”. Een belangrijk deel van hun bevolking blijft immers stabiel en verhuist niet (Van Hamme et al, 2016).

2.3 Een internationale bevolking

Het Brussels Gewest is een internationaal “stadsgewest”, met een groot aandeel bewoners met een buitenlandse nationaliteit: op 1 januari 2018 had meer dan een derde (35 %) van de Brusselse bevolking, namelijk 417 107 personen, niet de Belgische nationaliteit (tegenover 9 % in Vlaanderen en 10 % in Wallonië).

Onder de niet-Belgische bevolking is in 2017 twee derde (66 %) afkomstig uit één van de 28 lidstaten van de Europese Unie (EU28). Het aandeel personen met een nationaliteit van de EU15 is gedaald in de afgelopen tien jaar (46 % in 2017 tegenover 52 % in 2007), net zoals het aandeel onderdanen uit Noord-Afrika (10 % in 2017 tegenover 16 % in 2007) en uit Turkije (2 % in 2017 tegenover 4 % in 2007). Het aandeel onderdanen uit één van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie (EU13) nam daarentegen sterk toe (21 % in 2017 tegenover 9 % in 2007) (figuur 2-4).

Figuur 2-4: Verdeling van de niet-Belgische bevolking in het Brussels Gewest naar nationaliteit, 1 januari 2007 en 2017

Bron: BISA; FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

In 2017 blijven de Fransen veruit het best vertegenwoordigd onder de personen van buitenlandse nationaliteit in het Brussels Gewest, gevolgd door de Roemenen, Marokkanen en Italianen (figuur 2-5).

Sinds 2006 zijn de Fransen de belangrijkste buitenlandse gemeenschap in het Brussels Gewest en door hun continu stijgend aantal hebben ze deze positie in de loop der jaren alleen maar bevestigd. Ze vertegenwoordigen 15 % van de buitenlandse bevolking in Brussel in 2017. Verschillende factoren kunnen de aantrekkingskracht van het Brussels Gewest voor de Fransen verklaren, zoals de goedkopere huurprijzen in vergelijking met de Parijse regio, het bruisende (Franstalige) culturele leven, de opleidingsmogelijkheden en natuurlijk ook de rol van Brussel als Europese hoofdstad (BISA, 2015b).

Een andere zeer opvallende toename in deze periode wordt waargenomen in het aantal Roemenen, Polen en, in mindere mate, Bulgaren. Deze opmerkelijke stijging houdt verband met de toetreding tot de EU van Polen (in 2004), Roemenië en Bulgarije (in 2007). Eerst en vooral is er de regularisatie van personen die reeds aanwezig waren op het Brussels grondgebied. Verder is er de komst van nieuwe personen door het vrije verkeer van werknemers. Ook is er een toename van werkaanbiedingen voor de onderdanen van deze nieuwe lidstaten in Brussel als hoofdstad van de EU. Sinds 2013 kent het Brussels Gewest eerst een relatieve stagnatie gevolgd door een lichte daling van het aantal Polen, wat verband kan houden met de sterkere circulaire migratie^[18] (BISA, 2015a). De

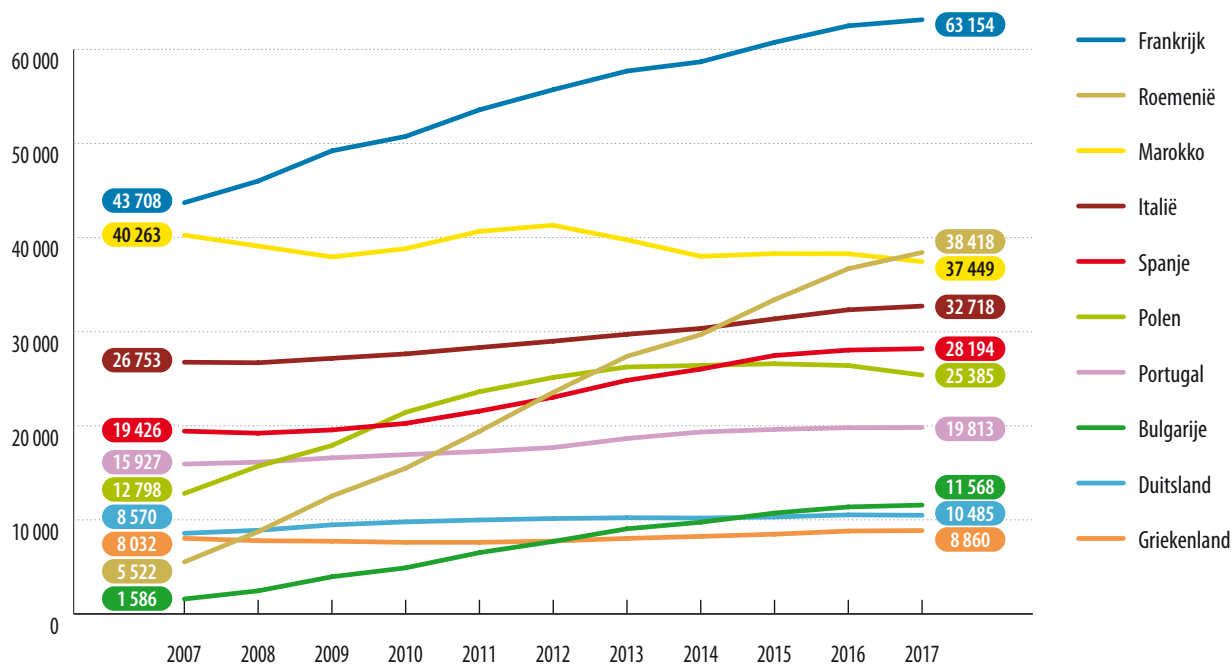
personen met een Roemeense, Poolse of Bulgaarse nationaliteit vertegenwoordigen respectievelijk 9 %, 6 % en 3 % van de buitenlandse bevolking in Brussel in 2017.

De stijging in de afgelopen jaren van het aantal Spanjaarden en, in mindere mate, het aantal Italianen en Portugezen, in het Brussels Gewest, kan worden gelinkt aan de economische crisis die deze Zuid-Europese landen sinds 2008 sterk trof (BISA, 2015b).

Tot slot zien we dat het aantal Brusselaars met een Marokkaanse nationaliteit daalt (zoals in heel België). Het verwerven van de Belgische nationaliteit speelt een rol in deze evoluties. Personen van Marokkaanse nationaliteit vertegenwoordigen in 2017 nog 9 % van de Brusselse bevolking met een niet-Belgische nationaliteit.

Naast de 10 meest vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten, vermelden we ook de opvallende toename van het aantal Syriërs (niet geïllustreerd). Terwijl hun aantal in 2013 nog minder dan 1 000 personen bedroeg, steeg hun aanwezigheid in het Brussels Gewest naar meer dan 6 000 personen op 1 januari 2017 (en dit zonder het aantal asielzoekers te tellen die – nog – geen internationale bescherming hebben verkregen^[19]). De burgeroorlog die sinds 2011 in Syrië woedt, heeft meer dan de helft van de bevolking op de vlucht doen slaan (BISA, 2016a).

Figuur 2-5: Evolutie van het aantal onderdanen van de 10 meest vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten, Brussels Gewest, 1 januari 2007-2017

Bron: BISA; FOD Economie-Statistics Belgium

[18] Circulaire migratie verwijst naar de beweging van personen die hun leven tussen twee landen verdelen, met regelmatige contacten met de familie in het land van herkomst, terwijl de job in het land van aankomst behouden blijft.

[19] Zie Myria (2017).

Deze cijfers over de nationaliteit geven maar gedeeltelijk de grote diversiteit in herkomst en culturen van de Brusselse bevolking weer. Bijna zes op de tien Brusselaars (57 %) is niet in België geboren^[20] en bijna drie kwart (72 %) is van buitenlandse herkomst^[21] (dit wil zeggen dat ze hetzij een buitenlandse nationaliteit bezitten, hetzij geboren zijn met een buitenlandse nationaliteit, hetzij dat één van hun ouders geboren is met een buitenlandse nationaliteit).

2.4 Een jonge bevolking

De Brusselse bevolking onderscheidt zich van de twee andere gewesten op vlak van leeftijdsstructuur: ze heeft een jongere bevolking en kende gedurende lange tijd een algemene tendens van verjonging. Toch merken we, net als het vorige jaar maar in tegenstelling tot de jaren daarvoor, een heel lichte stijging op van de gemiddelde leeftijd tussen 1 januari 2017 en 2018. Op 1 januari 2018 bedroeg de gemiddelde leeftijd 37,5 jaar in het Brussels Gewest tegenover 42,6 jaar in Vlaanderen en 41,3 jaar in Wallonië.

Tussen 2008 en 2018 daalde verouderingsindex (65 jaar of ouder/0-19 jaar) in het Brussels Gewest terwijl deze in België in dezelfde periode steeg. Hij ligt veel lager in het Brussels Gewest dan gemiddeld in België. We zien wel dat de index van de intensiteit van de veroudering (% van de 80-jarigen en ouder onder de 65-jarigen en ouder) iets hoger is dan in de rest van het land: er zijn met andere woorden in verhouding weinig oudere

personen (65 jaar en ouder) in het Brussels Gewest, maar deze hebben wel gemiddeld een iets hogere leeftijd dan in de andere twee gewesten. Het verschil tussen de Brusselse index van de intensiteit van de veroudering en de Belgische is kleiner in 2018 dan in 2008 (tabel 2-1).

Tabel 2-1: Evolutie van de demografische kenmerken van de bevolking van het Brussels Gewest en België, 2008-2018

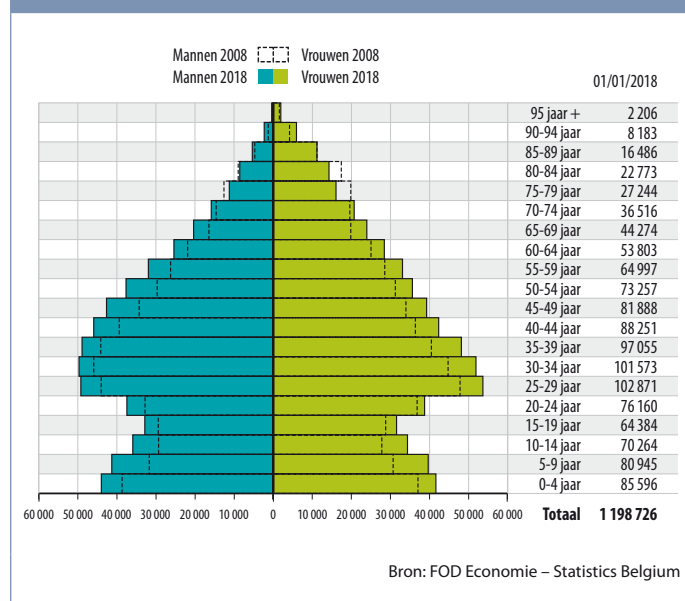
	Brussels Gewest		België	
	2008	2018	2008	2018
Verouderingsindex (≥ 65 jaar/0-19 jaar)	60,0 %	52,4 %	74,2 %	83,4 %
Afhankelijkheidsindex ((0-19 + ≥ 65 jaar)/20-64 jaar)	63,0 %	62,0 %	66,8 %	70,0 %
Index van de intensiteit van de veroudering (≥ 80 jaar/ ≥ 65 jaar)	32,4 %	31,5 %	27,5 %	29,9 %

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

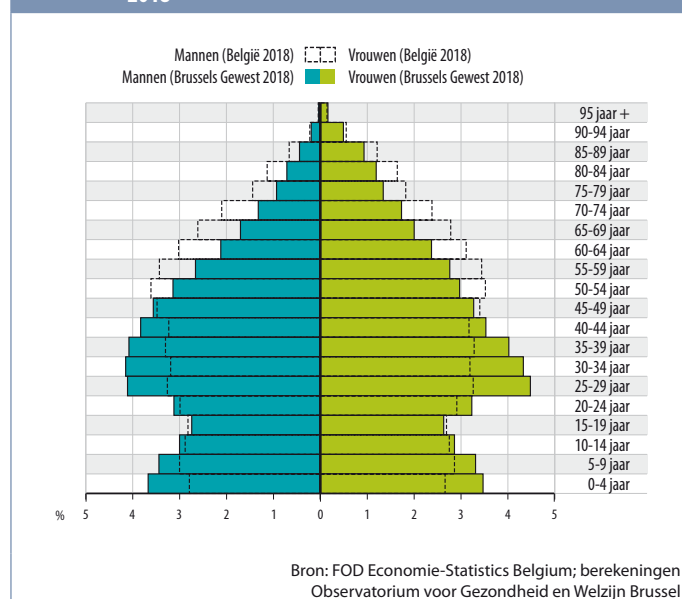
Figuur 2-6 vergelijkt het bevolkingshistogram van het Brussels Gewest in 2008 met deze van 2018 en illustreert duidelijk de verjonging van de bevolking: een verbreding van de basis met de jongste leeftijdscategorieën, een belangrijke toename van de volwassen bevolking op vruchtbare leeftijd en een versmalling van een deel van de top (75-84 jaar).

De tweede leeftijdspiramide (figuur 2-7) toont de verdeling van de bevolking naar leeftijd voor het Brussels Gewest en België. Ze illustreert duidelijk de oververtegenwoordiging van

Figuur 2-6: Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest, evolutie tussen 1 januari 2008 en 2018

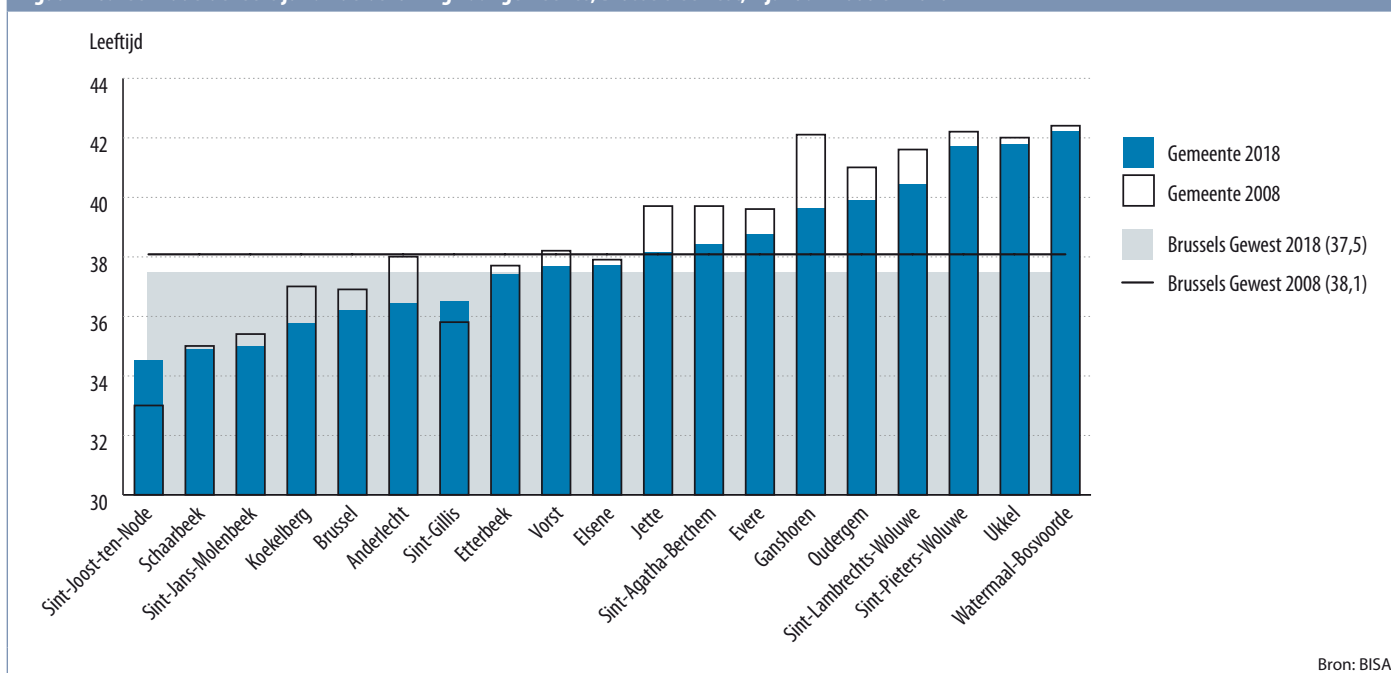
Figuur 2-7: Leeftijdspiramide van de bevolking, vergelijking tussen Brussels Gewest en België, per 100 inwoners (%), 1 januari 2018

[20] Cijfer op 01/01/2017. Bron: BISA.

[21] Cijfer op 31/12/2016. Bron: Datawarehouse Arbeidsmarkt en sociale Bescherming, Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid ; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 2-8: Gemiddelde leeftijd van de bevolking naar gemeente, Brussels Gewest, 1 januari 2008 en 2018

jonge kinderen (in het bijzonder 0-4 jarigen) en volwassenen op vruchtbare leeftijd (25 tot 39 jaar) in het Brussels Gewest, in tegenstelling tot de ondervertegenwoordiging van de 50-89 jarigen.

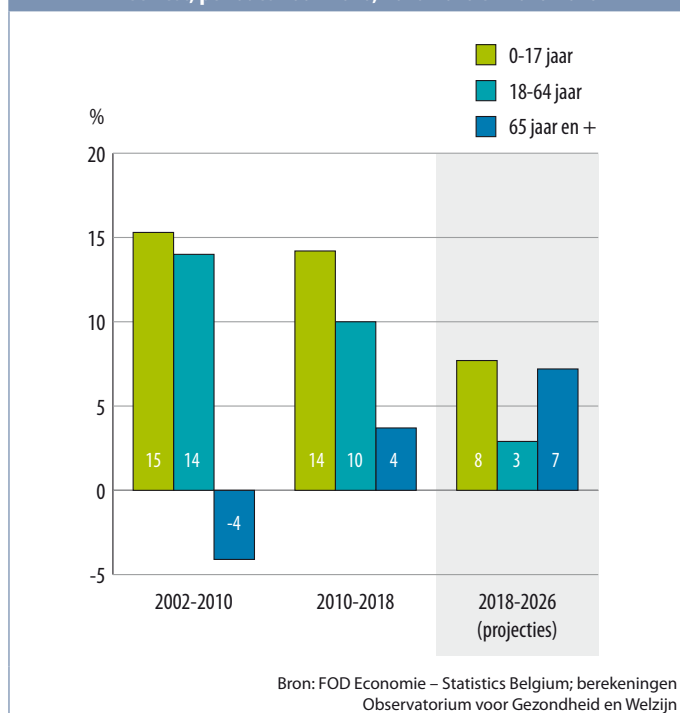
Er bestaan grote demografische verschillen tussen de Brusselse gemeenten (figuur 2-8). Op 1 januari 2018 bedroeg de gemiddelde leeftijd in Sint-Joost-ten-Node 34,5 jaar tegenover 42,2 jaar in Watermaal-Bosvoorde. In vergelijking met 2008 daalde de gemiddelde leeftijd in meer of mindere mate in alle Brusselse gemeenten, met uitzondering van Sint-Joost-ten-Node en Sint-Gillis.

"De Brusselse leeftijdsstructuur verschilt van deze van de twee andere gewesten: gemiddeld is de Brusselse bevolking jonger. Er bestaan wel grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten."

Het Brussels Gewest kent een opvallend jonge bevolking en gedurende verschillende jaren was er een voortdurende verjonging van de bevolkingsstructuur. Toch is het eveneens belangrijk om de aandacht te vestigen op de stijging van het aantal personen van 65 jaar en ouder die sinds 2010 wordt waargenomen in het Gewest.

Figuur 2-9 geeft het groeipercentage weer van de bevolking per leeftijdsgroep over een periode van 8 jaar, respectievelijk voor en na 2010, evenals de toekomstvoorspelling. We merken op dat het aantal jongeren van minder dan 18 jaar en het aantal 18-64 jarigen gedurende de eerste twee observatieperiodes sterk stegen. Het aantal personen van 65 jaar en ouder werd echter in de periode voor 2010 gekenmerkt door een lichte daling, hetgeen niet meer het geval is in de loop van de 8 laatste jaren.

Figuur 2-9: Groeipercentage van de bevolking per leeftijdsgroep, Brussels Gewest, periodes 2002-2010, 2010-2018 en 2018-2026

De demografische voorspellingen voorzien daarenboven een belangrijkere stijging van het aantal personen van 65 jaar en ouder voor de jaren en de decennia die komen. Men voorspelt een stijging van ongeveer 7 % tussen 2018 en 2026 en dit is een gelijkaardig groeiritme als voor de jongeren. Het groeipercentage van de actieve bevolking blijft positief, maar zal minder hoog zijn als de voorbije decennia^[22].

[22] Bron: Federaal planbureau en FOD Economie – Statistics Belgium, 2018.

2.5 Samenstelling van de huishoudens

Op 1 januari 2018 telde het Brussels Gewest 548 660 private huishoudens^[23]. In vergelijking met het hele land kent het Brussels Gewest een sterkere vertegenwoordiging van alleenstaanden (46 % van de huishoudens tegenover 35 % in België). Het Brussels Gewest telt eveneens een hoger aandeel éénoudergezinnen (tabel 2-2).

Tabel 2-2: Verdeling van de huishoudens naar huishoudenstype, Brussels Gewest en België, 1 januari 2018

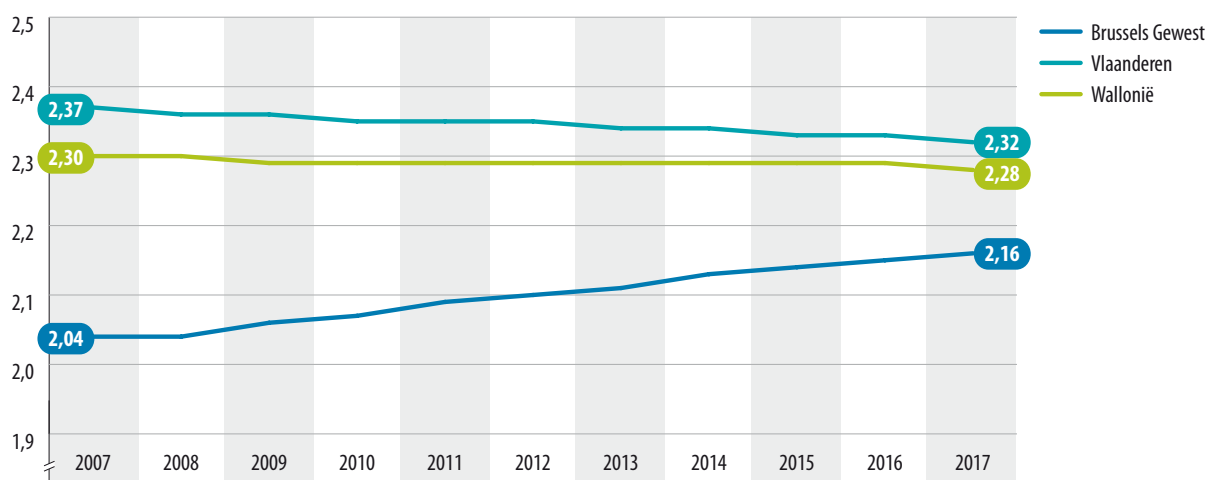
	Brussels Gewest		België
	Aantal	%	%
Eénpersoonshuishoudens	253 629	46	35
Koppels zonder thuiswonende kinderen	80 374	15	25
Koppels met thuiswonende kinderen	131 161	24	28
Eénoudergezinnen	64 796	12	10
Andere private huishoudenstypes	18 700	3	2

Bron: BISA; FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Noot: Koppels omvatten zowel getrouwde koppels als niet-getrouwde samenwonenden

De gemiddelde grootte van de huishoudens is 2,16 personen in het Brussels Gewest, tegenover 2,29 in België. Het Brussels Gewest kent dus kleinere huishoudens in verhouding met de Belgische cijfers, als gevolg van het grote aandeel alleenwonenden, maar er wordt wel een vergroting van de huishoudens opgemerkt in tegenstelling tot de evolutie in de twee andere gewesten^[24] (figuur 2-10).

Figuur 2-10: Gemiddelde grootte van de private huishoudens, Brussels Gewest, Vlaanderen en Wallonië, 1 januari 2007-2017

Bron: BISA & FOD Economie-Statistics Belgium

[23] Private huishoudens zijn alle huishoudens (bestaande uit 1 of meer personen die samen leven), uitgezonderd de collectieve huishoudens (religieuze gemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- en werkliehuizen, ziekenhuizen en gevangenissen) (FOD Economie – Statistics Belgium)

[24] Voor meer informatie zie Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016b).

3. INKOMENSARMOEDE

Als men zich baseert op het Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner, is het Brussels Gewest een economisch rijke stad in vergelijking met andere Europese regio's en de twee andere gewesten van het land. Het BBP per inwoner bedroeg € 63 790 in 2016 en ligt hiermee een stuk hoger dan het Waalse (€ 27 220) en het Vlaamse (€ 38 288) BBP per inwoner^[25].

Veel inwoners van het Brussels Gewest profiteren echter niet van deze geproduceerde rijkdom en de aanwezige jobs. De helft van de jobs in het Brussels Gewest die bijdragen aan het Brusselse BBP, wordt immers ingenomen door inwoners van de twee andere gewesten (zie Hoofdstuk 4). De economische groei van het Brussels Gewest creëert daarenboven slechts weinig jobs (in vergelijking met sommige andere grote Belgische steden) en de jobs die gecreëerd worden, zijn grotendeels jobs die een hoog opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011; Brussels observatorium voor de werkgelegenheid, 2017) en/of een grondige talenkennis vereisen.

In deze Welzijnsbarometer, wordt de rijkdom van het Gewest benaderd vanuit het oogpunt van haar inwoners en hun inkomen, en niet vanuit de aanwezige economische activiteit. Naast het BBP, geven de nationale rekeningen bijvoorbeeld ook het beschikbare inkomen per privaat huishouden. Op basis van deze indicator, en louter illustratief, staat het Brussels Gewest, dat de vierde rijkste regio is op basis van het BBP^[26], slechts op de 145ste plaats van de Europese regio's^[27]. De geproduceerde rijkdom op haar territorium is met andere woorden hoog, maar haar inwoners zijn relatief arm in vergelijking met een groot aantal andere regio's^[28].

De dichotomie tussen de economische evolutie enerzijds en de sociale realiteit anderzijds, kenmerkend voor grote steden, tekent zich des te sterker af in het Brussels Gewest. Een van de grootste uitdagingen van het Brussels Gewest is dan ook het feit dat een groot aandeel van haar inwoners in armoede leeft.

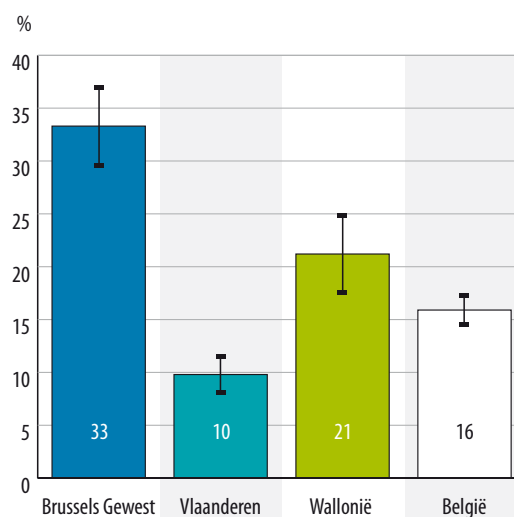
3.1 Armoederisico

Eén van de op Europees niveau meest gehanteerde armoede-indicatoren betreft het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een equivalent beschikbaar inkomen onder de armoederisicogrens. Deze armoederisicogrens werd vastgelegd op 60 % van het mediaan beschikbaar inkomen op nationaal niveau. De armoederisicograad wordt jaarlijks voor elke Europese lidstaat berekend op basis van de EU-SILC enquête.

Voor België lag de armoederisicogrens op basis van de EU-SILC enquête 2017 (inkomens 2016) op € 13 670 per jaar of € 1 139 per maand voor een alleenstaande. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen lag de grens op € 1 823 per maand, voor een koppel met twee kinderen op € 2 392 per maand^[29].

Figuur 3-1 toont aan dat het Brussels Gewest het gewest is met het hoogste aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicogrens, met een armoederisico tussen 30 % en 37 %, wat significant^[30] hoger is dan in Vlaanderen (tussen 8 % en 12 % en Wallonië (tussen 18 % en 25 %)^[31].

Figuur 3-1: Aandeel van de bevolking onder de armoederisicogrens, België en de gewesten, inkomens 2016

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Quality Report Belgian SILC 2017

Bij de interpretatie van dit cijfer is het belangrijk om in herinnering te brengen dat bepaalde bevolkingsgroepen die in grote armoede leven niet opgenomen zijn in deze EU-SILC enquête (zie inleiding). In 2010 voerde het HIVA Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (Schockaert et al., 2012) een enquête uit naar de levensomstandigheden van de zogenaamd “verborgen armen”, hier meer bepaald daklozen en mensen zonder papieren. Dit onderzoek toonde aan dat de grote meerderheid van de dak- en thuislozen (72 %) en de mensen zonder wettige verblijfsvergunning (96 %) onder de armoederisicogrens leeft en in de meeste gevallen er zelfs ver onder^[32].

“Ongeveer een derde van de Brusselse bevolking leeft met een inkomen onder de armoederisicogrens. dit aandeel is veel hoger dan in de rest van het land.”

[25] Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse.

[26] Bron: Eurostat, op basis van het jaar 2016.

[27] Bron: Eurostat, op basis van het jaar 2014.

[28] Zie hierover Englert & Feyarts (2018).

[29] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, EU-SILC 2017.

[30] De term ‘significant’ wordt in de statistische betekenis gebruikt.

[31] De betrouwbaarheidsintervallen zijn groot gezien de beperkte steekproef voor het Brussels Gewest van de EU-SILC enquête.

[32] Deze huishoudens kennen daarenboven een grote armoedeintensiteit (“poverty gap”). Deze indicator meet hoe ver het inkomen van de bevolkingsgroep met een armoederisico verwijderd is van de armoederisicogrens.

De budgetstandaard

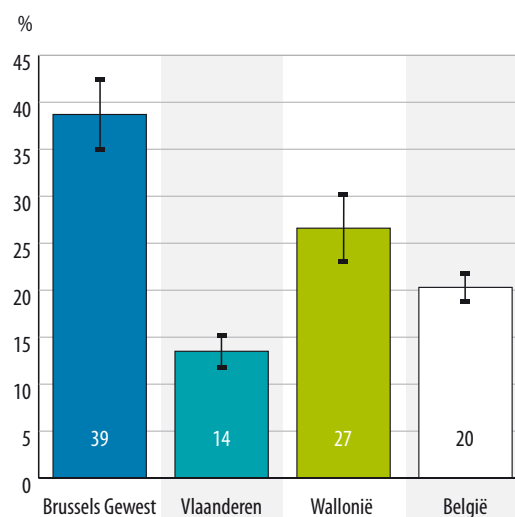
Het armoederisico is enkel gebaseerd op het inkomen van de huishoudens en houdt geen rekening met andere elementen die de feitelijke levensstandaard beïnvloeden (Defeyt & Guio, 2011). Eenzelfde inkomen impliceert immers niet noodzakelijk eenzelfde levensstandaard. Deze laatste zal variëren naargelang de specifieke situatie van een persoon (gezinsamenstelling, huurder of eigenaar, leeftijd van de kinderen, socio-economisch statuut, woonplaats, ...) en de uitgaven die hiermee gepaard gaan.

Werken met een “budgetstandaard”^[33] laat wel toe om rekening te houden met de noodzakelijke uitgaven van de huishoudens. Hiermee wordt het budget bepaald dat specifieke huishoudens minimaal nodig hebben om op een menswaardige manier te kunnen participeren aan de maatschappij in een gegeven context. Daar waar de armoederisicogrens betrekking heeft op het beschikbare inkomen, refereert de budgetstandaard dus naar het noodzakelijke inkomen waarover een huishouden moet beschikken, rekening houdend met de persoonskenmerken en de noodzakelijke uitgaven in een bepaalde context.

De budgetstandaarden liggen hoger in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, voornamelijk als gevolg van een zwaarder doorwegende huisvestingskost (Storms, 2012). Er werden echter nog geen armoede-indicatoren berekend op basis van deze budgetstandaard voor de drie Belgische gewesten, er bestaan wel enkele studies die hier dieper op ingaan (Penne et al, 2016).

In het Brussels Gewest ligt het aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting tussen 35 % en 42 %, wat eveneens significant hoger is dan in de twee andere gewesten (tussen 12 % en 15 % in Vlaanderen en tussen 23 % en 30 % in Wallonië) (figuur 3-2).

Figuur 3-2: Aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting, België en de gewesten, inkomens 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Quality Report Belgian SILC

In het kader van de Europa 2020 -strategie werd een samengestelde indicator ontwikkeld, die naast het inkomen ook andere dimensies van armoede in rekening brengt. Het zogenaamde “risico op armoede of sociale uitsluiting” (“At Risk of Poverty or Social Exclusion” (AROPE)) meet het aandeel personen dat voldoet aan minstens één van volgende voorwaarden: (1) leeft in een gezin met een beschikbaar inkomen onder de nationale armoederisicogrens, (2) is tussen 0 en 59 jaar en leeft in een gezin met een zeer lage werkintensiteit (Low Work Intensity, LWI)^[34] en (3) kent ernstig materiële deprivatie (“Severe Material Deprivation” (SMD))^[35].

[33] Zie o.a. Storms & Van den Bosch (2009 & 2010)

[34] Een huishouden kent een lage werkintensiteit wanneer de personen van het huishouden op actieve leeftijd (tussen 18 en 59 jaar, exclusief studenten) tijdens het afgelopen jaar minder dan 20 % van de potentiële werktijd effectief werkten.

[35] Een persoon is ernstig materieel gedepriveerd wanneer hij/zij minstens drie van een lijst van negen items moet missen/niet heeft/niet kan doen omwille van financiële redenen: onverwachte uitgaven, om de twee dagen vlees, vis of een proteïnerijk alternatief eten, de woning degelijk verwarmen, éénmaal per jaar één week vakantie buitenshuis nemen, een eigen wagen hebben, een televisie hebben, een telefoon bezitten, een wasmachine hebben, hypothecaire lening, huur of andere courante rekeningen op tijd betalen (Bron: Eurostat en Task force duurzame ontwikkeling van het Federaal Planbureau).

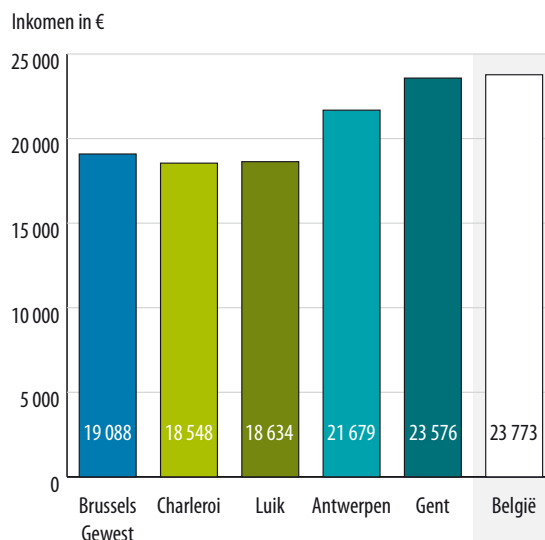
3.2 Inkomens en inkomensbronnen

3.2.1 BELASTBAAR INKOMEN

De fiscale statistieken van de fiscale inkomens geven ons een beeld van het belastbaar inkomen van een deel van de bevolking, hoewel deze statistiek enkele limieten kent^[36]. Het mediaan inkomen van de aangiften ligt in 2015 iets hoger in het Brussels Gewest (€ 19 088) dan in Luik en Charleroi, maar lager dan in Antwerpen en Gent (figuur 3-3).

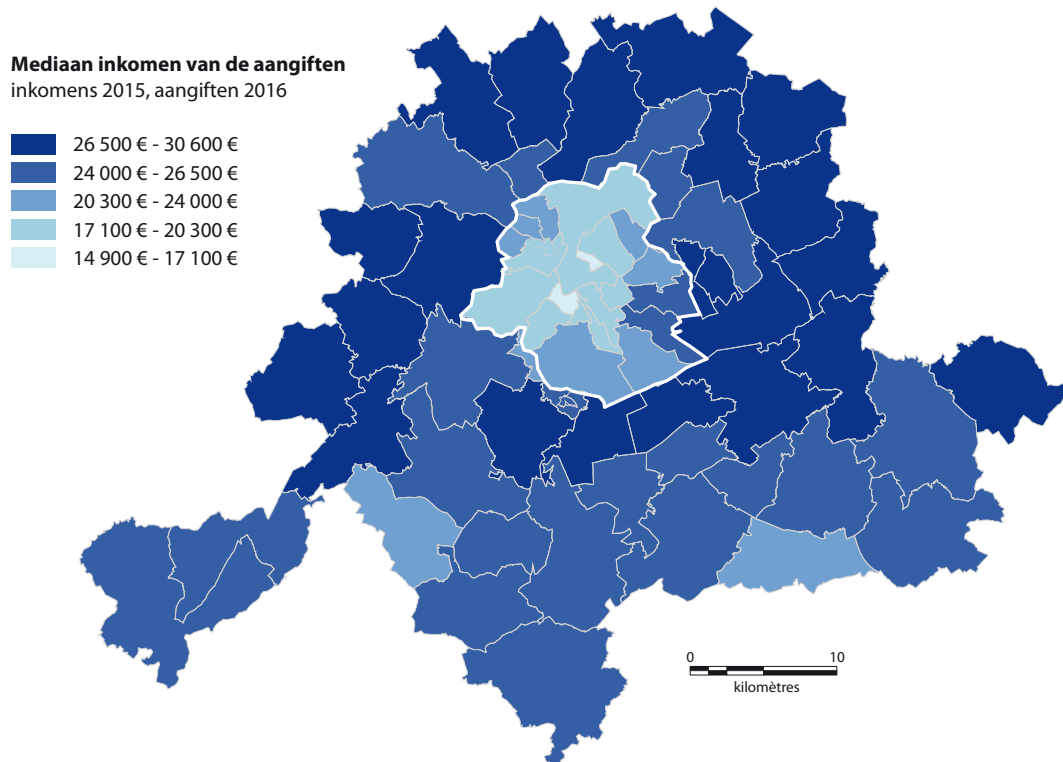
Kaart 3-1 geeft het mediaan inkomen van de aangiften weer op het niveau van de gemeenten, en dit voor het “stadsgewest”^[37] Brussel. Met uitzondering van enkele gemeenten in het zuidoosten van het Brussels Gewest, zijn de mediane inkomens in het algemeen lager in het Brussels Gewest dan in de perifere gemeenten van het “stadsgewest”.

Figuur 3-3: Jaarlijks mediaan inkomen van de aangiften, Brussels Gewest, de grote steden en België, inkomens 2015 (aangiften 2016)

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Fiscale statistieken 2016

Kaart 3-1: Mediaan inkomen per aangifte, per gemeente, stadsgewest Brussel, inkomens 2015 (aangiften 2016)

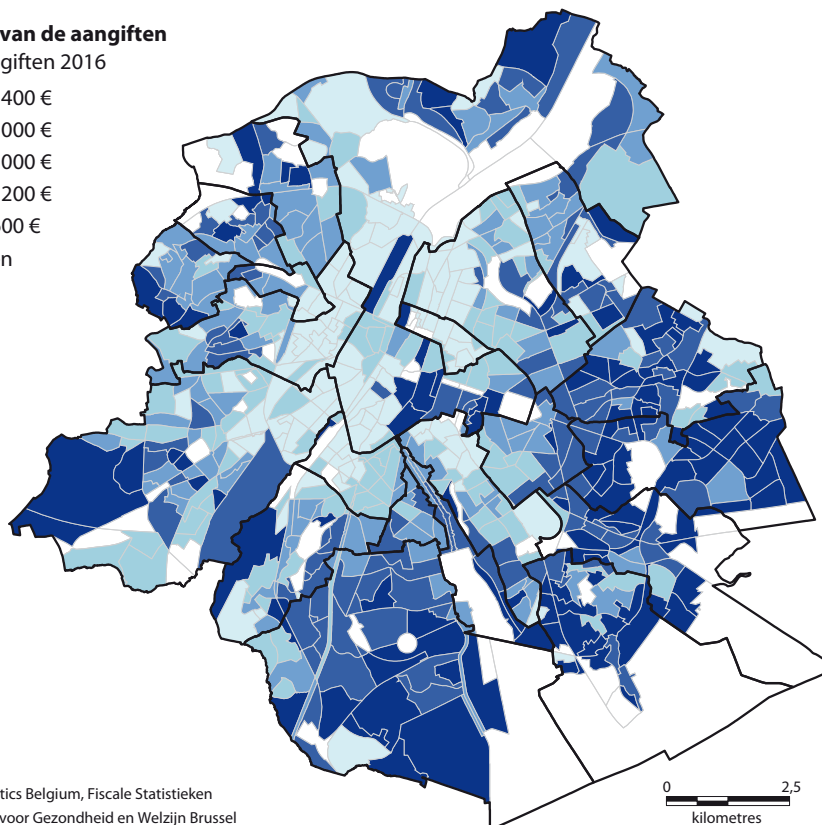
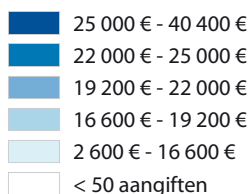
Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2016; afbakening stadsgewest: Van Hecke et al. (2007)
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[36] De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar. Voor meer informatie zie: BISA (2016c)

[37] Een stadsgewest is een geografische term om het geheel van de dichtbebouwde stedelijke agglomeratie en haar omliggende gemeenten (de banlieue) aan te duiden. De banlieue bestaat uit die gemeenten die sterk verbonden zijn met de stad, hier het Brussels Gewest. Ze wordt afgebakend door indicatoren die o.a. de school- en werkpand en de migraties weergeven (voor meer informatie zie: Van Hecke et al. (2007)).

Kaart 3-2: Mediaan inkomen per aangifte, per statistische sector, Brussels Gewest, inkomens 2015 (aangiften 2016)

Mediaan inkomen van de aangiften
inkomens 2015, aangiften 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Binnen het Brussels Gewest zelf varieert het mediaan inkomen per aangifte van € 14 959 in Sint-Joost-ten-Node (dat hiermee het laagste mediaan inkomen van heel het land kent) tot € 25 394 in Sint-Pieters-Woluwe.

Naast grote verschillen tussen het Brussels Gewest en de overige gemeenten van het “stadsgewest” Brussel, kent het Brussels Gewest intern ook grote verschillen (kaart 3-2). De wijken met de laagste mediane inkomens bevinden zich grotendeels in de “arme sikkel”.

De inkomensongelijkheid in het Brussels Gewest wordt waarschijnlijk onderschat wanneer die gemeten wordt aan de hand van de fiscale statistieken. De zeer lage inkomens en bepaalde zeer hoge inkomens worden immers niet mee opgenomen in de fiscale aangiften (zie woordenlijst) en worden dus niet gebruikt bij de berekening van de Gini-coëfficiënt. Deze categorieën zijn oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest in vergelijking met de andere gewesten. Daarenboven worden de inkomsten uit roerende en onroerende goederen onderschat.

3.2.2 INKOMENSONGELIJKHEID

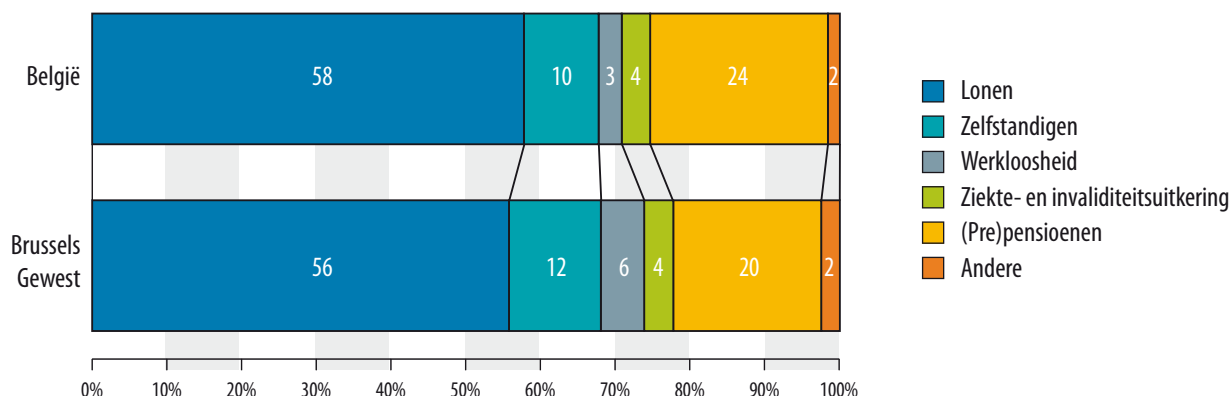
De Gini-coëfficiënt^[38] (op basis van de fiscale statistieken) is een indicator van inkomensongelijkheid. De Gini-coëfficiënt kan een waarde aannemen van 0 (perfecte gelijkheid) tot 1 (totale ongelijkheid). Na belastingen bedroeg de Gini-coëfficiënt 0,41 in het Brussels Gewest in 2015, tegenover 0,38 in België (vóór belastingen respectievelijk 0,48 en 0,44). In de andere grote steden bedroeg de Gini-coëfficiënt na belastingen 0,36 in Antwerpen; 0,37 in Gent; 0,36 in Luik en 0,33 in Charleroi^[39].

“De inkomensongelijkheden zijn groter in het Brussels Gewest dan in het hele land.”

[38] De hier weergegeven Gini-coëfficiënt is berekend op basis van de fiscale statistieken door het BISA en verschilt van de Gini-coëfficiënt berekend door Statistics Belgium op basis van de EU-SILC Enquête.

[39] Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, FOD Economie – Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2016.

Figuur 3-4: Componenten van het gezamenlijk netto-inkomen, Brussels Gewest en België, inkomens 2015 (aangiften 2016)

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale statistieken 2016; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3.2.3 INKOMENSBRONNEN

In het Brussels Gewest is 56 % van het totaal belastbaar inkomen afkomstig uit loonarbeid, wat minder is dan in het gehele land (58 %). Het aandeel inkomens uit (brug)pensioenen ligt eveneens minder hoog in het Brussels Gewest (20 %) dan in heel België (24 %), dit houdt verband met de jongere leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking. Het aandeel inkomens van zelfstandigen ligt daarentegen hoger in het Brussels Gewest^[40]. Het aandeel inkomens uit de werkloosheidsuitkering (6 %) is in Brussel dubbel zo hoog als in het hele land (3 %) omwille van de hoge werkloosheidsgraad in het Gewest (figuur 3-4).

3.3 Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand

De sociale zekerheid voorziet verschillende vervangingsinkomens voor mensen die geen inkomen verkrijgen uit arbeid (o.a. pensioenen, werkloosheidsuitkering, arbeidsongeschiktheids- en invaliditeitsuitkering). Om een beroep te kunnen doen op een dergelijk vervangingsinkomen moet men voldoende sociale bijdragen hebben betaald. Over het algemeen is het bedrag van de uitkering (gedeeltelijk) afhankelijk van het laatst verdiende loon.

Mensen die niet of slechts een korte periode gewerkt hebben en aldus onvoldoende rechten hebben opgebouwd en dus zo door de mazen van het beschermingsnet van de sociale zekerheid vallen, kunnen - onder bepaalde voorwaarden - een bijstandsuitkering aanvragen in de vorm van een (equivalent) leefloon van het OCMW of een inkomensgarantie voor ouderen (IGO).

3.3.1 HET BEDRAG VAN DE VERVANGINGSINKOMENS EN BIJSTANDSUITKERINGEN

Het aantal mensen dat een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering ontvangt, is een indicator voor het aantal mensen dat met een beperkt inkomen moet leven (zie paragraaf 3.3.2). De minimumbedragen van deze vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen, weergegeven in tabel 3-1, liggen immers onder de armoederisicogrens, met uitzondering van de werknemerspensioenen en de arbeidsongeschiktheidsuitkering (afhankelijk van de gezinssituatie). In tabel 3-1 worden de bedragen die boven de armoederisicogrens liggen in het vet weergegeven.

[40] Merk echter op dat de inkomens van zelfstandigen sterk onderschat worden in de fiscale inkomens (Treutens, 2014).

Tabel 3-1: Armoederisicogrens en het bedrag van de minimumuitkeringen (in € per maand) in België op 01/09/2018

	Alleenstaande	Samenwonende	Koppel met twee kinderen (1)	Eénoudergezin met twee kinderen
Armoederisicogrens (EU-SILC 2017, inkomens 2016)	1 139 €	854 €	2 392 €	1 823 €
Leefloon (OCMW)	910,52 €	607,01 €	1 254,82 €	1 254,82 €
Gewaarborgde kinderbijslag (voor 2 kinderen < 6 jaar) (2)			356,95 €	356,95 €
Inschakelingsuitkering RVA (3)	910,52 €	465,14 € 507,78 € (4)	1 238,38 €	1 238,38 €
Minimum werkloosheidsuitkering (5)	1 052,48 €	550,42 € 740,74 € (4)	1 271,14 €	1 271,14 €
Maximum inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (6)	910,82 €	607,21 €	1 255,22 €	1 255,22 €
Uitkering voor arbeidsongeschiktheid (7)	1 245,14 €	1 060,28 €	1 556,1 €	1 556,10 €
Minimum pensioen (voor een volledige loopbaan)	1 245,23 €		1 556,05 €	
Overlevingspensioen (voor een volledige loopbaan)	1 228,59 €			
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	1 118,36 €	745,57 €		
(1) In deze tabel wordt gesteld dat de partner van de persoon die de uitkering/het vervangingsinkomen ontvangt als gezinshoofd geen enkele vorm van inkomen heeft. (2) Het bedrag hier weergegeven is de som van de basiskinderbijslag, de jaarlijkse bijslag gedeeld door twaalf en de sociale toeslag. (3) Bedragen vanaf 21 jaar voor de alleenstaanden en vanaf 18 jaar voor samenwonende met of zonder gezinslast. Jonger dan deze leeftijd zijn de bedragen beduidend lager. (4) Bevoorrecht samenwonend: het betreft een verhoging van de uitkering in het geval dat de partner eveneens een werkloosheidsuitkering ontvangt dat lager ligt dan een bepaald bedrag. (5) De bedragen van de werkloosheidsuitkering zijn degressief en nemen dus af na verloop van tijd. De hier gepresenteerde bedragen betreffen de forfaitaire bedragen, over het algemeen na 49 maanden. (6) Men ontvangt niet noodzakelijk het maximumbedrag dat met de gezinssituatie overeenkomt. Om het bedrag te bepalen worden eerst de inkomsten van het huishouden onderzocht. (7) Minimumbedrag vanaf de 7 ^{de} maand arbeidsongeschiktheid.				
Bron: EU-SILC 2016, POD Maatschappelijke Integratie, FAMIFED (Federaal agentschap voor de kinderbijslag), Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, Federale Pensioendienst, FOD Sociale Zekerheid, Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering.				

In het algemeen is de minimuminkomensbescherming minder doeltreffend voor koppels met of zonder kinderen dan voor alleenstaanden. De verhoging van de uitkering (leefloon, werkloosheid, enz.) ter compensatie van personen ten laste, is immers te klein (of ontbreekt) om de kosten van een bijkomende volwassene te dekken.

Sinds 2005 is de automatische koppeling van de sociale uitkeringen en vervangingsinkomens aan de welvaartsstijging (aanvullend aan de zogenaamde koopkrachtvastheid via een automatische indexeringsindex) in België wettelijk verankerd^[41]. Deze regelmatige aanpassingen van de bedragen van de sociale uitkeringen zijn echter onvoldoende om de armoederisicogrens te overstijgen wat in het bijzonder geldt voor het (equivalent) leefloon.

Bovendien is het mechanisme van welvaartsvastheid niet van toepassing op de kinderbijslagen (enkel de automatische indexeringsindex is van toepassing). Dit maakt dat in de kinderbijslag noch de basisbedragen noch de sociale toelagen aangepast worden aan de stijgende levenskosten (Steunpunt armoedebestrijding, 2013; Cantillon et al., 2013)^[42].

“De minimumbedragen van verschillende vervangingsinkomens en van de bijstandsuitkeringen liggen onder de armoederisicogrens. Ze bieden bijgevolg onvoldoende bescherming tegen armoede.”

[41] Het mechanisme voor een aanpassing van de uitkeringen aan de welvaartsstijging werd voorzien in het Generatiepact met de wet van 23 december 2005. Het is de bedoeling om, in zekere mate, rekening te houden met het feit dat een indexeringsindex op basis van de gezondheidsindex niet voldoende is om de algemene welvaartsstijging te volgen die eerder de loonevolutie reflecteert en zo het algemene welvaartsniveau van de bevolking (Federaal Planbureau, 2011).

[42] Met de zesde staatshervorming werd de kinderbijslag “gedefederaliseerd”. De Brusselse regeling treedt in werking op 1 januari 2020.

3.3.2 HET AANTAL MENSEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN OF BIJSTANDSUITKERING

Tabel 3-2 geeft een overzicht van het aantal personen dat beroep moet doen op een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering) of een bijstandsuitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomens garantie voor ouderen, tegemoetkoming voor personen met een handicap). De pensioenen zijn niet opgenomen.

Merk op dat de totalen in tabel 3-2 een lichte overschatting zijn van het totaal aantal mensen dat een uitkering ontvangt. Het is namelijk mogelijk om verschillende uitkeringen te ontvangen (bijvoorbeeld een werkloosheidsuitkering in combinatie met een aanvullend leefloon) met eventuele dubbeltellingen tot gevolg.

“Een vijfde van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar ontvangt een vervangingsinkomen of een bijstandsuitkering.”

Ongeveer 17 % van de Brusselse jongvolwassenen (18-24 jaar), 21 % van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) en 14 % van de ouderen (65 jaar en ouder) ontving een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of bijstandsuitkering. Tussen januari 2016 en januari 2017 was er weinig evolutie in het aantal uitkeringsgerechtigden. Wanneer we echter kijken naar de verschillende uitkeringen apart zijn er wel evoluties merkbaar onder de actieve bevolking en zeker onder de jongvolwassenen: het aantal personen met een werkloosheidsuitkering of inschakelingsuitkering blijft dalen, terwijl het aantal personen met een (equivalent) leefloon verder stijgt.

Er zijn verschillende factoren die de evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kunnen verklaren, zoals conjuncturele schommelingen of veranderingen in de praktijk en de wetgeving. De jaarlijkse evolutie van het gemiddeld aantal uitkeringsgerechtigde werklozen, in het bijzonder bij de jongeren, toont een duidelijke daling vanaf 2015. Deze daling kan gedeeltelijk verklaard worden door een toename van de tewerkstelling, maar is eveneens het gevolg van de verstrenging van de toegang tot en het behoud van de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (zie hoofdstuk 4). Deze verstrenging kan naast een daling van het aantal personen met een vervangingsinkomen of uitkering van de Sociale Zekerheid leiden tot een toename van het aantal leefloongerechtigden (en eventueel andere vormen van vervangingsinkomen of

Tabel 3-2: Aantal personen dat een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of een bijstandsuitkering ontvangt, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest januari 2016 en 2017*

	Aantal 2017	% van de bevolking 2017	Aantal 2016	Evolutie 2016-2017
Jongvolwassenen (18-24 jaar): totale bevolking	102 013	100 %	103 013	-1,0 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	13 076	12,8 %	12 240	+6,8 %
Werkloosheids- en inschakelingsuitkering	3 700	3,6 %	4 299	-13,9 %
Inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (1)	531	0,5 %	522	+1,7 %
Invaliditeitsuitkering	293	0,3 %	103	NP (2)
Totaal aantal 18-24 jaar met een uitkering	17 600	17,3 %	17 164	+2,5 %
Bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar): totale bevolking	761 418	100 %	760 001	+0,2 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	41 502	5,5 %	39 883	+4,0 %
Werkloosheids- en inschakelingsuitkering	78 848	10,4 %	81 618	-3,4 %
Inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (1)	10 588	1,4 %	10 295	+2,8 %
Invaliditeitsuitkering	32 440	4,3 %	32 542	-0,3 %
Totaal aantal 18-64 jaar met een uitkering	163 378	21,5 %	164 338	-0,6 %
Ouderen (65 jaar en +): totale bevolking	156 489	100 %	156 106	+0,2 %
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) (3)	18 111	11,6 %	17 651	+2,6 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	1 446	0,9 %	1 393	+3,8 %
Werkloosheidsuitkering	162	0,1 %	189	NP (2)
Inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (1)	1 506	1,0 %	1 498	+0,5 %
Invaliditeitsuitkering	63	0,04 %	83	NP (2)
Totaal aantal 65 jaar en + met een uitkering	21 288	13,6 %	20 814	+2,3 %

* Gegevens op 1 januari met uitzondering van de gegevens over het aantal personen met een invaliditeitsuitkering berekend op 30 juni van het betreffende jaar (en niet op 1 januari zoals voor de andere categorieën).

(1) Betreffende de tegemoetkoming voor personen met een handicap herneemt deze tabel enkel de personen die een inkomensvervangende tegemoetkoming ontvangen. De personen zonder deze inkomensvervangende tegemoetkoming, maar wel met een integratietegemoetkoming of met een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden – wat complementaire tegemoetkomingen zijn aan een inkomen – worden in deze tabel niet meegeteld. Het betreft respectievelijk 5 157 en 7 607 personen in het Brussels Gewest in 2017.

(2) NP: niet pertinent (als gevolg van zeer kleine aantallen).

(3) Het gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB) is sinds 2001 vervangen door de inkomensgarantie voor ouderen (IGO). Diegenen die vóór 2001 genoten van het GIB kunnen deze behouden indien dit voordeliger is dan de nieuwe uitkering. De cijfers die in deze Welzijnsbarometer gepresenteerd worden, omvatten het totaal aantal gerechtigden (GIB én IGO).

Bron: FOD Sociale Zekerheid; POD Maatschappelijke integratie; Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening; Federale Pensioendienst; Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeitsverzekering; FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

bijstandsuitkeringen). De evolutie van het aantal (equivalent) leefloongerechtigden wordt meer in detail toegelicht in de volgende paragraaf.

3.3.3 OCMW-STEUN

Recht op maatschappelijke integratie en hulp

Het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) is van toepassing sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het Recht op het Bestaansminimum. De RMI-wet geeft de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) een opdracht die verder reikt dan het louter verstrekken van financiële bijstand: er wordt gestreefd naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (o.a. via artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI)^[43]. Sinds 1 november 2016 is het GPMI verplicht voor alle gerechtigden op het leefloon (terwijl tot dan deze verplichting enkel geldt voor de jongeren)^[44]. Met het oog op het bevorderen van de autonomie wordt, in de mate van het mogelijke, prioriteit gegeven aan de toegang tot werk. Om een beroep te kunnen doen op het RMI (eender welke vorm), moet voldaan worden aan verschillende voorwaarden, hoofdzakelijk op het vlak van het ontbreken van bestaansmiddelen en uitputting van sociale rechten, maar ook in termen van bereidwilligheid om te werken, nationaliteit, verblijfplaats en leeftijd.

Personen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen eventueel beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH). Deze hulp kan verschillende vormen aannemen (hulp in natura, financiële hulp, begeleiding, ...). De belangrijkste elementen zijn financiële hulp (equivalent aan het leefloon), tewerkstelling (voor de personen die legaal in het land verblijven, hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen of vreemdelingen met een verblijfsvergunning die niet in de bevolkingsregisters zijn ingeschreven) of dringende medische hulp (voor mensen zonder wettig verblijf)^[45].

In januari 2017 deden 41 041 Brusselaars beroep op het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI), dit zijn 3 622 personen meer dan in 2016^[46]. Er zijn sinds 2014 geen cijfers meer beschikbaar over het aantal personen met Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH)^[47]. We weten wel dat in januari 2017, 5 169 personen een equivalent leefloon ontvingen (zie hieronder), en 5 000 personen recht hadden op dringende medische hulp in het Brussels Gewest.

Het leefloon en het equivalent leefloon

Het leefloon is één van de vormen van hulpverlening dat het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) kan aannemen, daar waar het equivalent leefloon onder het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH) valt (cf. supra).

In januari 2017 ontvingen 37 860 Brusselaars een leefloon en 5 169 Brusselaars (niet-ingeschreven in het bevolkingsregister) een equivalent leefloon. Dit geeft een totaal van 43 029 gerechtigden^[48].

Als we enkel de bevolking op actieve leeftijd in rekening brengen – die de overgrote meerderheid (96 %) van de (equivalent) leefloongerechtigden uitmaken – ontving 5,7 % van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar een leefloon of equivalent leefloon. Dit aandeel ligt duidelijk hoger dan in geheel België (2,2 %).

“Bijna 6 % van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar ontving een inkomen van het OCMW.”

[43] Het GPMI is een contract tussen het OCMW en de hulpvrager. In dit contract engageert de hulpvrager zich om enkele stappen te ondernemen die zijn/haar maatschappelijke integratie bevorderen en het OCMW engageert zich om de persoon bij te staan in deze acties. Het contract heeft eveneens tot doel de hulpvrager hierin meer verantwoordelijkheid te geven.

[44] In 2016 is de wet Maatschappelijke Integratie grondig gewijzigd. Naast de uitbreiding van het GPMI, werd het toepassingsgebied van de leefloonswet uitgebreid met subsidiair beschermde. Daarnaast werd de gemeenschapsdienst ingevoerd. Dit kan door het OCMW gebruikt worden om de werkbereidheid van de hulpvrager die een leefloon ontvangt te evalueren. Voor meer informatie: www.ocmw-info-cpas.be

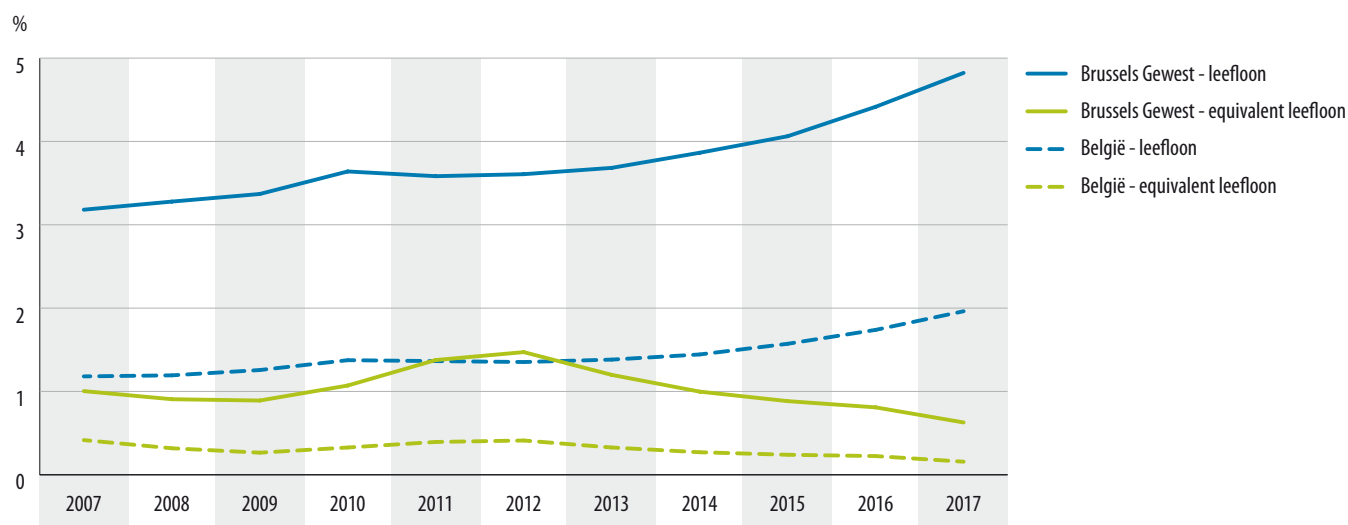
[45] Bron: www.ocmw-info-cpas.be en www.mi-is.be

[46] Bron: www.mi-is.be; cijfers geraadpleegd op 3/7/2018; Merk op dat de cijfers van de POD Maatschappelijke Integratie regelmatig aangepast worden, de meest recente cijfers kunnen dus licht verschillen met cijfers die eerder opgezocht werden.

[47] Sinds 1 juni 2014 worden de hospitalisatiekosten gefactureerd via MediPrima, het informaticasysteem voor het elektronisch beheer van de beslissingen tot tenlasteneming van de dringende medische hulp door de OCMW's. De fusie van de Mediprima gegevensbank met deze van de POD Maatschappelijke Integratie vraagt een belangrijk werk van identificeren van dubbelstellingen en dit werk werd nog niet verwezenlijkt. Eveneens binnen de RMH-wetgeving werden de tewerkstellingsmaatregelen sinds 2014 getransfereerd naar de Gewesten. Ook deze maatregelen worden dus niet meer geteld door de POD Maatschappelijke Integratie.

[48] Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 3/07/2018. De eventuele partners of echtgenoten van de (equivalent) leefloongerechtigden met (een) kind(eren) ten laste worden niet geteld. Zodra een (equivalent) leefloongerechtigde gezinshoofd is, kan zijn partner of echtgenoot – die geen eigen bestaansmiddelen heeft – niet meer genieten van een (equivalent) leefloon als samenwonende. De twee dossiers worden samengebracht tot één dossier op naam van het gezinshoofd.

Figuur 3-5: Evolutie van het aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest en België, januari 2007-2017

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

Tabel 3-3: Evolutie van het aantal totaal gerechtigden op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest, januari 2007-2017

Brussels Gewest	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Leefloon	21 836	23 036	24 192	26 595	26 881	27 595	28 482	29 949	31 665	34 760	37 860
Equivalent leefloon	6 969	6 308	6 335	7 759	10 219	11 148	9 260	7 805	7 045	6 583	5 169

Bron: POD Maatschappelijke Integratie

In het algemeen stegen het aantal en het aandeel leefloongerechtigden in het Brussels Gewest en eveneens op het niveau van België de afgelopen jaren (figuur 3-5 en tabel 3-3).

De eerste stijging tussen 2008 en 2010 kwam er als gevolg van de moeilijke sociaaleconomische context die toegeschreven kan worden aan de economische en financiële crisis. De verslechtering van de arbeidsmarktsituatie trof voornamelijk de werknemers die zich in een precare situatie bevonden (uitzendkrachten, deeltijds tewerkgestelden, contracten bepaalde duur, ...).

De tweede stijging kwam er na een relatieve stagnering in 2011 en 2012. Deze stijging vanaf 2014, vond plaats in een periode van een eerder positieve economische conjunctuur. De stijging van het aantal leefloongerechtigden was extreem sterk in 2015, 2016 en 2017 en was eveneens merkbaar op niveau van heel België (POD Maatschappelijke Integratie, 2018). Verschillende factoren kunnen aan de oorsprong liggen van een stijging: de toenemende kwetsbaarheid van bepaalde bevolkingsgroepen, de overschakeling van begunstigen van het equivalent leefloon naar het leefloon, de verlenging van de socioprofessionele inschakelingstijd en de doorstroom van gesanctioneerde werklozen naar het OCMW, enz. (POD Maatschappelijke Integratie, 2017a en 2018). Meer recent, sinds januari 2015, heeft ook de beëindiging van het recht op een inschakelingsuitkering (beperkt tot drie jaar) - een maatregel die past binnen de trend van een verstrenging van de toegang tot en het behoud van werkloosheidsuitkering - een significante impact op de toename van het aandeel leefloongerechtigden. Tot slot heeft ook de stijging van het aantal erkende vluchtelingen die een uitkering ontvangen van het OCMW eveneens in belangrijke mate

bijgedragen aan de stijging van het aantal leefloongerechtigden, in het bijzonder in 2015 en 2016, net zoals de transfer van personen met subsidiaire bescherming van RMH naar RMI sinds 1 december 2016 - cf. infra (POD Maatschappelijke Integratie 2017a, 2017b en 2018). We merken op dat in 2017 Vlaanderen de sterkste stijging optekende van het aandeel leefloongerechtigden (+18 %), gevolgd door Wallonië (+8 %) en tot slot het Brussels Gewest (+7 %) (niet geïllustreerd).

Het aandeel gerechtigden op het **equivalent leefloon** volgt een andere tendens. Na een lichte daling tot 2009 (die al ingezet werd in het begin van de jaren 2000 en die te wijten was aan verschillende factoren^[49]) volgt er een sterke stijging tot 2011, die verband hield met de stijging van het aantal regularisaties en de verzadiging van de opvangstructuren in deze periode. Tussen 2012 en 2017 wordt er daarentegen een sterke daling waargenomen. Naast het einde van de opvangcrisis die de voorgaande jaren heerste, wordt deze tendens grotendeels verklaard door bepaalde federale maatregelen inzake asiel- en migratiebeleid^[50], die tijdens deze periode (2013-2015) hebben geleid tot een daling van het aantal asielzoekers en de vreemdelingen die niet in het bevolkingsregister ingeschreven zijn en die aanspraak kunnen maken op financiële hulp (POD

[49] De afschaffing van het equivalent leefloon voor nieuwe asielaanvragers met in de plaats een materiële hulp die wordt aangeboden door de opvangstructuren. Dit trad in werking met de RMI-wet van 2002 die het RMI uitbreidde naar de vreemdelingen ingeschreven in het bevolkingsregister terwijl ze daarvoor vielen onder het RMH (POD Maatschappelijke Integratie, 2018).

[50] Zoals de versnelling van de procedures, de verstrenging van de voorwaarden inzake gezinshereniging, het gebruik van een "filter" voor de regularisatieaanvragen voor medische redenen, de promotie rond de terugkeer, enz.

Maatschappelijke Integratie, 2017a). In de loop van 2017 werd er een belangrijke daling van het aantal equivalent leefloongerechtigden opgetekend in heel het land. Dit wordt verklaard door de transfer van 4 598 personen met subsidiaire bescherming naar het Recht op Maatschappelijke Integratie voor heel België (POD Maatschappelijke Integratie, 2018).

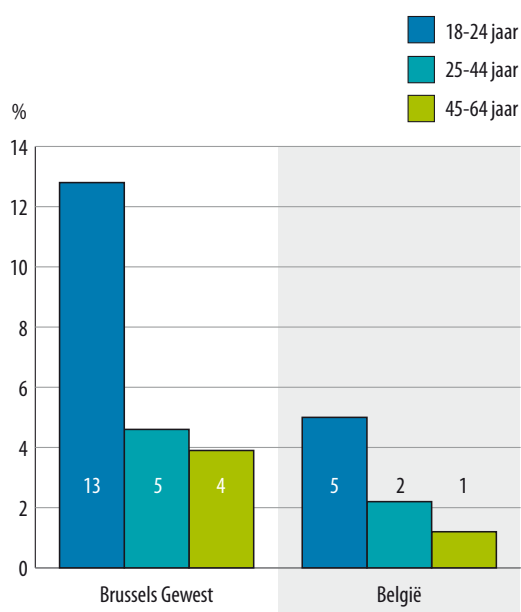
Demografische kenmerken van de (equivalent) leefloongerechtigden

Naar leeftijd

Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt opvallend hoog bij de jongvolwassenen in vergelijking met de andere leeftijdsklassen (figuur 3-6), met een aandeel dat meer dan dubbel zo hoog ligt als bij de totale bevolking op actieve leeftijd in het Brussels Gewest.

In januari 2017 maken de voltijds studenten (6 152 studenten) bijna de helft (47 %) uit van de jongvolwassenen (equivalent) leefloontrekkers tussen 18 en 24 jaar in het Brussels Gewest (tegenover 42 % in België) ^[51].

Figuur 3-6: Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon in de bevolking, naar leeftijd, Brussels Gewest en België, januari 2017

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

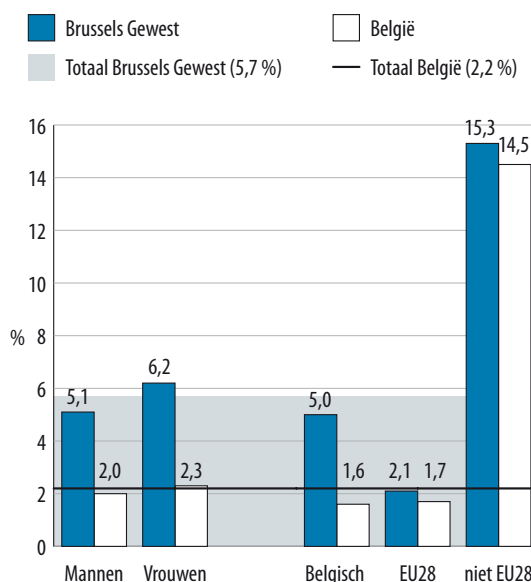
“Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon ligt systematisch hoger bij de jongvolwassenen ten opzichte van de andere leeftijdscategorieën. In het Brussels Gewest heeft meer dan één jongere (van 18 tot 24 jaar) op acht recht op een (equivalent) leefloon.”

Naar nationaliteit en geslacht

Het aandeel gerechtigden op het leefloon of het equivalent leefloon (5,7 %) ligt in januari 2017 iets hoger bij de Brusselse vrouwen (6,2 %) dan bij de mannen (5,1 %). Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon varieert sterk naar nationaliteit: het percentage ligt het laagst voor de Brusselaars met een nationaliteit uit een van de EU28 landen, en veruit het hoogst voor de inwoners met een niet-EU28 nationaliteit (figuur 3-7).

Het kleinere aandeel van (equivalent) leefloongerechtigden onder de personen met een EU28-nationaliteit in vergelijking met de personen met een Belgische nationaliteit is een bijzonderheid voor het Brussels Gewest, en wordt voor een groot deel verklaard door hun verschillende situatie op de arbeidsmarkt (zie Hoofdstuk 4).

Figuur 3-7: Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon, naar geslacht en nationaliteit, Brussels Gewest en België, januari 2017

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; gegevens op 10/07/2018; FOD Economie-Statistics Belgium; BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Noot: het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden onder de personen met een niet-Europese nationaliteit (niet-EU28) wordt overschat omdat onder de equivalent leefloongerechtigden een groot aandeel onderdanen zijn met een niet-Europese nationaliteit. De bevolkingscijfers die in de noemer gebruikt worden, komen van het Rijksregister, maar de personen die onder de voorwaarden vallen voor het recht op een equivalent leefloon worden niet in het Rijksregister opgenomen.

“Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt hoger bij de inwoners met een nationaliteit van buiten de EU28 en iets hoger bij vrouwen.”

[51] Bron: POD Maatschappelijke Integratie; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

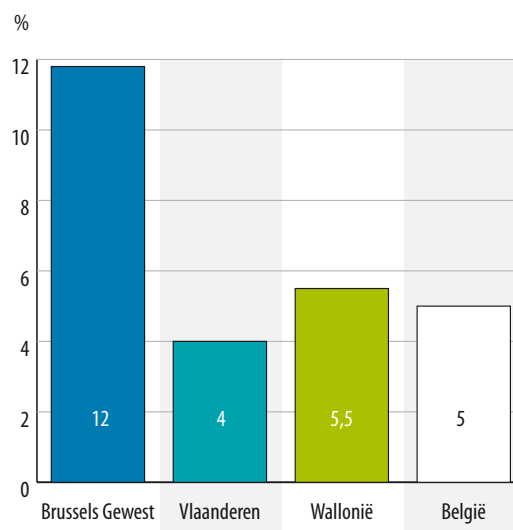
3.3.4 INKOMENSGARANTIE VOOR OUDEREN (IGO)

De Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) is een uitkering toegekend door de Federale Pensioendienst die toegekend wordt aan 65-plussers die niet over voldoende financiële middelen beschikken. In het Brussels Gewest krijgen in 2018 in totaal 18 596 personen een IGO of een gewaarborgd inkomen.

Het aandeel personen van 65 jaar en ouder in de totale bevolking ligt in het Brussels Gewest lager dan in de twee andere gewesten maar in verhouding krijgen ze wel vaker een IGO (12 % in het Brussels Gewest in 2018, dit is drie keer meer dan in Vlaanderen en dubbel zoveel als in Wallonië) (figuur 3-8).

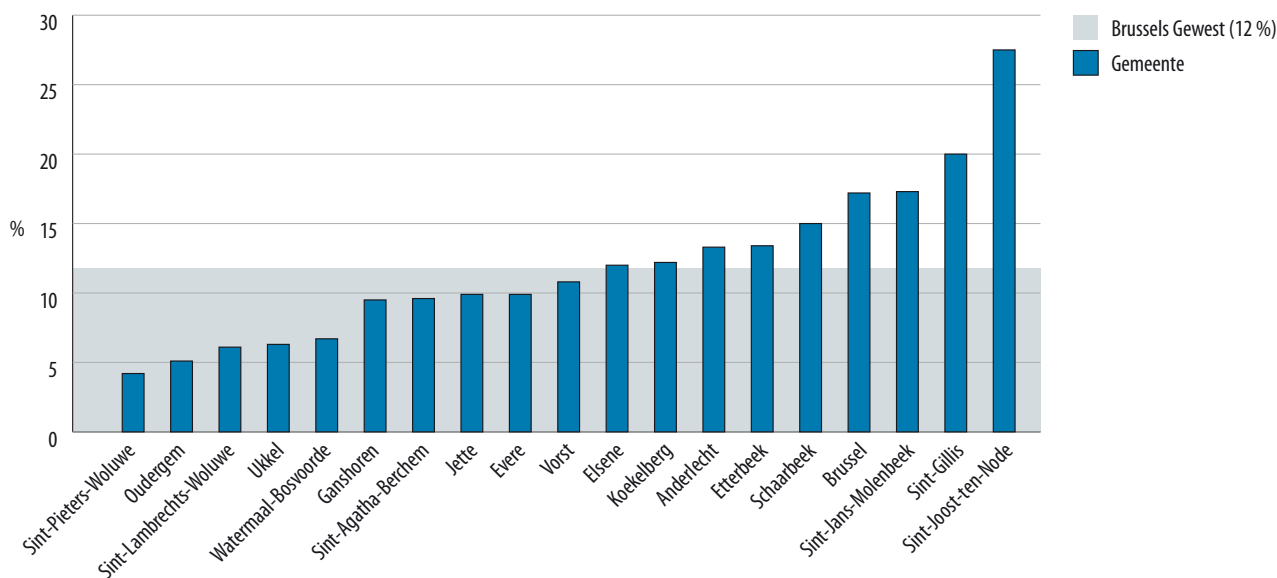
Binnen het Brussels Gewest varieert het aandeel personen van 65 jaar en ouder met een IGO sterk tussen de gemeenten: ze bedraagt slechts 4 % in Sint-Pieters-Woluwe maar bereikt 28 % in Sint-Joost-ten-Node (figuur 3-9).

Figuur 3-8: Aandeel gerechtigden op een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en ouder, België en gewesten, januari 2018

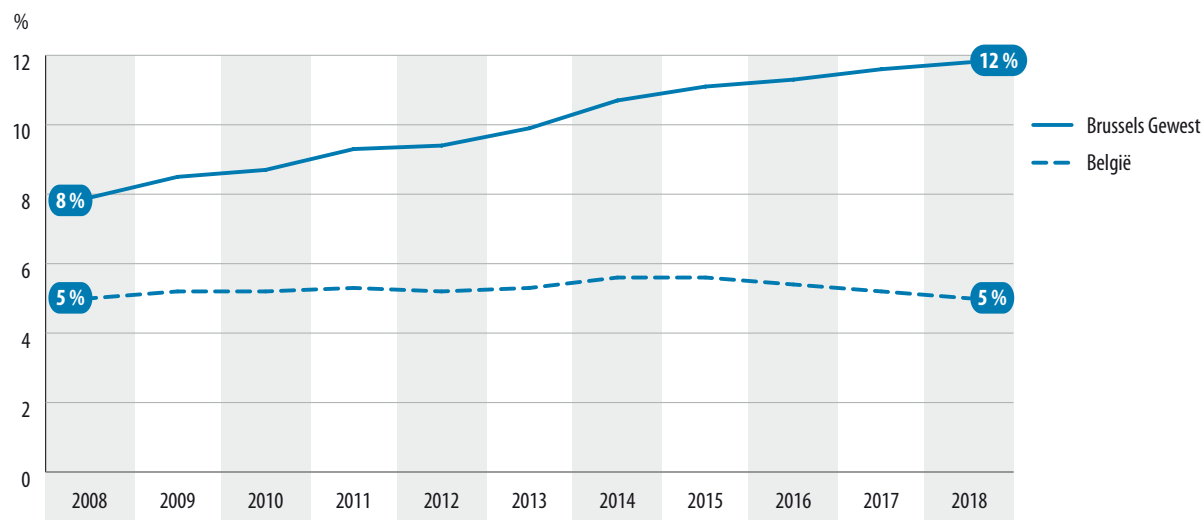
Bron: Federale Pensioendienst en FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 3-9: Aandeel gerechtigden op een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en ouder, Brusselse gemeenten, januari 2018

Bron: Federale Pensioendienst en FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

Figuur 3-10: Aandeel gerechtigden op een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en meer, België en Brussels Gewest, januari 2008-2018

Bron: Federale Pensioendienst en FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

Het aandeel personen met een IGO is tussen 2008 en 2018 sterk gestegen in het Brussels Gewest, terwijl ze op niveau van België relatief stabiel bleef (figuur 3-10).

3.4 Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging

Het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV) (ook wel “voorkeurregeling” genoemd) kan gehanteerd worden als een indicator van het aantal mensen dat leeft in financieel moeilijke omstandigheden. Er zijn sinds 1 januari 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze

verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke sociale uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen moeten een vraag indienen en krijgen dit recht, of niet, na een inkomensonderzoek.

In januari 2018 hebben 331 725 Brusselaars recht op een verhoogde tegemoetkoming (tabel 3-4), ofwel 6 390 personen meer dan in januari 2017. Zo heeft 28 % van de Brusselse bevolking recht op een verhoogde tegemoetkoming, als gerechtigde of als persoon ten laste (tegenover 27 % in 2017). Dit aandeel bereikt meer dan een derde van de jongeren onder de 18 jaar.

Tabel 3-4: Aantal en aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, 1 januari 2018

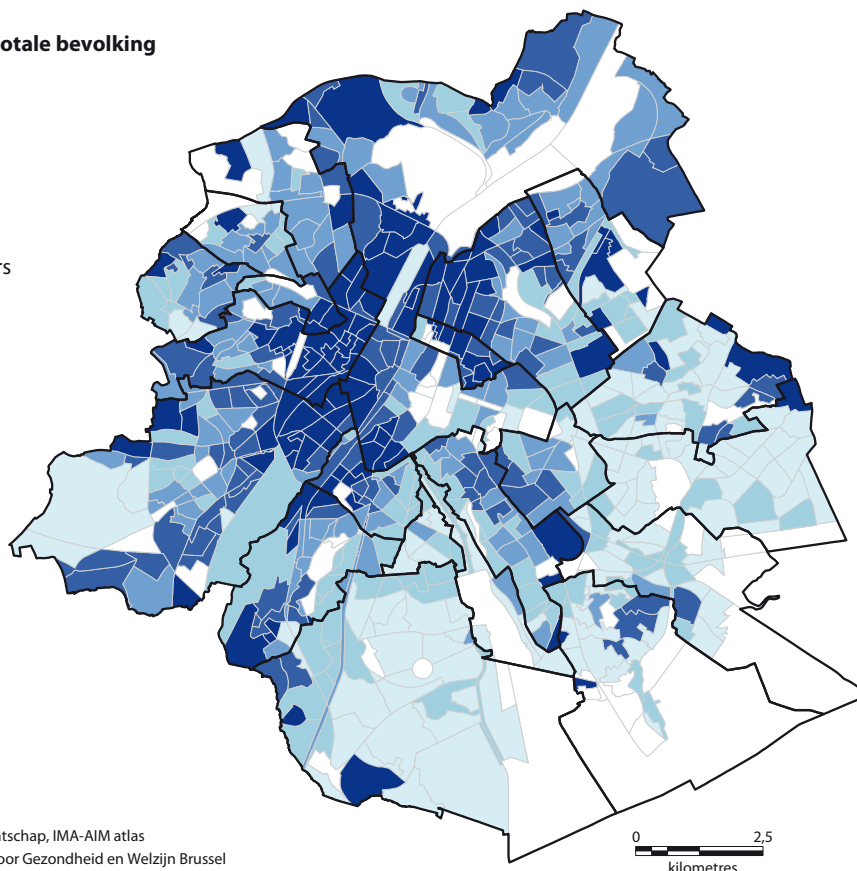
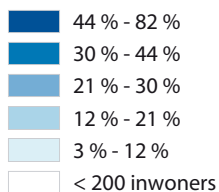
Leeftijdsklasse	Aantal gerechtigden en personen ten laste			% gerechtigden en personen ten laste		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
0-17	50 891	48 352	99 244	36 %	36 %	36 %
18-24	15 495	16 421	31 916	30 %	32 %	31 %
25-64	68 743	82 768	151 511	21 %	25 %	23 %
≥ 65	17 866	31 188	49 054	28 %	33 %	31 %
Totaal	152 995	178 729	331 725	26 %	29 %	28 %

* Het totaal kan licht verschillen van de som van mannen en vrouwen aangezien er enkele gegevens zijn waarbij het geslacht onbekend is.

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid 2018; FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

Kaart 3-3: Aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, per statistische sector, Brussels Gewest, 2016

**Aandeel RVV in de totale bevolking
2016**

Bron: Internutualistisch Agentschap, IMA-AIM atlas
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

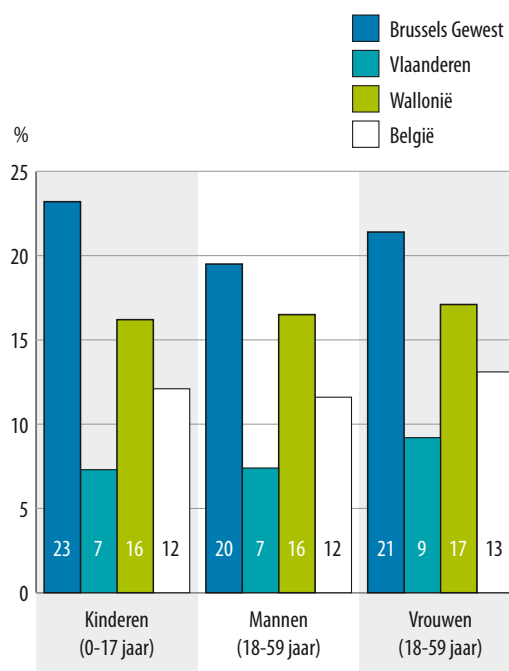
Kaart 3-3 geeft het aandeel RVV's weer op het niveau van de statistische sectoren. We merken grote verschillen op tussen de buurten onderling met hoge aandelen in de zogenaamde "arme sikkkel" en in enkele verspreide statistische sectoren met o.a. een hoog aandeel sociale woningen.

3.5 Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid

Geen werk hebben, verhoogt het individuele risico op armoede, maar dit risico kan gecompenseerd worden wanneer andere leden van het huishouden wel een inkomen uit werk hebben. In het Brussels Gewest leeft meer dan één volwassene (18-59 jaar) op vijf en bijna één kind (0-17 jaar) op vier in een huishouden zonder een inkomen uit arbeid (figuur 3-11). Dit aandeel ligt systematisch hoger dan in de rest van het land: een Brussels kind loopt ruim 3 keer meer risico om in deze situatie te verkeren dan een kind in Vlaanderen en bijna 1,5 keer meer risico dan een kind in Wallonië.

"Bijna een vierde van de Brusselse kinderen leeft in een huishouden zonder inkomen uit werk."

Figuur 3-11: Aandeel van de bevolking in een huishouden zonder inkomen uit arbeid, naar leeftijd en geslacht, België en de gewesten, 2017

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenquête 2017

3.6 Overmatige schuldenlast

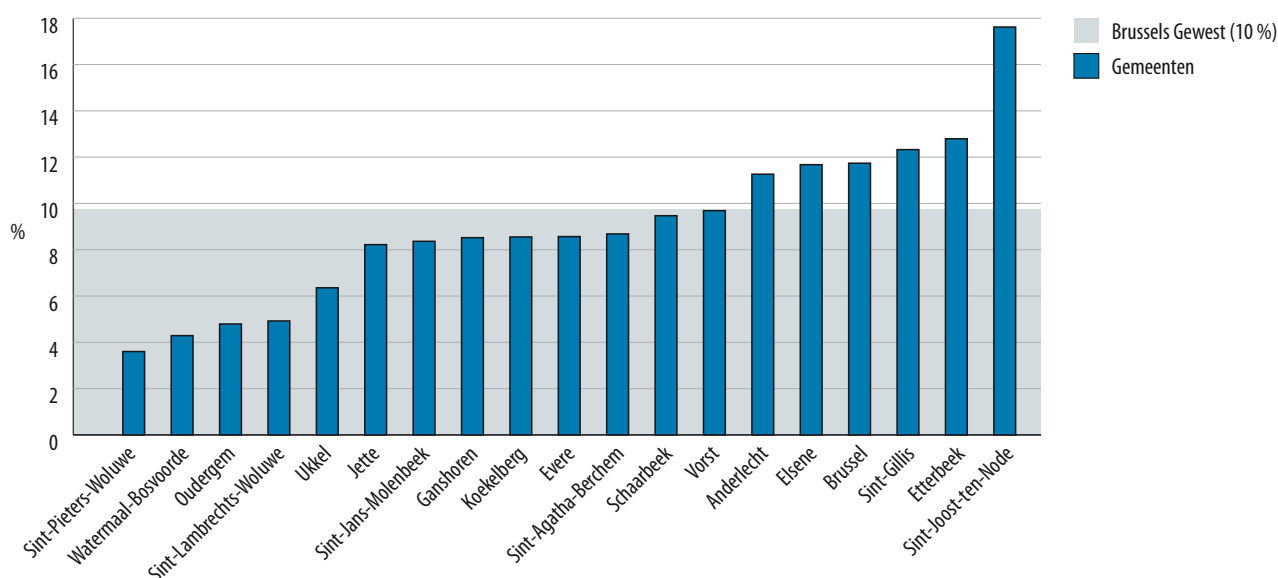
De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is één van de instrumenten die door de Belgische overheid is opgericht om overmatige schuldenlast bij gezinnen te bestrijden. De Centrale registreert sinds 2003 alle consumentenkredieten en hypothecaire kredieten die in België door natuurlijke personen om privéredenen worden afgesloten. De Centrale registreert eveneens de eventuele betalingsachterstanden die uit deze kredieten voortvloeien.

In 2017 kampte in het Brussels Gewest 10 % van de personen die een consumentenkrediet aanging met een betalingsachterstand, tegenover 8 % in Wallonië en 4 % in Vlaanderen. Daarnaast ondervinden 2,1 % van de Brusselaars met een hypothecair krediet problemen met de terugbetaling, tegenover 2,4 % in Wallonië en 1,0 % in Vlaanderen (Nationale Bank van België, 2018).

Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet in het totaal aantal kredietnemers varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten (figuur 3-12). Het aandeel ligt veel hoger in gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut en varieert tussen 18 % in Sint-Joost-ten-Node en 4 % in Sint-Pieters-Woluwe.

Deze indicatoren omvatten enkel schulden inzake consumentenkredieten en hypothecaire leningen. Dat betekent dat andere soorten schulden zoals voor huur, gezondheidszorg, alimentatie, belastingen, energie en water niet hier worden geregistreerd.

Figuur 3-12: Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet naar gemeente, Brussels Gewest, 2017

Bron: Nationale bank van België, Centrale van de kredieten aan particulieren; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

4. DE ARBEIDSMARKT

Een regelmatig en toereikend inkomen uit werk vormt een belangrijke bescherming tegen armoede. Op niveau van België is het risico om een inkomen te hebben onder de armoederisicogrens voor werklozen (49 %) bijna tien keer zo hoog als voor personen die werken (5 %) ^[52].

4.1 De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad

De activiteitsgraad, de tewerkstellingsgraad en de werkloosheidsgraad worden berekend om de situatie op de arbeidsmarkt te analyseren (voor de definities, zie kader 1). De definitie van werkloosheid verschilt naargelang de gebruikte bron. Het verschil tussen 'werkloosheid' zoals beschouwd door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de 'administratieve werkloosheid' wordt verduidelijkt in kader 2.

Kader 1: Definiëring van de activiteits-, tewerkstellings-, en werkloosheidsgraad

De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest wordt berekend op basis van de bevolking die in het Brussels Gewest woont, ongeacht of deze Brusselaars ook in het Brussels Gewest werken of elders. Onderstaand schema (figuur 4-1) toont de verdeling van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) in categorieën op basis waarvan de verschillende graden berekend worden.

De **activiteitsgraad** komt overeen met het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat beschikbaar is op de arbeidsmarkt, of ze nu werken of werkloos zijn (de zogenaamde "actieve bevolking"). Een lage activiteitsgraad komt dan bijvoorbeeld overeen met een groot aandeel van de bevolking dat "inactief" is, m. a. w. niet beschikbaar op de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld studenten, bruggepensioneerden, huismannen/-vrouwen, invaliden, ...).

De **tewerkstellingsgraad** is het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat werkt. De tewerkstellingsgraad zal stijgen als de groei van het aantal werkenden hoger ligt dan de groei van de bevolking op actieve leeftijd.

De **werkloosheidsgraad** toont het aandeel van de actieve bevolking (beschikbaar op de arbeidsmarkt) dat werkloos is. De werkloosheidsgraad kan op twee verschillende manieren dalen: ofwel door een daling van het aantal werklozen omwille van een hogere tewerkstelling, ofwel door een daling van de actieve bevolking (bijvoorbeeld door verschuiving van het statuut van werkloze naar inactieve), ofwel door beide manieren samen. De werkloosheidsgraad kan dus onafhankelijk van de tewerkstellingsgraad variëren. De twee indicatoren geven andere informatie.

Figuur 4-1: De verschillende categorieën van de bevolking op actieve leeftijd (15-64 jaar)

Kader 2: Vergelijking tussen de werkloosheidsgraad volgens het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de werkloosheidsgraad gebaseerd op administratieve gegevens

Al naargelang de gebruikte gegevensbron worden werkloosheid, tewerkstelling en activiteit op een verschillende manier gedefinieerd. We onderscheiden de indicatoren die berekend worden op basis van de arbeidskrachtenenquête (EAK), waarvoor de definities zijn opgesteld door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) (zie paragraaf 4.1 en 4.3), en de indicatoren die berekend worden op basis van administratieve gegevens (zie paragraaf 4.2).

Volgens de **definitie van het IAB**, wordt iemand als werkloos beschouwd als hij voldoet aan drie voorwaarden: geen werk hebben (niet gewerkt hebben, al is het slechts een uur, gedurende een referentieweek), beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (de persoon kan binnen een termijn van 2 weken beginnen werken) en

actief op zoek zijn naar werk. Om te voldoen aan dit criterium moet de werkzoekende persoon in de loop van de laatste vier weken voorafgaand aan het interview met de enquêteur een aantal "actieve" methoden gebruikt hebben om werk te vinden. Een werkloze volgens het IAB moet dus niet noodzakelijk ingeschreven zijn in een gewestelijk arbeidsbemiddelingskantoor (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Omgekeerd wordt een persoon die wel als werkzoekende is ingeschreven in een arbeidsbemiddelingskantoor maar niet voldoet aan de drie bovenvermelde criteria niet bij de werkloze bevolking gerekend. In dit laatste geval wordt die persoon volgens het IAB als inactief beschouwd.

De **administratieve werkloosheid** baseert zich op de administratieve gegevens van de gewestelijke

arbeidsbemiddelingsdiensten en telt alle **niet-werkende werkzoekenden** die ingeschreven zijn in één van de arbeidsbemiddelingsdiensten (Actiris in het Brussels Gewest). De keuze voor het gebruik van administratieve gegevens of gegevens uit enquêtes hangt voornamelijk af van de beschikbaarheid. De werkloosheidsgraad per gemeente kan bijvoorbeeld enkel berekend worden op basis van administratieve gegevens, terwijl de werkloosheidsgraad (net zoals de activiteits- en tewerkstellingsgraad) naar bepaalde kenmerken (diploma, nationaliteit, ...) enkel berekend kan worden op basis van de EAK (definities van het IAB). Deze laatste laat toe indicatoren te berekenen zoals gedefinieerd op Europees niveau en laat internationale vergelijkingen toe.

[52] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, EU SILC 2017

Het is belangrijk op te merken dat de cijfers gebaseerd op de Arbeidskrachtenenquête (EAK) van 2017 niet onmiddellijk vergelijkbaar zijn met deze van de voorafgaande jaren. In 2017 werd de Enquête naar de Arbeidskrachten immers grondig hervormd. Zo wordt vanaf 2017 met een roterend panel gewerkt, worden verschillende dataverzamelingsmodi gebruikt en werd de weegmethode herzien. Dit zorgt voor een breuk in de resultaten, waardoor de cijfers volgens de oude methode niet meer vergelijkbaar zijn met deze volgens de nieuwe methode.

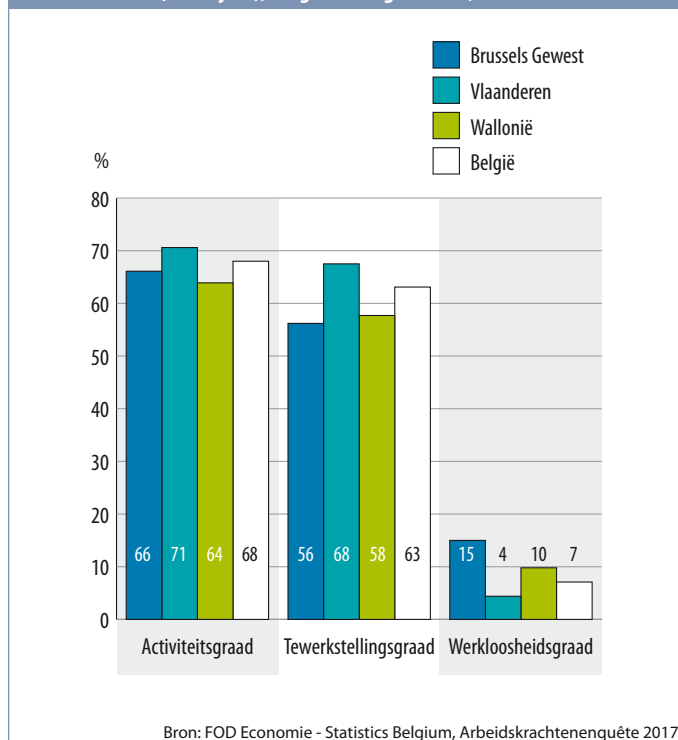
4.1.1 ALGEMENE SITUATIE

De activiteitsgraad van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar bedraagt 66 % in 2017 (figuur 4-2). Zo is 34 % van de Brusselse bevolking inactief op de arbeidsmarkt: het gaat dan om studenten (onder de jongeren), huismannen en -vrouwen, (brug)gepensioneerden (onder de ouderen), enzovoort. De activiteitsgraad in het Brussels Gewest ligt onder het niveau van Vlaanderen (71 %) maar is wel iets hoger dan in Wallonië (64 %). De tewerkstellingsgraad ligt daarentegen veel lager in het Brussels Gewest (56 %) dan in Vlaanderen (68 %) en – in mindere mate – dan in Wallonië (58 %). De werkloosheidsgraad tenslotte ligt opvallend hoger in het Brussels Gewest (15 % tegenover 4 % in Vlaanderen en 10 % in Wallonië). Deze laatste twee indicatoren getuigen van de minder gunstige arbeidsmarktsituatie van de Brusselse bevolking.

“Iets meer dan de helft van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar is tewerkgesteld. Onder de actieve bevolking is meer dan één persoon op zeven werkloos.”

Het is belangrijk op te merken dat het Brussels Gewest, ondanks deze hoge werkloosheidsgraad, wel degelijk een belangrijke interne werkgelegenheid^[53] kent. Deze schijnbare paradox kan verklaard worden door het feit dat de helft van de personen die in Brussel werken, in Vlaanderen of Wallonië wonen. In 2017 telde het Brussels Gewest op haar grondgebied 726 350 tewerkstellingsplaatsen (interne werkgelegenheid), waarvan 49 % wordt ingenomen door pendelaars. Van deze pendelaars die in Brussel werken, woont 65 % in Vlaanderen en 35 % in Wallonië. Andersom werkt 17 % van de 453 187 actieve werkende Brusselaars buiten het Brussels Gewest (onder hen werkt 62 % in Vlaanderen, 31 % in Wallonië en 6 % in het buitenland)^[54].

Figuur 4-2: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad IAB (15-64 jaar), België en de gewesten, 2017

4.1.2 ONGELIJKHEDEN OP BASIS VAN SOCIODEMOGRAFISCHE KENMERKEN

Binnen de Brusselse bevolking bestaan er tussen verschillende bevolkingsgroepen (naargelang geslacht, gezinstype, leeftijd, diploma of nationaliteit) belangrijke ongelijkheden op het vlak van participatie aan en toegang tot de arbeidsmarkt.

Naar geslacht

De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt laat zich in belangrijke mate voelen op vlak van de arbeidsmarktparticipatie^[55]. In 2017 ligt de activiteitsgraad inderdaad veel lager bij vrouwen (59 %) dan bij mannen (73 %) (figuur 4-3). Deze ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van activiteitsgraad zijn bovendien iets groter in het Brussels Gewest dan in het hele land (waar de activiteitsgraad voor vrouwen 63 % bedraagt, tegenover 73 % voor mannen) (niet geïllustreerd).

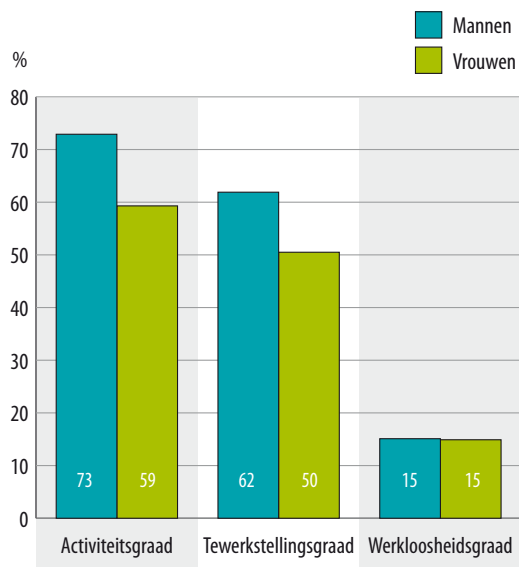
Vrouwen hebben echter wel, eens ze actief zijn op de arbeidsmarkt, een even groot risico op werkloosheid (IAB, cf. supra, kader2) dan mannen (15 %).

[53] De interne werkgelegenheid stemt overeen met de tewerkstellingsplaatsen op het territorium, ongeacht de woonplaats van de werkenden.

[54] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[55] Voor een meer gedetailleerde analyse van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid (2015)

Figuur 4-3: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2017

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017

“Er is voornamelijk een gendersverschil op het vlak van arbeidsmarktparticipatie: de activiteitsgraad bij vrouwen ligt beduidend lager dan deze bij mannen. De Brusselse activiteitsgraad bij vrouwen ligt lager dan deze op niveau van het hele land.”

Het dient opgemerkt te worden dat de “administratieve werkloosheidsgraad” wel verschilt tussen mannen en vrouwen. In 2017 was de “administratieve werkloosheidsgraad” van vrouwen (17 %) iets hoger dan deze van mannen (16 %) ^[56]. Dit kan doen vermoeden dat vrouwen die ingeschreven zijn bij Actiris, volgens de IAB-definitie vaker dan mannen worden beschouwd als inactief (omdat ze niet beantwoorden aan de verschillende criteria van “actief zoeken naar werk”) (cf. supra, kader 2).

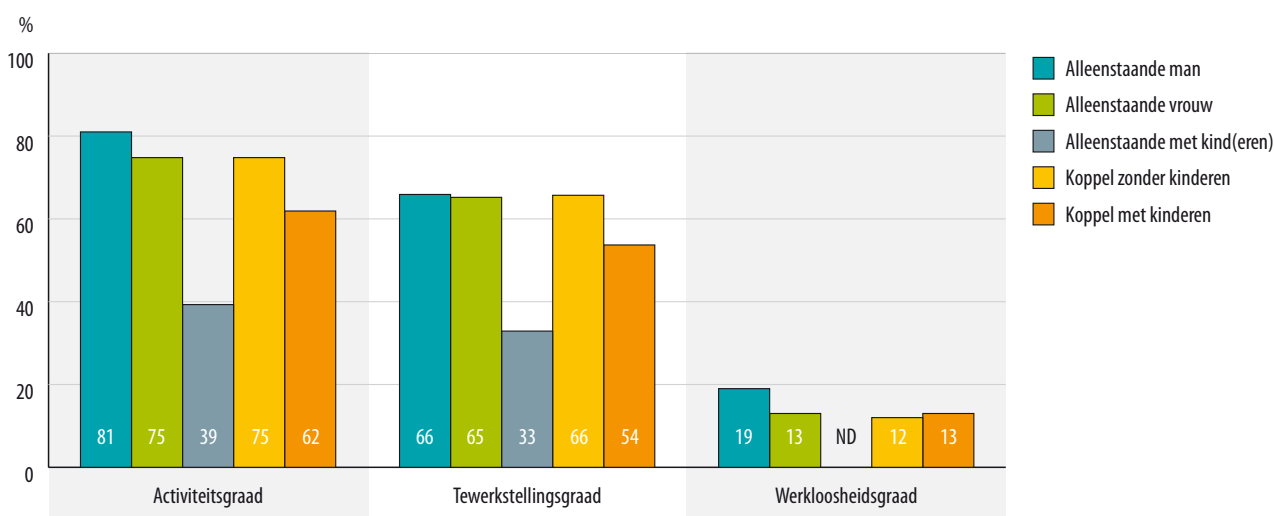
Naar huishoudentype

De arbeidsmarktsituatie varieert eveneens naargelang het huishoudentype (figuur 4-4). Vooral de eenoudergezinnen (voornamelijk alleenstaande moeders) zijn erg kwetsbaar op de arbeidsmarkt: hun activiteitsgraad (39 %) en tewerkstellingsgraad (33 %) liggen erg laag. De invloed van het huishoudentype op de arbeidsmarktsituatie van de personen legt onder andere belangrijke gendersverschillen bloot: de relatief lage activiteitsgraad en tewerkstellingsgraad van koppels met kinderen wordt verklaard door het feit dat veel vrouwen zich terugtrekken uit de arbeidsmarkt vanaf het eerste kind, een fenomeen dat sterker wordt naarmate het aantal kinderen in het gezin toeneemt (niet geïllustreerd). Bij de mannen is er geen, of zelfs een positieve impact van de aanwezigheid van kinderen in hun gezin op hun arbeidsmarktparticipatie (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel & Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, 2015).

Daarnaast valt ook de hoge werkloosheidsgraad van alleenstaande mannen op (19 %).

“Eénoudergezinnen zijn bijzonder kwetsbaar: slechts één alleenstaande ouder op drie is aan het werk in het Brussels Gewest.”

Figuur 4-4: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar huishoudentype (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2017

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

NB= niet beschikbaar. In 2017 was het aantal geënquêteerde gezinshoofden van éénoudergezinnen die werkloos zijn te laag om voor het Brussels Gewest een betrouwbaar cijfer te geven, daarom wordt het cijfer niet weergegeven in de figuur.

[56] Bron: Observatorium voor de werkgelegenheid.

Naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit

Naast het geslacht en de huishoudenstype, zijn er ook belangrijke ongelijkheden wat betreft leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit. De jongeren, laag opgeleiden en de onderdanen uit een niet-Europees land kennen een bijzonder ongunstige arbeidsmarktsituatie in het Brussels Gewest.

In vergelijking met België zijn de activiteitsgraad en de tewerkstellingsgraad lager in het Brussels Gewest dan op het niveau van België voor de meeste **leeftijdsklassen**, met uitzondering van de 60-64 jarigen. Voor deze oudere bevolking is de activiteitsgraad (41 %) duidelijk hoger in het Brussels Gewest dan op het niveau van België (29 %), wat verband houdt met een lager aandeel van (brug)gepensioneerden in het Gewest. De tewerkstellingsgraad van 60-64 jarigen bedraagt 36 % in het Brussels Gewest, tegenover 28 % in België (niet geïllustreerd) ^[57].

“De activiteitsgraad en tewerkstellingsgraad liggen in het algemeen lager in het Brussels Gewest dan in de rest van het land, met uitzondering van de oudere bevolking (60-64 jaar) waar het aandeel actieven en tewerkgestelde actieven hoger ligt dan in de rest van het land.”

Het is belangrijk op te merken dat de tewerkstellings- en activiteitsgraad bij de jongeren tussen 15-24 jaar sterk beïnvloed wordt door het hoge aandeel studenten (dat het aandeel inactieven sterk doet stijgen). Wanneer we deze groep buiten beschouwing laten, stijgt de tewerkstellingsgraad van de jongeren (15-24 jaar) van 15 % naar 52 % ^[58].

De werkloosheidsgraad (IAB) van jongeren (15-24 jaar) is bijzonder hoog in het Brussels Gewest ^[59]; onder de jongeren die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt is één op drie (33 %) werkloos ^[60] (figuur 4-6).

“Van de Brusselse jongeren van 15 tot 24 jaar die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, is één op drie werkloos (IAB).”

De verschillende arbeidsmarktindicatoren tonen ook grote ongelijkheden naargelang het **opleidingsniveau**: zowel de arbeidsmarktparticipatie (figuur 4-5) als de kansen om werk te vinden nemen toe naarmate men een hoger opleidingsniveau heeft (figuur 4-6 en 4-7). In 2017 is 27 % van de actieve Brusselaars met hoogstens een diploma van het lager secundair onderwijs werkloos, in vergelijking met 18 % van de Brusselaars met hoogstens een diploma van het hoger secundair onderwijs

en 8 % van de Brusselaars met een diploma van het hoger onderwijs.

Merk op dat de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van de activiteitsgraad het grootst zijn bij de laagst opgeleiden, en gradueel afnemen naarmate het opleidingsniveau toeneemt. De activiteitsgraad bij vrouwen met een laag opleidingsniveau bedraagt in het Brussels Gewest 34 %, tegenover 56 % bij mannen, terwijl de vrouwen met een diploma hoger onderwijs een activiteitsgraad kennen van 81 %, tegenover 89 % voor de mannen (niet geïllustreerd).

“Meer dan één actieve Brusselaar met een laag opleidingsniveau op vier is werkloos, tegenover iets minder dan één op tien Brusselaars met een hoog opleidingsniveau. De werkloosheidsgraad is hoger in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten en dit voor alle opleidingsniveaus.”

De werkloosheidsgraad ligt hoger in het Brussels Gewest dan in heel België, en dit ongeacht het opleidingsniveau (en in het algemeen trouwens ook ongeacht andere sociodemografische kenmerken). Deze vaststelling doet vermoeden dat er specifieke factoren bestaan die de hoge werkloosheid kunnen verklaren, zoals bijvoorbeeld de vereisten op het vlak van tweetaligheid, een hoog aandeel personen die een diploma verworven hebben in het buitenland en waarvan het diploma niet erkend is in België of discriminatie bij de aanwerving (Englert, 2013).

Het opleidingsniveau van de niet-werkende werkzoekenden

De indicatoren in de figuren hieronder werden berekend op basis van de Arbeidskrachtenenquête, waarbij het opleidingsniveau bepaald wordt op basis van de verklaring van de geïnterviewde persoon en dus geen rekening houdt met het feit of het behaalde diploma al dan niet erkend wordt in België. Het is belangrijk hierbij op te merken dat administratieve gegevens ons leren dat in 2017 niet minder dan 43 % van de niet-werkende werkzoekenden die ingeschreven zijn bij Actiris, een diploma heeft dat niet erkend is in België (23 % heeft hoogstens een diploma lager secundair, 20 % een diploma hoger secundair en 14 % een diploma hoger onderwijs) ^[61].

Wat betreft **nationaliteit** hebben de onderdanen uit een Europees land (EU28) de meest gunstige positie op de arbeidsmarkt, gevolgd door de Brusselaars met de Belgische nationaliteit en tenslotte door Brusselaars afkomstig uit landen buiten de EU28 (figuur 4-5, 4-6 en 4-7). De personen met een nationaliteit van buiten de EU28 bevinden zich in een erg precare arbeidsmarktpositie: 29 % van de actieve niet-Europeanen woonachtig in het Brussels Gewest is werkloos. Naast factoren

[61] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[57] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017.

[58] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017.

[59] Het dient opgemerkt te worden dat de jongerenwerkloosheid op basis van de IAB-definitie duidelijk hoger ligt dan de administratieve werkloosheid (cf. paragraaf 4.2.3), wat er zou kunnen op wijzen dat een niet verwaarloosbaar deel van de jonge werkzoekenden niet ingeschreven is bij Actiris.

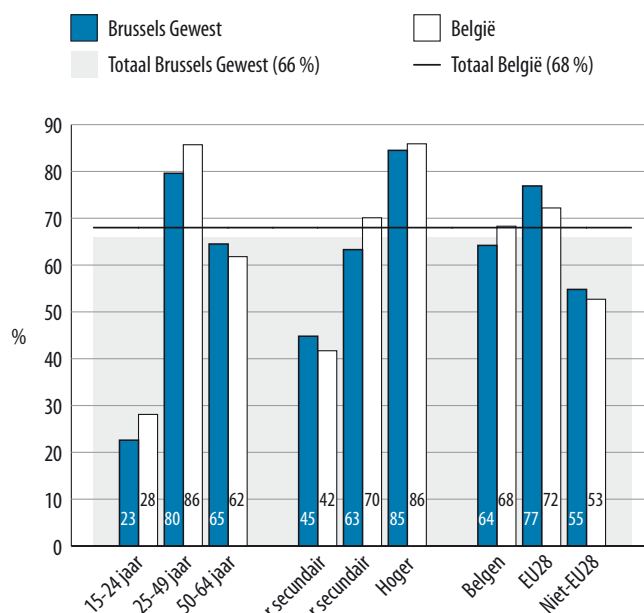
[60] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017.

als het opleidingsniveau of de kennis van het Nederlands of het Frans, tonen verschillende studies aan dat er een belangrijke discriminatie bestaat op de Brusselse arbeidsmarkt (zie bijvoorbeeld Martens et al., 2005). Bij gelijke kenmerken (opleidingsniveau, geslacht, leeftijd, gezinssituatie, enz.) heeft iemand met een niet-Europese nationaliteit of geboren in een land buiten de EU28 een hogere kans om werkloos te zijn dan iemand met de Belgische nationaliteit (of geboren in België) (Englert, 2013). Er dient ook opgemerkt te worden dat de activiteitsgraad van vrouwen met een niet-Europese nationaliteit bijzonder laag ligt (39 % tegenover 71 % voor de mannen in 2017). Deze lage activiteitsgraad voor niet-Europese vrouwen geldt eveneens (en is zelfs nog lager) in de twee andere gewesten (niet geïllustreerd) ^[62].

De relatief gunstigere situatie van Europese inwoners (EU28) op vlak van werkloosheid in vergelijking met personen met de Belgische nationaliteit is een Brusselse bijzonderheid. Het gemiddeld iets hogere opleidingsniveau van Europese inwoners kan deels een verklaring bieden, maar we stellen deze gunstigere arbeidsmarktsituatie ook vast bij laaggeschoolden. Voor de hoger opgeleiden is het mogelijk dat zij vaak tewerkgesteld zijn in die segmenten van de arbeidsmarkt die verbonden zijn met de functie van het Brussels Gewest als hoofdstad van Europa. Voor de laagst geschoolden, zou het kunnen zijn dat zij vaker dan hun Belgische 'collega's' geneigd zijn om minder gunstige arbeidsvoorwaarden te aanvaarden, terwijl ze in vergelijking met mensen uit landen buiten de EU28 ook minder vaak aan discriminatie blootgesteld worden (Englert, 2013). Tenslotte dient nog opgemerkt te worden dat de Brusselse bevolking met de Belgische nationaliteit erg heterogeen is en mensen met zeer diverse origines vertegenwoordigt, waaronder ook tot Belg genaturaliseerde niet-Europeanen; het is dan ook mogelijk dat ook deze personen met de Belgische nationaliteit het slachtoffer worden van discriminatie.

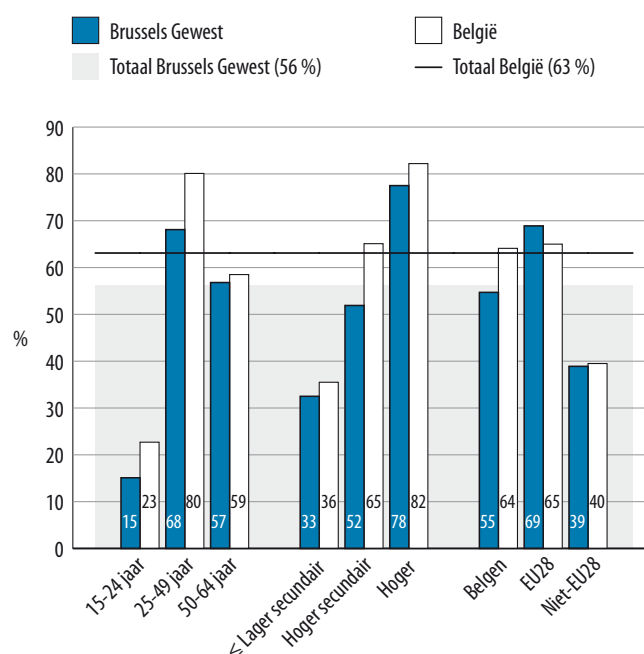
“Onderdanen uit een land buiten de EU-28 bevinden zich in een erg moeilijke arbeidsmarktsituatie: hun werkloosheidsgraad (29 %) ligt twee keer zo hoog als deze van personen met een Belgische nationaliteit, en drie keer zo hoog als deze van onderdanen uit een land van de EU-28.”

Figuur 4-5: Activiteitsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2017

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de activiteitsgraad naar nationaliteitsgroep

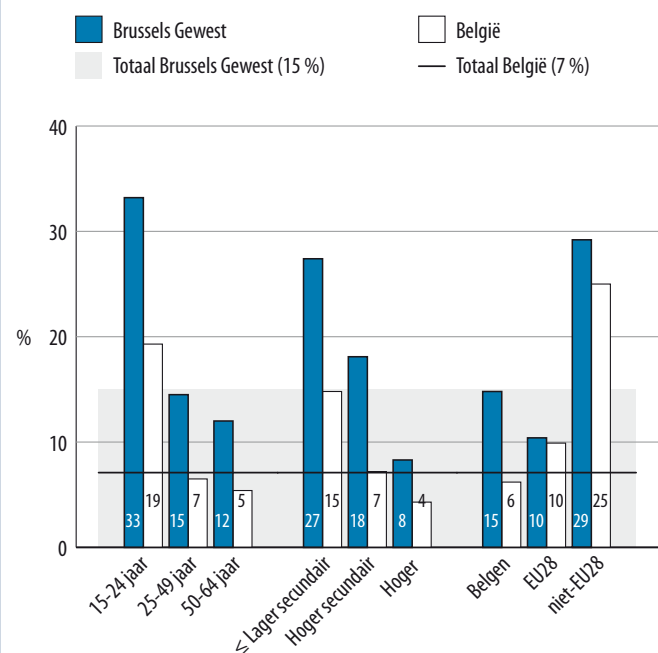
Figuur 4-6: Tewerkstellingsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2017

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de werkloosheidsgraad naar nationaliteitsgroep

[62] FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 4-7: Werkloosheidsgraad (IAB) naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2017

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de tewerkstellingsgraad naar leeftijdsgroep

Overige bronnen om de discriminatie in kaart te brengen: de sociaaleconomische monitoring en de klachten bij Unia

De **Socio-economische monitoring** (2017) maakt gebruik van gegevens van het Rijksregister en de KSZ om zo de arbeidsmarktpositie per herkomst/migratie-achtergrond te berekenen. Deze analyse toont eveneens aan dat, in het algemeen voor België, de werkloosheidsgraad van personen met buitenlandse origine^[63], en in het bijzonder van Afrikaanse origine, hoger ligt dan deze van personen van Belgische origine, ongeacht het opleidingsniveau.

Voor het Brussels Gewest, net zoals voor heel België, wordt **Unia** (het Interfederaal Gelijkekansencentrum) het vaakst geraadpleegd in het kader van arbeidsmarktdiscriminatie. Deze discriminatie is het vaakst gebaseerd op raciale criteria, of ook geloof/levensbeschouwing (respectievelijk 28 % en 19 % van de dossiers in het Brussels Gewest in 2017) (Unia, 2018).

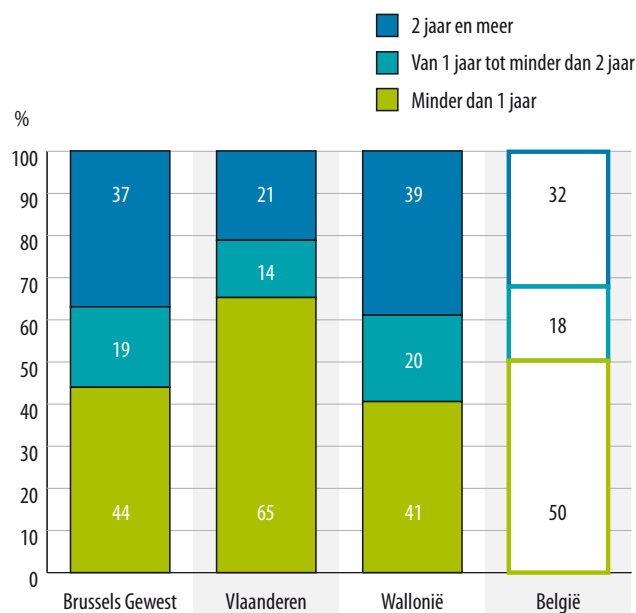
4.1.3 DE LANGDURIGE WERKLOOSHEIDSGRAAD

In een context van een tekort aan beschikbare en geschikte jobs, is het voor Brusselaars zonder werk des te moeilijker om zich (opnieuw) te integreren op de arbeidsmarkt, ongeacht de voorafgaandelijke situatie – werkloosheid, studies of andere vormen van inactiviteit (Englert, 2013). Daarenboven verhoogt het feit dat men op een gegeven moment een periode van werkloosheid heeft doorgemaakt het risico om werkloos te blijven of om nog een aantal keer opnieuw werkloos te worden (het fenomeen van hardnekkige werkloosheid). Dit kan onder andere verklaard worden door de hoge vereisten van werkgevers op het vlak van werkervaring en een neiging om langdurige werklozen te stigmatiseren (Ganji, 2008). De (langdurige) afwezigheid van werk heeft bovendien een belangrijke invloed op de motivatie en de mentale gezondheid van mensen (Herman en Bourguignon, 2008). Langdurige werkloosheid verhoogt ten slotte het risico om daarna meer preciaire en slechter betaalde jobs op te nemen (Gangji, 2008).

De langdurige werkloosheidsgraad (minstens één jaar) (IAB) bedraagt 8 % in het Brussels Gewest in 2017, tegenover 1,5 % in Vlaanderen en 6 % in Wallonië (4 % voor heel België)^[64].

In het Brussels Gewest is de meerderheid van de werklozen (IAB) (56 %) al minstens één jaar werkloos, 37 % is al gedurende minstens twee jaar werkloos (figuur 4-8).

Figuur 4-8: Verdeling van de werklozen (IAB) naar werkloosheidsduur, België en de gewesten, 2017

FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

"In het Brussels Gewest is 37 % van de werklozen al gedurende minstens twee jaar werkloos."

[63] Personen met een andere nationaliteit dan de Belgische of die geboren zijn met een andere nationaliteit dan de Belgische, of van wie de ouders een buitenlandse nationaliteit hebben of geboren zijn met een buitenlandse nationaliteit.

[64] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017

4.2 De niet-werkende werkzoekenden

4.2.1 EVOLUTIE VAN HET AANTAL NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN MET EN ZONDER EEN WERKLOOSHEIDSUITKERING

In juni 2018, telde men 88 541 niet-werkende werkzoekenden (NWW) ingeschreven bij Actiris in het Brussels Gewest.

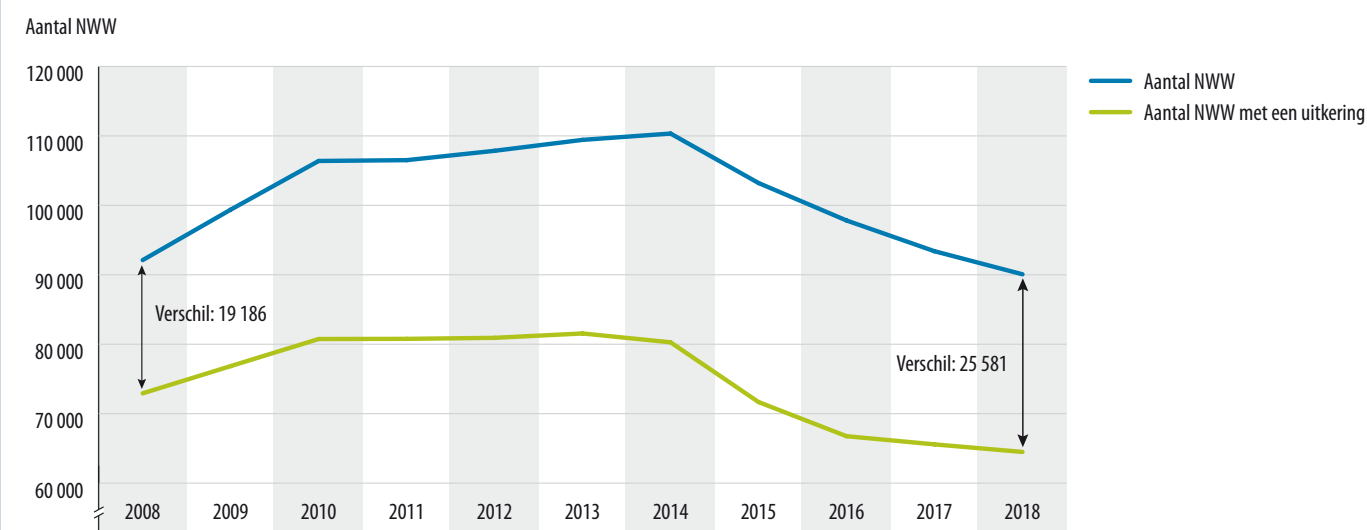
Na een significante stijging van het aantal **niet-werkende werkzoekenden** (totaal en met een uitkering) na de economische crisis van 2008, wordt hun evolutie gekenmerkt door een daling sinds 2015 (figuur 4-9). Deze tendens geldt voor de drie gewesten van het land^[65]. Een deel van deze daling in het Brussels Gewest kan verklaard worden door enerzijds een conjuncturele verbetering op niveau van het land dat wordt vertaald in een stijging van de netto jobcreatie (Hogere raad voor tewerkstelling, 2018), en anderzijds door bepaalde tewerkstellingsmaatregelen in het Gewest (in het bijzonder in het kader van de Jeugdggarantie). Maar ze wordt ook verklaard door de veranderingen in wetgeving, met name de verstrenging van de toegang tot de inschakelings- en werkloosheidsuitkeringen. Deze veranderingen leiden tot een daling van het aantal werkzoekenden met een uitkering van de RVA, maar ook van het aantal personen ingeschreven bij Actiris (schraping of niet ingeschreven).

Niet-werkende werkzoekenden ingeschreven bij Actiris: met of zonder uitkering?

Het is belangrijk om op te merken dat niet alle werkzoekenden een werkloosheidsuitkering krijgen. In juni 2018 ontving bijna een derde van de Brusselse NWW – ingeschreven bij Actiris – geen werkloosheidsuitkering, een klein deel zijn jongeren die hun socioprofessionele inschakelingstijd doorlopen en een belangrijker deel van de NWW behoort tot de categorie “andere NWW”^[66]. Deze laatsten omvatten de NWW die een beslissing van de RVA afwachten inzake hun recht op een werkloosheidsuitkering, NWW die werden uitgesloten van werkloosheidsvergoeding en die zich opnieuw inschreven bij Actiris, de NWW die geen enkel vervangingsinkomen krijgen of de NWW die een (equivalent) leefloon ontvangen van het OCMW. Deze laatsten vertegenwoordigen ongeveer 14 % van het totaal aantal NWW en onder de jongeren (jonger dan 25 jaar) gaat het om niet minder dan 22 % NWW^[67].

De veruit belangrijkste daling betrof het aantal **begunstigden op een inschakelingsuitkering** (uitkering ontvangen op basis van de studies), in het bijzonder ten gevolge van de opeenvolgende hervormingen van de wetgeving naar striktere toekenningsvoorwaarden (RVA, 2018a). In 2015 werden er 4 785 personen uitgesloten omdat ze aan het einde van hun recht op een inschakelingsuitkering kwamen, in 2016 betrof het 903 personen, 736 in 2017 en gedurende de eerste twee trimesters van 2018 gaat het om 260 personen. In het algemeen hebben de

Figuur 4-9: Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) en het aantal NWW met een uitkering, Brussels Gewest, jaarlijks gemiddelde 2008-2018*

*Het gemiddelde voor 2018 kon enkel berekend worden op basis van de maanden januari tot juni.

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid - Actiris, RVA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[65] Inderdaad, tussen 2014 en begin 2018 daalde het aantal werkzoekenden met 18 % in het Brussels Gewest, met 15 % in Vlaanderen en 20 % in Wallonië (bron: gewestelijke arbeidsbemiddelingsdiensten, gecentraliseerde gegevens door RVA, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel).

[66] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[67] Actiris (2018).

uitsluiting uit de werkloosheid en de schrapping bij Actiris van werklozen (of dit nu is in het kader van het einde van de rechten of in het kader van een activeringsplan van het zoekgedrag naar werk, of nog om andere redenen^[68]) niet alleen zware financiële gevolgen maar ook een emotionele impact (gevoel van onrechtvaardigheid) en dit kan ertoe leiden dat personen zich afzetten tegen de overheidsinstellingen (Zune et al, 2017). De uitsluiting uit de *werkloosheidsuitkering* gaat in veel gevallen gepaard met een toegenomen risico op armoede, en zeker voor die personen wiens situatie al onzeker was (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2017).

Daarenboven werden er nog bijkomende voorwaarden gesteld voor het recht op een *inschakelingsuitkering*, met name minimale diploma-vereisten voor personen jonger dan 21 jaar en de verlaging van de maximumleeftijd om een *inschakelingsuitkering* te vragen tot 25 jaar. Deze maatregelen doen het aantal jongeren die geen recht hebben op een *inschakelingsuitkering* (en waaronder veel kansarme jongeren) sterk toenemen. Er is een lichte daling vanaf 2014 van het aantal nieuwe inschrijvingen bij Actiris van jongeren in hun *socioprofessionele inschakelingstijd* (Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, 2016).

In het algemeen kan de verstrenging van de voorwaarden van de toegang tot de *werkloosheidsuitkering* bijdragen tot een vermindering van het aantal NWW, waaronder ook de NWW met een uitkering.

4.2.2 EVOLUTIE VAN HET AANTAL WERKZOEKENDEN NAAR LEEFTIJD

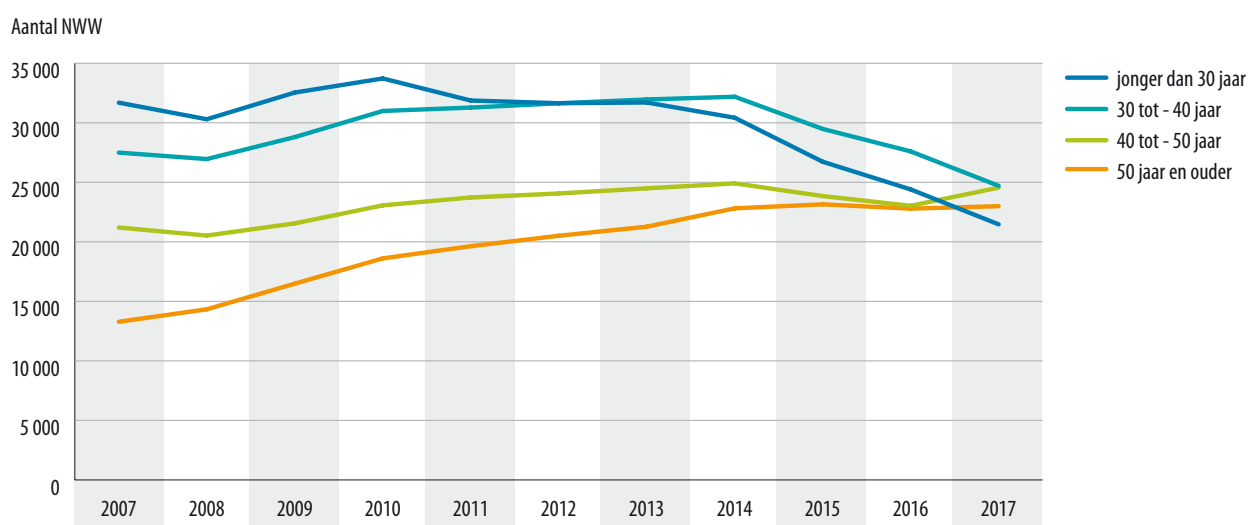
De evolutie van het aantal werkzoekenden tussen 2007 en 2017 verloopt verschillend naargelang de leeftijdscategorie (figuur 4-10). Er is een opvallende daling van de NWW jonger dan 30 jaar en, in mindere mate, van de NWW tussen 30 en 40 jaar vanaf 2015.

Het aantal NWW tussen 40 en 50 jaar is gestegen in de loop van de afgelopen tien jaar, wel met een lichte daling tussen 2015 en 2016, om dan terug te stijgen in 2017.

De NWW van 50 jaar en ouder kenden een stijging over quasi heel de periode, met enkel op het einde van de periode een zekere stagnering. Terwijl deze laatsten slechts 14 % van de NWW vertegenwoordigden in 2007, steeg hun aandeel tot 25 % in 2017.

Deze evolutie van het aantal NWW volgens leeftijdscategorie wordt sterk beïnvloed door specifieke tewerkstellingsmaatregelen, of door een herdefiniëring van statuten of van de voorwaarden voor het recht hierop. Zo kan de lichte daling van het aantal jongere NWW voor een deel verklaard worden door de maatregelen in het kader van de Jeugdggarantie enerzijds en door de verstrenging van de toegang tot de *werkloosheidsuitkering* en *inschakelingsuitkering* anderzijds (met als gevolg een kleiner aantal jongeren die zich inschrijft bij Actiris) (cf. supra). De sterke stijging van het aantal NWW bij de 50-plussers tot 2015 houdt sterk verband met de maatregelen die genomen werden om de tewerkstellingsgraad van 50-plussers te verhogen (een verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot het statuut van 'vrijgestelde werkloze', het *brugpensioen*^[69] – sinds eind

Figuur 4-10: Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) naar leeftijdsgroep, Brussels Gewest, 2007-2017

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid-Actiris

[68] Voor een overzicht van de verschillende types van sancties door de RVA, zie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2017), p. 70-71.

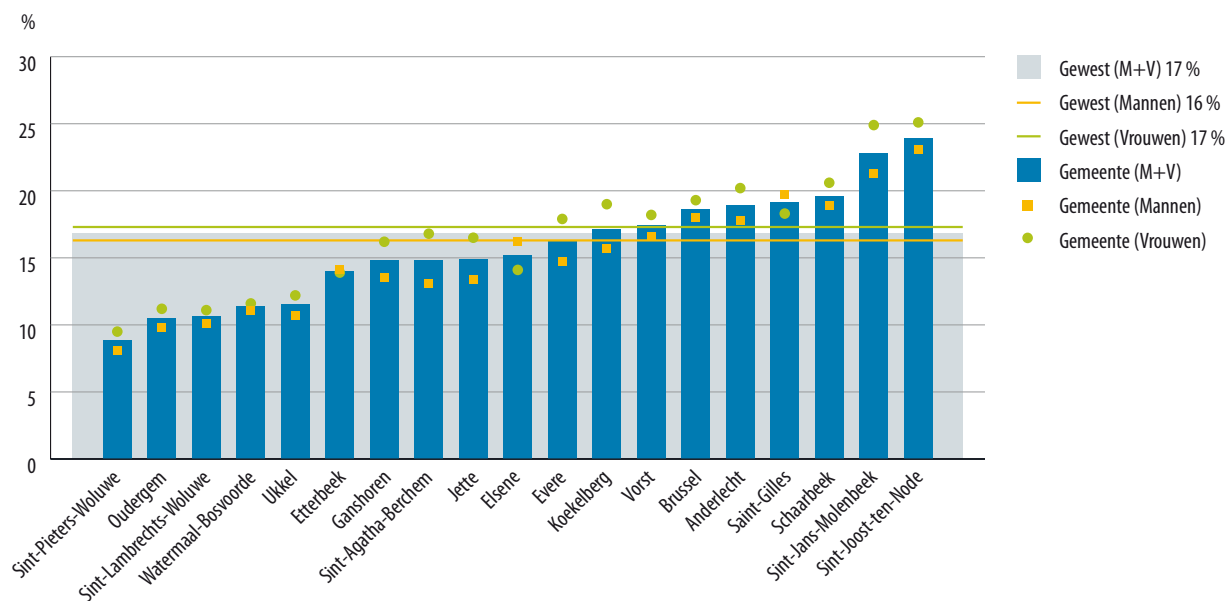
[69] Er worden hervormingen doorgevoerd met als basisprincipe dat alle oudere werklozen, waaronder de werklozen met een bedrijfstoeslag (bruggepensioneerden), beschikbaar moeten blijven op de arbeidsmarkt en zich moeten inschrijven als werkzoekende. De leeftijd om een vrijstelling te verkrijgen van de inschrijving als werkzoekende wordt stelselmatig opgetrokken (62 jaar in 2017) en zal 65 jaar worden in 2020.

2011 spreekt men van het 'stelsel van werkloosheid met bedrijfstoeslag'- of het vervroegd pensioen). De activiteitsgraad van de 50-plussers kende de afgelopen jaren inderdaad een sterke stijging^[70].

4.2.3 DE WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE GROTE STEDEN EN NAAR GEMEENTE

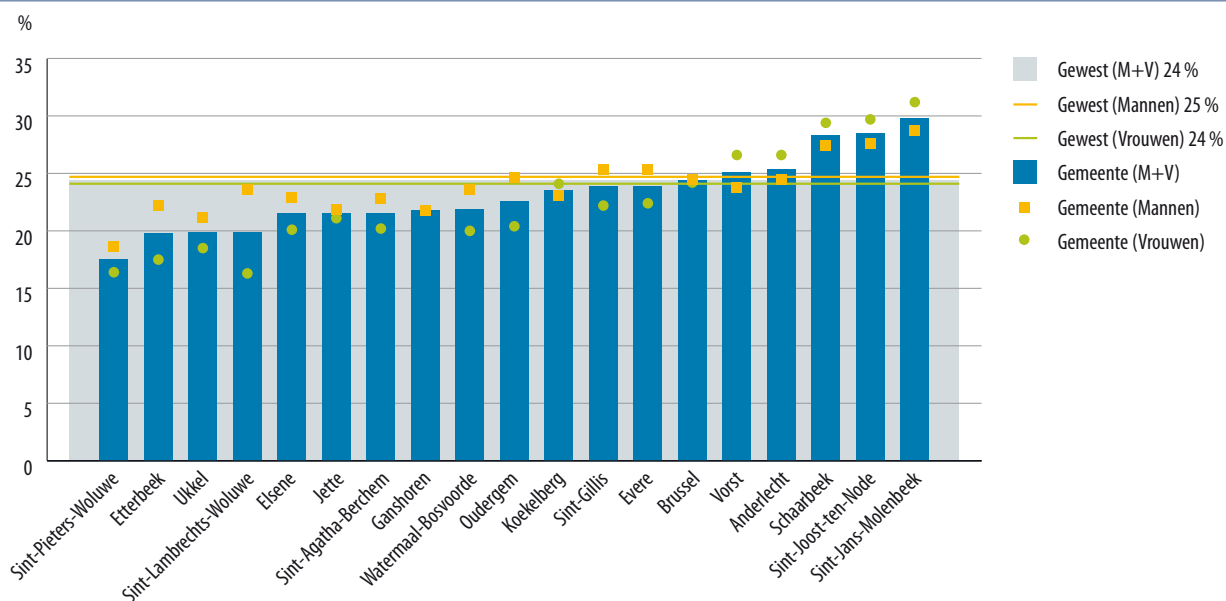
De werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest, berekend op basis van administratieve gegevens, bedraagt 17 % in 2017. Dit ligt hoger dan de werkloosheidsgraad in de grote Vlaamse steden Antwerpen (15 %) en Gent (12 %) en ligt lager dan in de Waalse grote steden Luik (25 %) en Charleroi (23 %)^[71].

Figuur 4-11: Administratieve werkloosheidsgraad, naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2017

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid – Actiris

Figuur 4-12: Administratieve werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2017

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid – Actiris

[70] Tussen 2007 en 2017, steeg de activiteitsgraad van de 50-plussers van 53 % tot 65 % in het Brussels Gewest (Bron: Statistics Belgium – Arbeidskrachtenenquête).

[71] Bron: VDAB (Arvastat), FOREM (exclusief Duitstalige gemeenschap), Actiris, BNB, FOD Economie – Statistics Belgium (EAK), Steunpunt Werk; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel – Actiris. De verdeling van de actieve bevolking die tewerkgesteld is op regionaal niveau wordt berekend aan de hand van een verdeelsleutel op basis van gegevens van de Arbeidskrachtenenquête.

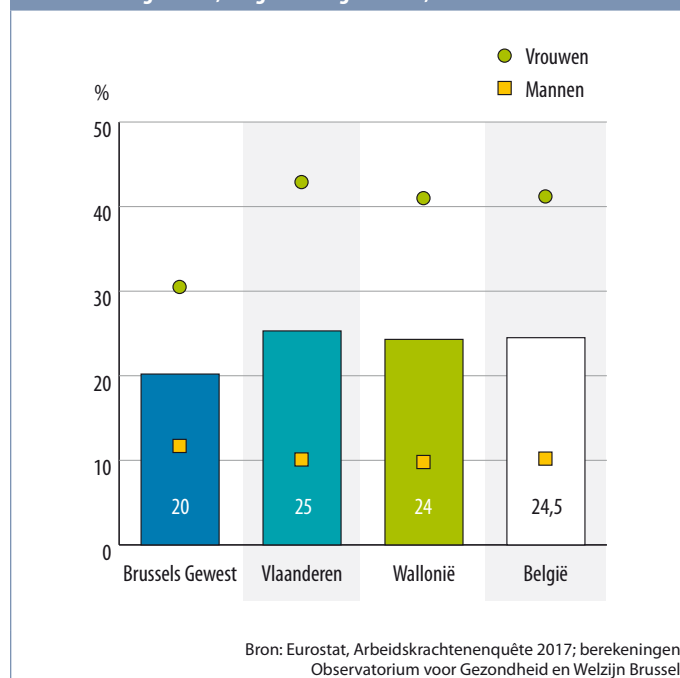
De werkloosheidsgraad varieert ook sterk tussen de Brusselse gemeenten. Figuur 4-11 rangschikt de Brusselse gemeenten van laag naar hoog in functie van hun administratieve werkloosheidsgraad (mannen en vrouwen) op basis van gegevens van Actiris. De laagste werkloosheidsgraad is te noteren in Sint-Pieters-Woluwe (9 %) en de hoogste in Sint-Joost-ten-Node (24 %). Voor alle gemeenten ligt de administratieve werkloosheidsgraad lager bij mannen dan bij vrouwen, met uitzondering van Elsene en Sint-Gillis waar hij hoger is voor de mannen en in Etterbeek waar hij gelijk is.

“De werkloosheidsgraad verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten. Deze ligt bijvoorbeeld bijna drie keer hoger in Sint-Joost-ten-Node dan in Sint-Pieters-Woluwe.”

In 2017 bedraagt de administratieve werkloosheidsgraad bij de jonge Brusselaars (jonger dan 25 jaar) gemiddeld 24 % (figuur 4-12). Deze varieert van 18 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 30 % in Sint-Joost-ten-Node. In meer dan twee derde van de gemeenten is de administratieve werkloosheidsgraad van jonge mannen hoger dan of gelijk aan die van jonge vrouwen (dit terwijl de administratieve werkloosheidsgraad van de hele bevolking (alle leeftijden) hoger ligt bij vrouwen in het merendeel van de gemeenten, cf. figuur 4-11). Dit is minder het geval in de gemeenten met een hogere werkloosheidsgraad.

vrouwen dat deeltijds werkt lager dan het aandeel in Vlaanderen en Wallonië; het aandeel mannen dat deeltijds werkt ligt dan weer iets hoger in het Brussels Gewest (figuur 4-13).

Figuur 4-13: Aandeel deeltijds werk in de totale tewerkstelling per geslacht, België en de gewesten, 2017

4.3 Armoede bij werkenden

Een job hebben biedt op zich niet altijd voldoende bescherming tegen armoede. Een laag loon, een contract met een beperkt aantal arbeidsuren, onstabiliteit omwille van contracten van korte duur of voor meerdere personen in het gezin moeten zorgen, zijn evenzeer factoren die kunnen leiden tot armoede bij werkenden.

Wanneer een alleenstaande moeder met twee kinderen bijvoorbeeld een netto maandelijks inkomen heeft dat lager ligt dan € 1 823 (het kindergeld inbegrepen), heeft ze een inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt^[72]. Voor België is de armoederisicograad hoger bij de deeltijds werkenden (6,5 %) dan bij de voltijds werkenden (4,3 %) ^[73].

Het is moeilijk in te schatten hoeveel werkende Brusselaars toch in armoede leven, als gevolg van de onvolledigheid van de gegevens over het inkomen van de Brusselaars. De EAK-enquête geeft echter wel informatie over de mate waarin onvrijwillige deeltijdse tewerkstelling en tijdelijke tewerkstelling voorkomt.

Deeltijds werk komt in het Brussels Gewest (20 %) iets minder vaak voor dan in de twee andere gewesten (namelijk 25 % in Vlaanderen en 24 % in Wallonië in 2017). In het algemeen werken meer vrouwen dan mannen deeltijds. In Brussel ligt het aandeel

“In het Brussels Gewest geven de deeltijds werkenden vaker dan in Vlaanderen en Wallonië aan dat ze zich in deze situatie bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden.”

Wanneer deeltijds werken iets minder frequent is onder de werkenden in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, bevinden zij zich vaker onvrijwillig in deze situatie. Onder de deeltijds werkenden verklaart in het Brussels Gewest inderdaad ongeveer één op vijf (20 %) zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden. In Vlaanderen en Wallonië wordt deze reden veel minder vaak opgegeven (respectievelijk 5 % en 12 % van de gevallen).

Daarnaast ligt in het Brussels Gewest het aandeel werknemers met tijdelijk werk het hoogst: meer dan één werkende Brusselaar op zeven (15 %) heeft in 2017 enkel tijdelijk werk (contract bepaalde duur, interimwerk, occasioneel werk, ...), tegenover 9 % in Vlaanderen en 12 % in Wallonië. Bijna acht op de tien werkende Brusselaars met tijdelijk werk geven aan zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen werk vinden met een contract van onbepaalde duur^[74].

[72] Bron: Statistics Belgium, EU-SILC 2017; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[73] Bron: Eurostat, EU-SILC 2017.

[74] FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

5. ONDERWIJS EN VORMING

In onze samenleving wordt het sociaal statuut van een persoon vaak mee bepaald door het opleidingsniveau. Op het niveau van België bedroeg in 2017 de armoederisicograad van de mensen met een laag opleidingsniveau (met maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs) 27 %, tegenover 14 % voor de personen met een gemiddeld opleidingsniveau (ten hoogste het hoger secundair onderwijs) en 7 % voor de hoogopgeleiden^[75]. De afgelopen jaren werd er in België een belangrijke stijging in armoede vastgesteld onder de personen met een laag opleidingsniveau. Zo wordt de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden alsmaar groter^[76]. Bovendien zijn er in vergelijking met België onder de Brusselaars op actieve leeftijd een groter aandeel personen zonder diploma van het hoger secundair onderwijs.

Het verband tussen armoede en opleidingsniveau bestaat op twee manieren. Langs de ene kant lopen kinderen die opgroeien in armoede een groter risico om een moeilijke schooltijd te doorlopen. Anderzijds lopen jongeren die de school zonder diploma verlaten, op volwassen leeftijd een groter armoederisico, onder meer omdat zij vaker problemen ondervinden bij het vinden van een job (zie hoofdstuk 4) of vaak enkel toegang hebben tot slecht betaalde en instabiele jobs. De cijfers tonen in dit verband twee belangrijke uitdagingen voor het Brussels Gewest: in 2017 leefde bijna een kwart van de Brusselse kinderen in een huishouden zonder inkomen uit arbeid (figuur 3-11, p. 28) en meer dan een vijfde van de Brusselaars tussen 25 en 34 jaar behaalde slechts een diploma lager secundair onderwijs (figuur 5-7, p. 43).

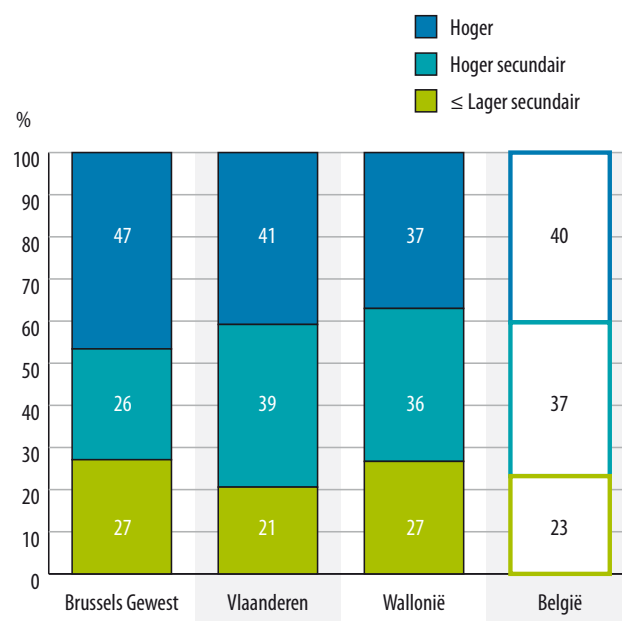
5.1 Het opleidingsniveau van de bevolking tussen 25 en 64 jaar: vergelijking tussen gewesten en evolutie

Het Brussels Gewest kenmerkt zich in het algemeen ten opzichte van België door een oververtegenwoordiging van zowel laag- als hoogopgeleiden, en dit ten koste van diploma's van een gemiddeld niveau. In 2017 had 27 % van de Brusselse bevolking van 25 tot 64 jaar maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs, 26 % had een diploma van het hoger secundair onderwijs (als hoogste diploma) en 47 % een diploma hoger onderwijs. Voor België bedragen de percentages respectievelijk 23 %, 37 % en 40 % (figuur 5-1).

Deze cijfers, gebaseerd op de arbeidskrachtenenquête, geven het opleidingsniveau weer zoals dit door de ondervraagde zelf werd verklaard, ongeacht of het diploma erkend is in België of niet. Het is belangrijk op te merken dat een groot deel van de geïmmigreerde bevolking in het buitenland studeerde en dat dit buitenlands diploma vaak niet erkend wordt in België. Hoewel een diploma geen garantie biedt op een job, bemoeilijkt deze niet-erkenning van een buitenlands diploma – net als het ontbreken van een diploma van het secundair onderwijs – de toegang tot de arbeidsmarkt (zie hoofdstuk 4). Dit geldt in het

bijzonder voor de Brussels arbeidsmarkt met haar hoge eisen op het vlak van opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011). Zo hebben 60 % van de personen die in het Brussels Gewest werken, ongeacht hun woonplaats (interne tewerkstelling) een diploma van het hoger onderwijs, tegenover 40 % elders in België (Brussels observatorium voor de werkgelegenheid, 2017).

Figuur 5-1: Verdeling van de bevolking van 25-64 jaar naar opleidingsniveau, België en de gewesten, 2017

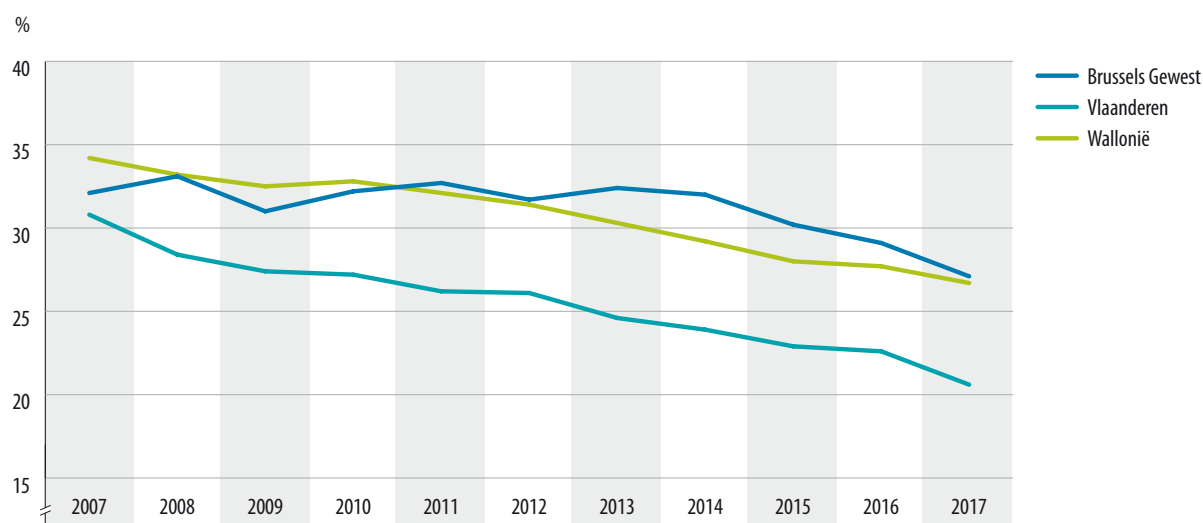
Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Het aandeel personen van 25 tot 64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs kent in België in het algemeen een neerwaartse trend. Deze trend is echter minder sterk aanwezig in het Brussels Gewest dan in twee andere gewesten gedurende de periode 2007-2017. Terwijl Vlaanderen en Wallonië tussen 2007 en 2014 een continue daling kenden van het aandeel laaggeschoolden zien we dat dit aandeel in het Brussels Gewest eerder stagneert (figuur 5-2). Op het einde van de bestudeerde periode, met name 2015 en 2017, kent ook het Brussels Gewest een neerwaartse trend, en deze daling is zelfs sterker dan in de twee andere gewesten. In 2017 was het aandeel personen met een laag opleidingsniveau in het Brussels Gewest quasi gelijk aan het aandeel in Wallonië, maar wel duidelijk hoger dan in Vlaanderen (terwijl in het begin van de jaren 2000 het Brussels Gewest het laagste aandeel kende).

[75] Bron: FOD Economie-Statistics Belgium, EU-SILC 2016.

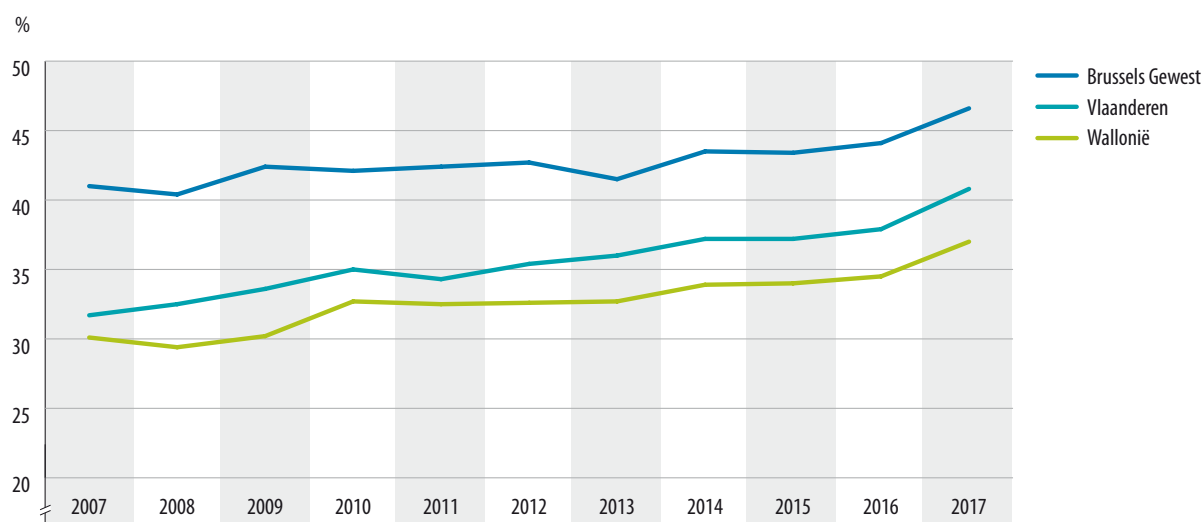
[76] Idem.

Figuur 5-2: Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs, per gewest, 2007-2017

Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2007-2017

Figuur 5-3: Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met een diploma hoger onderwijs, per gewest, 2007-2017

Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2007-2017

Het aandeel personen met een diploma van het hoger onderwijs stijgt in de drie gewesten. Het Brussels Gewest behoudt een hoger aandeel hogeschoolden in vergelijking met de twee andere gewesten in 2017, maar het verschil met de twee andere gewesten is wel kleiner geworden tegenover de situatie in 2007 (figuur 5-3).

5.2 Schoolachterstand

Jongeren die de school zonder diploma secundair onderwijs verlaten, kenden vaak een moeilijk schoolparcours. Dit “moeilijk parcours” kan benaderd worden met een indicator die het aandeel leerlingen meet die twee of meerdere jaren schoolachterstand opgelopen hebben.

Veel verschillende redenen kunnen zo’n schoolachterstand verklaren: een migratietraject, moeilijkheden om de taal te begrijpen, leermoeilijkheden, gezondheidsproblemen, weinig of geen ruimte thuis om huiswerk te maken, tijdelijke moeilijkheden of aanpassingsproblemen, ... Een kleine schoolachterstand oplopen betekent niet dat het kind per definitie zijn of haar schooltijd niet met succes zal afronden, maar het opstapelen van schoolachterstand verhoogt wel het risico op het verlaten van de

school zonder diploma van het hoger secundair onderwijs (Visée-Leporcq, 2011).

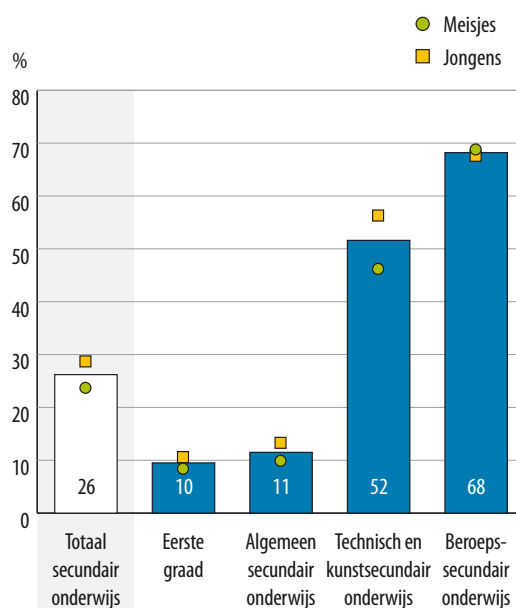
Voor het schooljaar 2016-2017 had meer dan een kwart (26 %) van de Brusselse leerlingen in het secundair onderwijs (alle richtingen samen, maar zonder de nieuwkomers die in onthaalklassen schoollopen) een schoolachterstand van minstens twee jaar (figuur 5-4). Dit is iets vaker het geval bij jongens (29 %) dan bij meisjes (24 %).

Het aandeel leerlingen met schoolachterstand verschilt sterk tussen de richtingen: het beroepsonderwijs kent het grootste aandeel leerlingen met schoolachterstand (68 %), gevolgd door het technisch- en kunstsonderwijs (52 %) en tot slot het algemeen onderwijs (11 %). Voor alle richtingen, met uitzondering het beroepsonderwijs, hebben de jongens in verhouding gemiddeld vaker een schoolachterstand dan de meisjes.

Het aandeel leerlingen met minstens twee jaar schoolachterstand varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten. Gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut kennen de hoogste aandelen leerlingen met schoolachterstand: Sint-Joost-ten-Node heeft het hoogste aandeel voor het schooljaar 2016-2017 (38 %). In de gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut vinden we de laagste aandelen terug, waarbij de leerlingen secundair onderwijs die wonen in Sint-Pieters-Woluwe het laagste percentage kennen (11 %) (niet geïllustreerd).

Dit verschil in schoolachterstand naargelang het sociaal-economisch statuut van de gemeente tekent zich al af vanaf de eerste graad secundair onderwijs (figuur 5-5). Het aandeel leerlingen met schoolachterstand van minstens twee jaar varieert voor het schooljaar 2016-2017 van 5 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 16 % in Sint-Joost-ten-Node.

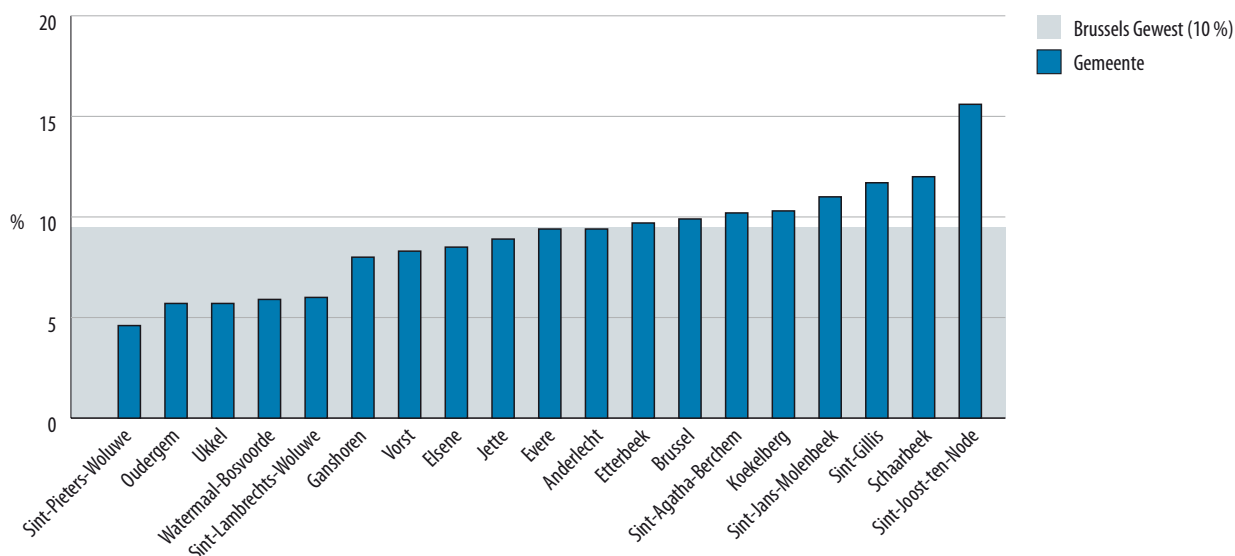
Figuur 5-4: Aandeel leerlingen in het secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, naar onderwijsvorm en naar geslacht, Brussels Gewest, schooljaar 2016-2017

Bron: Vlaamse Gemeenschap en Communauté française, Etnic ; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“Bijna één leerling op tien in het Brussels Gewest heeft in de eerste graad secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand (en dit zonder de leerlingen in de onthaalklassen mee te tellen). Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten en ligt bijzonder hoog in bepaalde arme gemeenten.”

Figuur 5-5: Aandeel leerlingen in de eerste graad secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand naar woonplaats, Brussels Gewest, schooljaar 2016-2017

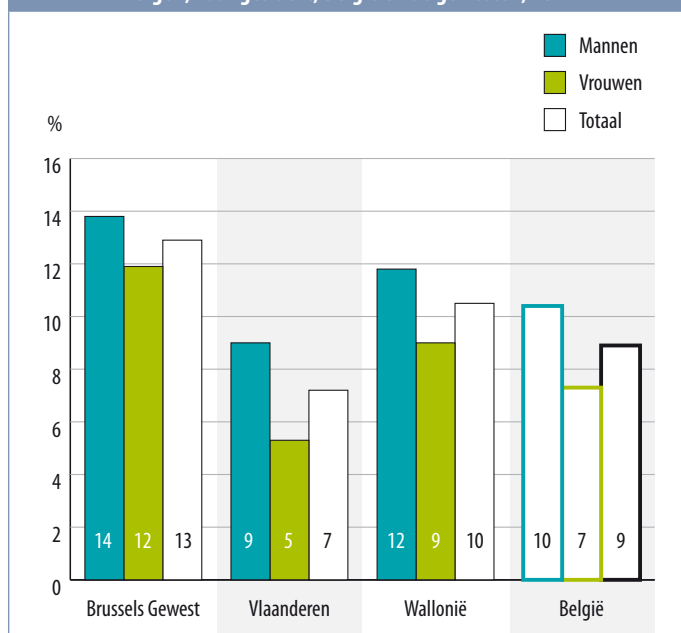
Noot: De nieuwkomers die in een overgangsklas zitten (DASPA voor de Franstalige gemeenschap) worden niet mee opgenomen in deze grafiek. Deze leerlingen hebben meestal wel een belangrijke schoolachterstand.

Bron: Vlaamse Gemeenschap en Communauté française, Etnic ; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

5.3 Jongeren (18-24 jaar) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

Het aandeel jongeren (18-24 jaar) dat ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs heeft en geen onderwijs of vorming meer volgt, ligt beduidend hoog in het Brussels Gewest. In 2017 ging het om bijna één Brusselse jongere op zeven. Dit cijfer ligt hoger voor mannen dan voor vrouwen (figuur 5-6). Deze aandelen zijn groter in het Brussels Gewest dan in de rest van het land. Merk op dat deze laaggeschoolde jongeren zowel jongeren zijn die in België school liepen en geen diploma hoger secundair onderwijs behaalden, als jonge immigranten die zich in het Brussels Gewest komen vestigen zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs.

Figuur 5-6: Aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar die vroegtijdig de school verlieten, met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs en die geen onderwijs of vorming meer volgen, naar geslacht, België en de gewesten, 2017

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017

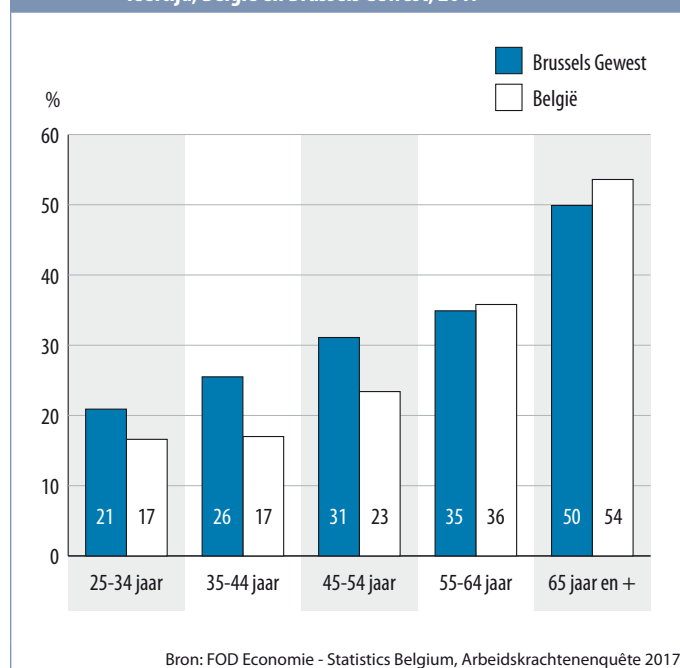
Het aandeel jongeren in 2017 (15-24 jaar, die al dan niet hun schoolparcours hebben beëindigd) dat noch een opleiding of vorming volgt, noch aan het werk is, bedraagt 13 % in het Brussels Gewest, ten opzichte van 7 % in Vlaanderen, 12 % in Wallonië en 9 % voor heel België^[77]. Naar deze jongeren wordt op internationaal niveau vaak verwezen met de term NEETS ("not in employment, education or training").

"In het Brussels Gewest verliet bijna één jongere op zeven de schoolbanken zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs."

5.4 Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

Het aandeel laaggeschoolde volwassenen (met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs) verschilt naargelang de leeftijd. Zowel de cijfers voor heel België als voor het Brussels Gewest tonen een duidelijk generatie-effect: het aandeel laaggeschoolden ligt aanzienlijk hoger bij de oudste leeftijdscategorieën en het laagst bij de jongere leeftijdscategorieën (figuur 5-7).

Figuur 5-7: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs naar leeftijd, België en Brussels Gewest, 2017

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2017

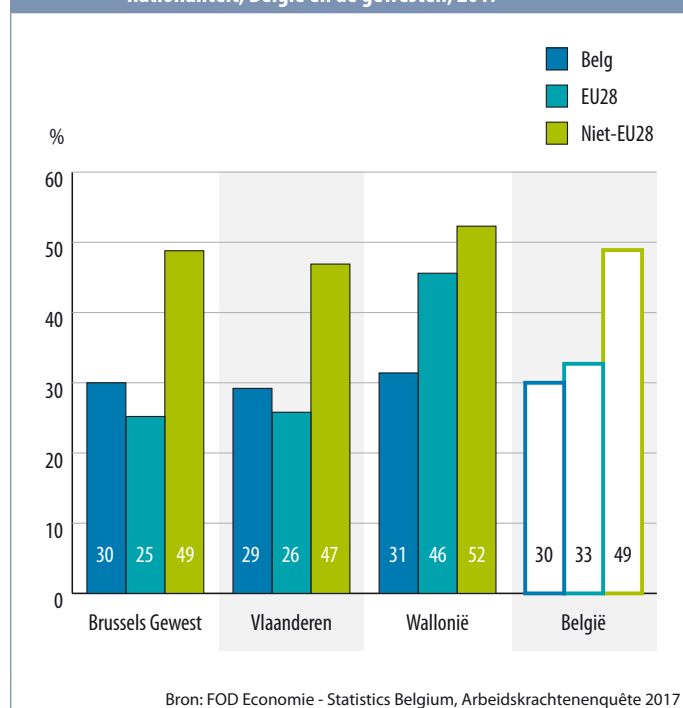
Onder de bevolking ouder dan 60 jaar ligt het aandeel laaggeschoolden lager in vergelijking met heel België (figuur 5-7); bij de bevolking jonger dan 60 jaar zien we het omgekeerde en ligt het aandeel laaggeschoolden hoger dan in de rest van het land. Iets meer dan een vijfde (21 %) van de Brusselaars tussen 25-34 jaar beschikt in 2017 over ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs (17 % in België). Voor de 35-54 jarigen is deze kloof tussen het Brussels Gewest en België nog groter (figuur 5-7).

"Daar waar het aandeel laaggeschoolden bij de 60-plussers lager ligt in het Brussels Gewest dan gemiddeld voor België, zien we het omgekeerde bij de jongere generaties: daar ligt het aandeel volwassenen dat geen diploma hoger secundair onderwijs heeft hoger in het Brussels Gewest dan gemiddeld in België."

[77] Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2017. Deze cijfers zijn niet vergelijkbaar met de cijfers van de voorafgaande jaren (trendbreuk).

Er zijn belangrijke verschillen naar nationaliteit met betrekking tot het hoogst behaalde diploma. Bij de volwassen Brusselaars van 25 jaar en ouder ligt het aandeel laaggeschoolden (maximum een diploma lager secundair onderwijs) twee keer hoger bij de niet-Europeanen (49 %) dan bij de Europeanen (EU28) (25 %) en hoger dan bij de Belgen (30 %). In Vlaanderen en Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden eveneens het hoogst bij de personen met een nationaliteit van buiten de EU28. In Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden met een (niet-Belgische) nationaliteit van de EU28 daarentegen hoger dan in de twee andere gewesten (figuur 5-8).

Figuur 5-8: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs naar nationaliteit, België en de gewesten, 2017

6. GEZONDHEID

Armoede en gezondheid zijn nauw met elkaar verbonden. Armoede, in al zijn dimensies, kan leiden tot een verslechtering van de gezondheidstoestand en een slechte gezondheid kan leiden tot verarming.

Sociale ongelijkheden in gezondheid komen voor op alle leeftijden en worden vastgesteld voor de meeste gezondheidsproblemen. In dit hoofdstuk presenteren we enkele markante illustraties van deze sociale ongelijkheden in de gezondheidstoestand en in de toegang tot preventieve en curatieve zorg.

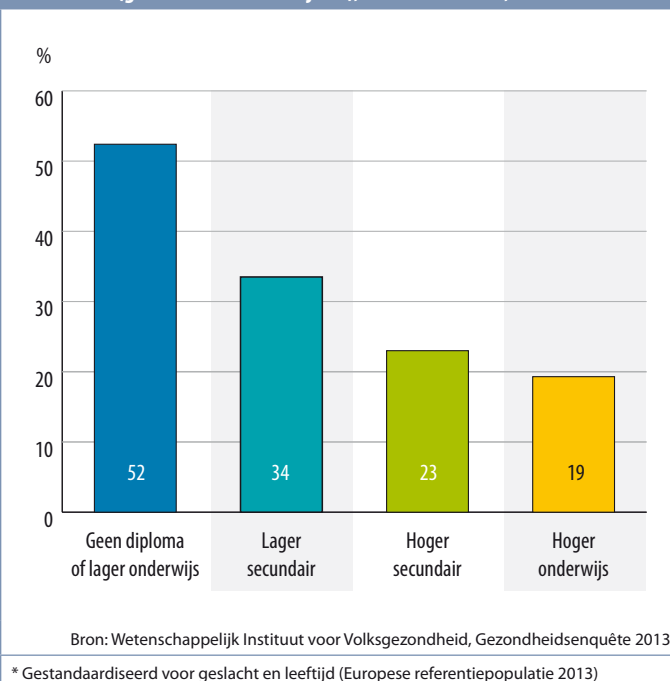
6.1. Gezondheidstoestand

6.1.1. DE SUBJECTIEVE GEZONDHEID

De “subjectieve gezondheid” is een begrip dat zowel het welbevinden als de gezondheid in brede zin omvat. Het wordt gebruikt als algemene indicator van de gezondheid van een bevolking. Volgens de Gezondheidsenquête 2013 verklaart een kwart van de Brusselse bevolking van 15 jaar en ouder niet in een goede gezondheid te verkeren. Dit aandeel is stabiel sinds de eerste meting in 1997.

Het aandeel personen die hun eigen gezondheidstoestand niet als goed beoordelen, verschilt beduidend naargelang het socio-economisch statuut (bij gelijke leeftijd en geslacht), dat hier wordt gemeten door middel van het opleidingsniveau^[78]. Er is een duidelijke sociale gradiënt: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel personen dat de eigen gezondheid niet als goed beschrijft. Onder de Brusselaars (15 jaar en ouder) met ten hoogste een diploma lager onderwijs, beschrijft meer dan de helft hun gezondheid niet als goed, tegenover minder dan één vijfde van de personen met een diploma hoger onderwijs (figuur 6-1).

Figuur 6-1: Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder die de eigen gezondheid niet als goed beoordelen naar opleidingsniveau (gestandaardiseerd cijfer*), Brussels Gewest, 2013

6.1.2. CHRONISCHE ZIEKTEN

Het risico op een chronische aandoening^[79] neemt sterk toe met de leeftijd. Tot 45 jaar, heeft het grootste aandeel van de bevolking geen chronische aandoening (63 %). Bij de 45-65 jarigen, is dit aandeel gedaald tot 34 %. Dit betekent dat niet minder dan 2 op de drie personen in deze leeftijdsgroep aan minstens 1 chronische aandoening lijden. 43 % onder hen rapporteert 2 of meer chronische aandoeningen. Bij de 65-plussers lijdt meer dan de helft aan 2 of meer chronische aandoeningen.

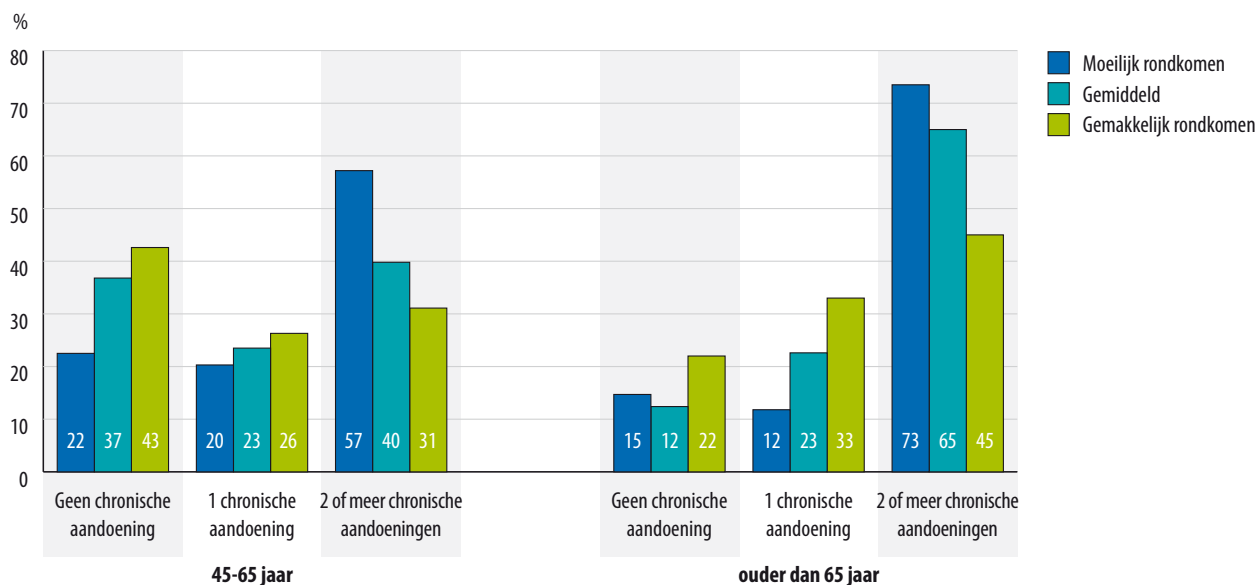
We zien grote verschillen naargelang de financiële draagkracht^[80] van de huishoudens. Onder de 45-65 jarigen, heeft maar liefst meer dan helft (57 %) van de personen die financieel moeilijk rondkomen 2 of meer chronische aandoeningen. Dit aandeel vermindert tot 40 % voor 45-65 jarigen met een gemiddeld financiële draagkracht. Bij de personen die gemakkelijk rondkomen is dit 31 %. Bijna drie op vier 65 plussers (73 %) die moeilijk rondkomen hebben 2 of meer chronische

[78] Inkomen, werk en opleiding zijn de drie dimensies die doorgaans worden gebruikt om de socio-economische situatie van personen te benaderen. Deze drie dimensies zijn uiteraard sterk gecorreleerd. Bijvoorbeeld, het armoederisico en het werkloosheidsrisico zijn hoger bij personen die lager zijn opgeleid (zie hoofdstuk 4 en 5).

[79] De volgende 25 gezondheidsproblemen worden hier als chronische aandoening aangemerkt: astma, chronisch longlijden, hartlijden, hoge bloeddruk, beroerte (of de gevolgen daarvan), artritis/artrose, diabetes, allergie, maagzweer, chronische darmproblemen, leverlijden, galstenen/ontsteking van de galblaas, kanker, ernstige hoofdpijn, depressie, schildklierlijden, glaucoom, cataract, ziekte van Parkinson, epilepsie, ernstig nierlijden/nierstenen, chronische blaasontsteking, chronische vermoeidheid, osteoporose, ernstige huidziekte.

[80] Gebaseerd op de vraag 'Met het globale inkomen voor ogen, is uw gezin in staat om de eindjes aan elkaar te knopen?'. Het voordeel van deze vraag is dat deze in de enquête minder ontbrekende antwoorden oplevert dan de vraag naar inkomen waarbij een bedrag moet worden opgegeven. Internationaal onderzoek heeft aangetoond dat dat het een valide indicator is van het feitelijke inkomen (Whelan et al., 2001).

Figuur 6-2: Aandeel Brusselaars met chronische aandoeningen naargelang financiële draagkracht bij de 45-65 jarigen en 65 plussers, Brussels Gewest, 2013

Bron: Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

aandoeningen, in vergelijking met respectievelijk 65 % en 45 % in de financieel draagkrachtigere categorieën (zie figuur 6-2).

6.2. Invaliditeit

Gezondheidsproblemen kunnen tot langdurige werkonbekwaamheid (invaliditeit^[81]) leiden, en bijgevolg tot inkomensverlies.

In tegenstelling tot voorgaande jaren is het aantal invaliden in het Brussels Gewest stabiel gebleven in 2017 tegenover 2016 (tabel 6-1). In 2017 ontvingen 30 666 loontrekkenden en gelijkgestelden een invaliditeitsuitkering ten gevolge van een langdurige werkonbekwaamheid (langer dan 1 jaar). Ook het invaliditeitscijfer is identiek aan dat van 2016 (7,7 per 100 potentiële rechthebbenden)^[82].

Geestelijke gezondheidsproblemen blijven de vaakst voorkomende oorzaak van invaliditeit (3,4 gevallen per 100 potentiële rechthebbenden), gevolgd door problemen met spieren of skelet (1,9 gevallen per 100 rechthebbenden)^[83].

In 2017 blijven de sociale ongelijkheden markant. Het risico om invalide te worden ligt 2 maal hoger bij arbeiders (11 %) dan bij bedienden (5 %). Vrouwen worden vaker getroffen, met een invaliditeitscijfer van 9 % tegenover 7 % bij mannen. Het aandeel invaliden neemt ook toe met de leeftijd, waarbij in elke leeftijdscategorie het aandeel invalide vrouwen hoger ligt dan dat bij mannen en het aandeel invalide arbeiders hoger dan dat van bedienden. In 2017 werden in het Brussels Gewest in de leeftijdsgroep van 60 tot 64 jaar meer dan een kwart (27 %) van de arbeiders en bijna een derde van de arbeidsters (31 %) door invaliditeit getroffen, wat vergelijkbaar is met de cijfers van 2016.

Tabel 6-1: Aantal en aandeel invaliden, werknemersstelsel en gelijkgesteld, Brussels Gewest, 2010-2017

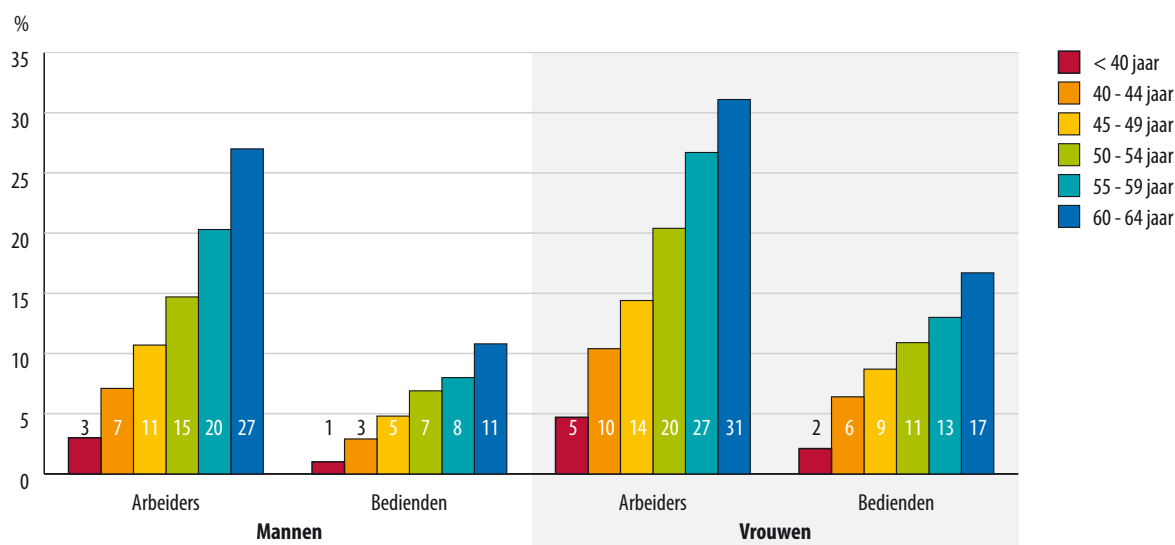
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal invaliden	22 586	23 500	24 205	25 451	27 149	28 878	30 691	30 666
Invaliditeitsaandeel	6,0 %	6,1 %	6,2 %	6,4 %	6,8 %	7,3 %	7,7 %	7,7 %

Bron: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV); berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[81] De hier gepresenteerde invaliditeitscijfers betreffen de personen die van een invaliditeitsuitkering genoten op 30 juni van het desbetreffende jaar, na een werkonbekwaamheid van meer dan een jaar. Het gaat hier dus niet om werkonbekwaamheid van korte duur (minder dan een jaar).

[82] Het invaliditeitsaandeel wordt berekend op basis van het aantal personen die een invaliditeitsuitkering ontvingen (op 30 juni van het desbetreffende jaar) ten opzichte van het aantal rechthebbenden binnen het algemene stelsel, de geprepensioneerden uitgezonderd.

[83] Voor meer informatie, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn (2016), Invaliditeit in het Brussels Gewest, Gezondheidsindicatoren in het Brussels Gewest.

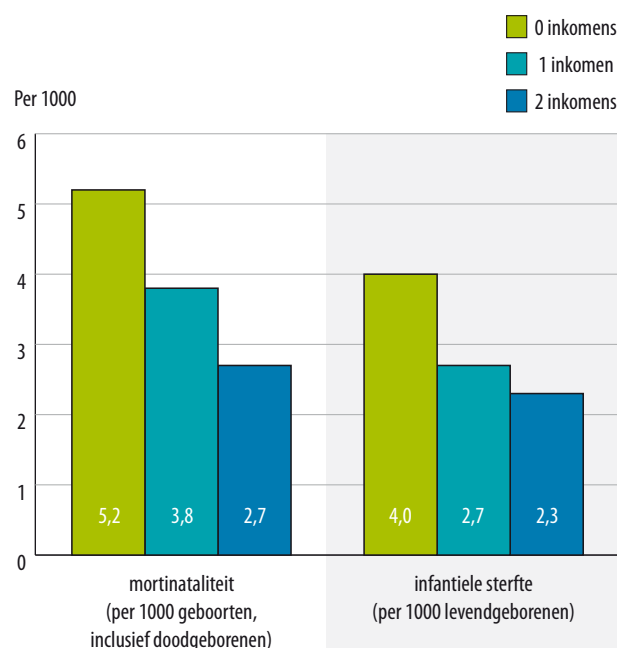
Figuur 6-3: Aandeel invaliden per leeftijdsgroep, geslacht en professioneel statuut, Brussels Gewest, 2017

Bron: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) ; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

6.3. Sociale ongelijkheden bij de geboorte

In 2015 werd in het Brussels Gewest iets meer dan 1 op de 5 kinderen (22 %) geboren in een huishouden zonder inkomen uit werk, wat hetzelfde aandeel is als in 2014. 39 % van de kinderen worden geboren in een huishouden met 1 inkomen. Het aandeel kinderen dat in een huishouden met een alleenstaande moeder wordt geboren neemt lichtjes toe: van 18 % in 2014 tot 19 % in 2015. Van de alleenstaande moeders beschikt 62 % niet over een arbeidsinkomen.

Vanaf de geboorte (en zelfs al voordien) wordt de gezondheid van een kind beïnvloed door het sociaal statuut van de ouders. Figuur 6-4 presenteert de mortinaliteit^[84] en de infantiele sterfte^[85] in functie van het aantal inkomens van het huishouden. In 2014-2015 lag het risico op een doodgeboorte in huishoudens zonder inkomen uit arbeid dubbel zo hoog, en is bij de levendgeboren kinderen het risico op overlijden in het eerste levensjaar 1,7 keer groter, dan bij gezinnen met 2 inkomens.

Figuur 6-4: Aandeel doodgeborenen en infantiele sterfte naargelang het aantal inkomens in het huishouden, Brussels Gewest, 2014-2015

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor geboorte en sterfte 2014-2015

[84] De mortinaliteit of foetale sterfte wordt bepaald door het aantal overlijdens voor of tijdens de bevalling wanneer er 22 zwangerschapsweken overschreden zijn of de foetus 500 gram of meer weegt, per 1000 geboorten (levend en dood). (Koninklijk Besluit van 17 juni 1999).

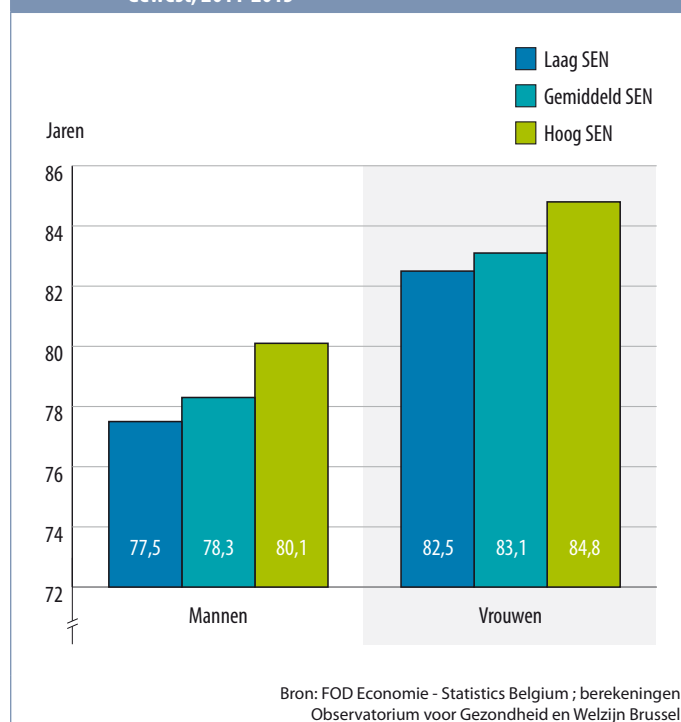
[85] De infantiele sterfte wordt bepaald door het aantal levendgeborenen dat overleed voor de 365ste levensdag per 1000 levendgeborenen.

6.4. Sociale ongelijkheden in levensverwachting

De levensverwachting bij de geboorte^[86] verschilt naargelang het socio-economische niveau van het huishouden waarin men geboren wordt. Om dit fenomeen te illustreren werd, door ontbrekende individuele gegevens op individueel niveau, het socio-economische statuut bepaald op basis van het gemiddelde socio-economische niveau (SEN) van de gemeente waar de moeder woont^[87].

Figuur 6-5 laat zien dat, voor beide geslachten, de levensverwachting bij de geboorte toeneemt wanneer het SEN van de Brusselse woongemeente hoger ligt. In de periode 2011-2015 is het verschil in gemiddelde levensverwachting bij de geboorte tussen de armste en de rijkste gemeente 2,6 jaar bij mannen en 2,3 jaar bij vrouwen.

Figuur 6-5: Levensverwachting bij de geboorte naargelang het geslacht en het socio-economische niveau van de woongemeente, Brussels Gewest, 2011-2015

[86] De levensverwachting bij de geboorte is het aantal jaren dat een kind geboren in een bepaald jaar mag verwachten te leven indien hij of zij gedurende in de loop van zijn of haar leven dezelfde leeftijdsspecifieke sterfterisico's zou lopen als deze gemeten in dat welbepaalde jaar.

[87] De gemeenten werden opgedeeld in 3 categorieën op basis van een statistische clusteranalyse van hun bevolking. De indeling is gebaseerd op 3 indicatoren (2012): het mediaan inkomen op de belastingaangiften, de werkloosheidsgraad en het aandeel begunstigen van een vervangingsinkomen (18-64 jaar). Op basis van deze criteria bevat de categorie van gemeenten met een hoog SEN: Oudergem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De categorie met gemeenten met een laag SEN bevat: Anderlecht, Brussel-Stad, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De acht overige gemeenten maken deel uit van de tussenliggende categorie.

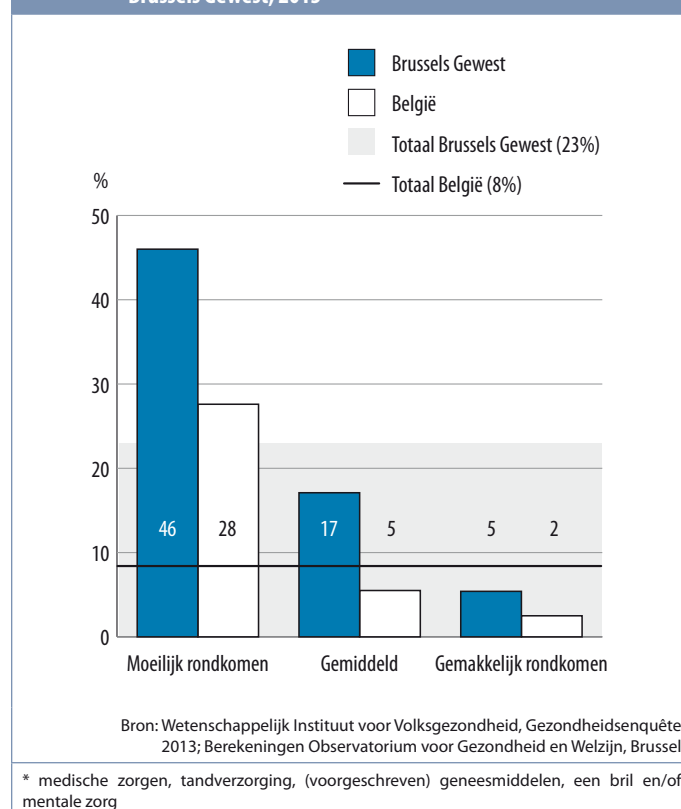
Hoewel de levensverwachting bij vrouwen hoger ligt dan bij mannen wordt er ook vastgesteld dat de levensverwachting in goede gezondheid voor beide geslachten ongeveer gelijk is. Deze levensverwachting in goede gezondheid neemt evenwel gradueel toe met het onderwijsniveau (Van Oyen et al., 2013).

6.5. Zorg uitstellen om financiële redenen

De toegang tot gezondheidszorg blijft moeilijk voor heel wat Brusselse huishoudens. Volgens de Gezondheidsenquête 2013 verklaart bijna een vierde van de Brusselse huishoudens (23 %) gezondheidszorg te hebben uitgesteld om financiële redenen. Dit gebeurt ook vaker in het Brussels Gewest dan in Vlaanderen (5 %) en Wallonië (9 %).

Ook hier is de sociale gradiënt duidelijk: het uitstellen van zorg neemt af in de mate dat de beschikbare financiële middelen van een huishouden toenemen. In het Brussels Gewest verklaart bijna de helft 46 % van de Brusselse huishoudens die aangaven moeilijk rond te komen, zich gezondheidszorgen te hebben ontszegd of te hebben uitgesteld om financiële redenen, tegenover 17 % van de gezinnen in de midden categorie en slechts 5 % bij de huishoudens die aangeven gemakkelijk rond te komen (figuur 6-6).

Figuur 6-6: Percentage huishoudens die verklaren in het afgelopen jaar gezondheidszorgen* te hebben moeten uitstellen om financiële redenen, naargelang financiële draagkracht, Brussels Gewest, 2013

Het uitstellen van gezondheidszorgen om financiële redenen komt vaker voor bij eenoudergezinnen (36 %) dan bij alleenstaanden (23 %), koppels met kind(eren) (21 %) en koppels zonder kinderen (14 %).

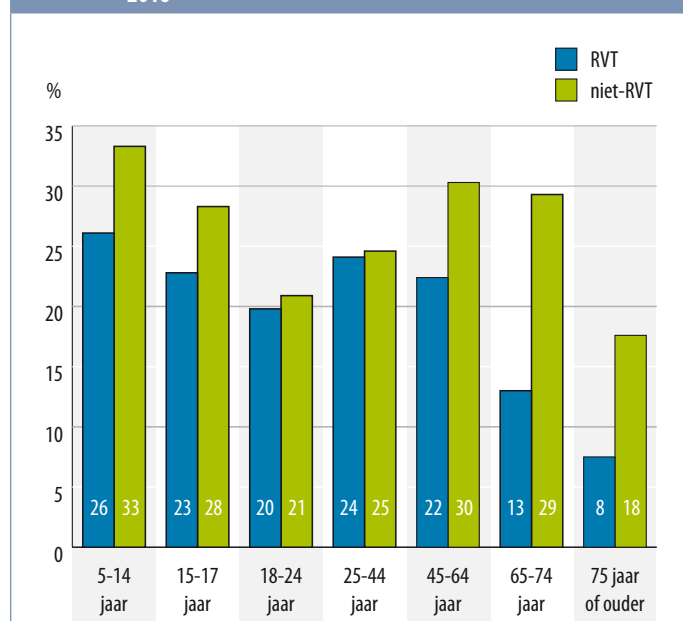
6.6. Preventie en zorgconsumptie: tandzorg als voorbeeld

6.6.1. PREVENTIE

Voor een goede mondgezondheid wordt aangeraden om jaarlijks naar de tandarts te gaan. Net als in andere domeinen zien we ook beduidende sociale ongelijkheden in de toegang tot preventieve tandzorg.

Zo worden er grote verschillen vastgesteld in preventieve tandzorg naargelang personen recht hebben op een verhoogde tegemoetkoming (RVT)^[88] of niet, en dit voor alle leeftijdscategorieën (zie figuur 6-7). De verschillen zijn het meest uitgesproken bij jongeren onder de 18 jaar en vooral bij ouderen, al vanaf 45 jaar maar in het bijzonder vanaf 65.

Figuur 6-7: Percentage personen die voor preventieve mondzorg een tandarts raadpleegden*, per leeftijdscategorie en naargelang het recht op verhoogde tegemoetkoming, Brussels Gewest, 2016

Bron: Atlas IMA; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

* Aandeel rechthebbenden met minstens 2 preventieve contacten met de tandarts in 2 verschillende jaren binnen een periode van 3 kalenderjaren.

NB: Er dient opgemerkt te worden dat tandartsen niet op eenzelfde dag bij eenzelfde patiënt preventieve en curatieve behandelingen attesteren. Bijgevolg zal deze indicator betreffende preventieve tandzorg die is gebaseerd op de gegevens van het Intermutualistisch Agentschap (IMA) een onderschatting vertonen, gezien in het geval een patiënt op dezelfde dag zowel een curatieve als een preventieve behandeling krijgt, deze laatste niet zal geattesteerd worden.

Bij 5-14 jarigen met een RVT consulteerde 26 % een tandarts voor preventieve tandzorg, tegenover 33 % van hun leeftijdsgenoten zonder RVT. Dit is des te opvallender gezien tandzorgen bij een geconventioneerde tandarts (die de tarieven toepast die zijn overeengekomen met de mutualiteiten), onder 18 jaar volledig worden terugbetaald. Een deel van de verklaring zou het aandeel geconventioneerde tandartsen in Brussel kunnen zijn. Slechts de helft van de Brusselse^[89] tandartsen (51 %) is volledig geconventioneerd, en 10 % is deels geconventioneerd (wat betekent dat ze wel geconventioneerd zijn maar dit alleen op bepaalde tijdstippen en/of plaatsen). Bovendien ligt het aantal tandartsen (zowel het totaal als de geconventioneerde) ten opzichte van het bevolkingsaantal beduidend lager in de arme gemeenten dan in de meer welvarende gemeenten van het gewest (zie Barometer 2016). Een laatste verklaringselement kan erin liggen dat het systeem van derde betaler voor patiënten met RVT niet automatisch wordt toegepast bij tandartsen, zoals wel het geval is bij huisartsen.

Bij de ouderen (65 en ouder) kan het opvallende verschil tussen personen met en zonder RVT misschien veroorzaakt worden door gezondheidsongelijkheden die zich al vroeger in hun leven voordeden, verbonden met de minder goede algemene gezondheidstoestand bij mensen die in armoede leven (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2008), met hun mobiliteit die ook vaker beperkt is, of nog doordat ze vaker in een rusthuis wonen. Deze factoren bieden ook een verklaring voor het lagere gebruik van preventieve tandzorgen bij 75 plussers in het algemeen (Van Tielen et al, 2017).

6.6.2. ZORGCONSUMPTIE

De cijfers met betrekking tot regelmatige raadplegingen van een tandarts naargelang het statuut van de begunstigde dat van RVT is of niet, zijn sterk vergelijkbaar met deze die voor preventieve tandzorg worden vastgesteld (zie hierboven).

Het beroep doen op een tandarts verschilt opvallend tussen RVT en niet RVT bij de 5-14 jarigen en de 15-17 jarigen, terwijl deze tandzorgen volledig worden terugbetaald indien men een geconventioneerde tandarts consulteert (zie boven), en vertoont nog grotere verschillen bij ouderen van 65-74 jaar en 75 jaar en ouder (zie figuur 6-8).

Bij jongvolwassenen van 18-24 jaar zien we geen verschil in het aandeel personen dat regelmatige tandzorg ondergaat naargelang men al dan niet recht heeft op een verhoogde tegemoetkoming. Bij de 25-44 jarigen is het aandeel bij de RVT zelfs lichtjes hoger (48 % tegenover 45 %). Het is mogelijk dat bij deze jonge volwassenen de behoeften aan curatieve tandzorg groter zijn dan bij de niet RVT, als gevolg van het niet regelmatig preventief laten verzorgen van de tanden gedurende de kindertijd en de adolescentie (zie figuur 6-7). Een studie van de Onafhankelijke Ziekenfondsen^[90] bevestigt dat voor de leeftijd van 40 jaar de RVT vaker een beroep (moeten) doen op curatieve tandzorg dan de niet RVT, met de grootste verschillen rond de leeftijd van 20 tot 30 jaar.

[89] Gegevens op basis van het domicilieadres van de tandarts. Het praktijkadres is (nog) niet beschikbaar voor alle tandartsen.

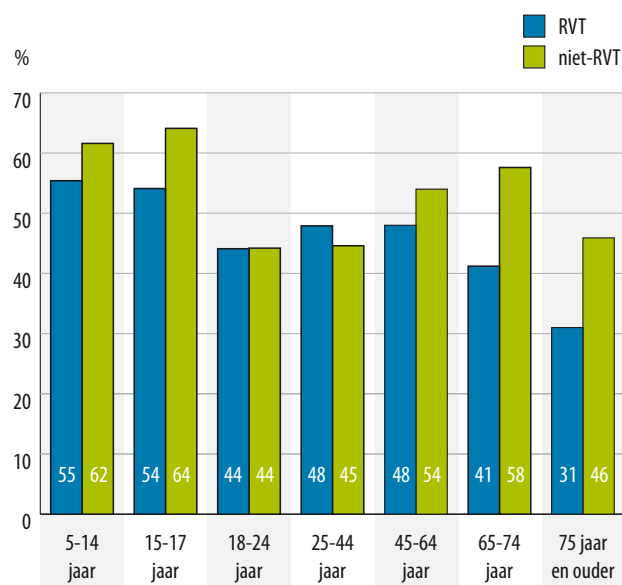
[90] Van Tielen et al, 2017.

[88] Het statuut van RVT kan worden gebruikt als een indicator van armoede (cfr. Hoofdstuk 3, pagina 27)

Ook bij orthodontische behandelingen zien we verschillen naargelang het socio-economische niveau van de patiënten, hier geschat via de woongemeente. Figuur 6-9 presenteert het aandeel jongeren van 18 jaar die in 2016 minstens 1 orthodontische behandeling kregen in de 6 voorgaande jaren en dit per socio-economisch niveau van de woongemeente. De sociale gradiënt is duidelijk zichtbaar. Over het algemeen zien we bij de 18-jarigen die in de minst welvarende gemeenten wonen minder gebruik van orthodontische zorg in vergelijking met hun leeftijdsgenoten in de rijkste gemeenten. De jongeren die in een gemeente wonen met een middelmatig socio-economisch niveau nemen ook hier een tussenliggende positie in.

Het aandeel 18 jarigen dat minstens 1 keer orthodontische zorg kreeg tussen 2010 en 2016 is het laagst in Sint-Jans-Molenbeek (29 %) en het hoogst in Sint-Pieters-Woluwe (58 %).

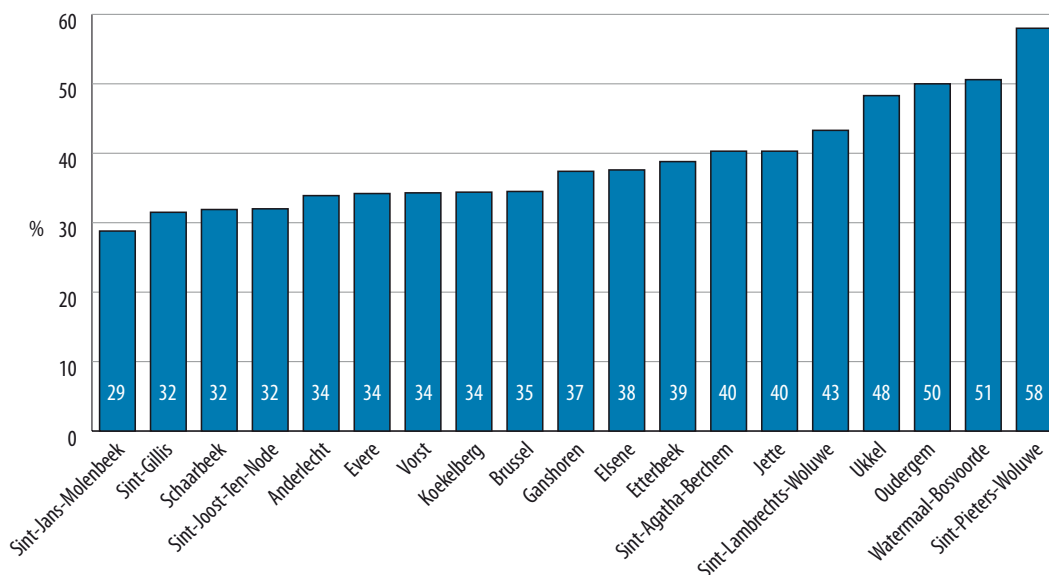
Figuur 6-8: Percentage personen die regelmatig een consultatie bij de tandarts hebben, naargelang het al dan niet recht hebben op verhoogde tegemoetkoming en leeftijd, Brussels Gewest, 2016

Bron: Atlas IMA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

* minstens 2 consultaties bij een tandarts tussen 2014 en 2016 (minimum 1 contact in 2 kalenderjaren).

Figuur 6-9: Percentage personen van 18 jaar die een orthodontische behandeling ondergingen, per woongemeente, Brussels Gewest, 2016

Bron: Atlas-IMA ; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

* minstens één orthodontische prestatie tussen 2010 en 2016

7. HUISVESTING

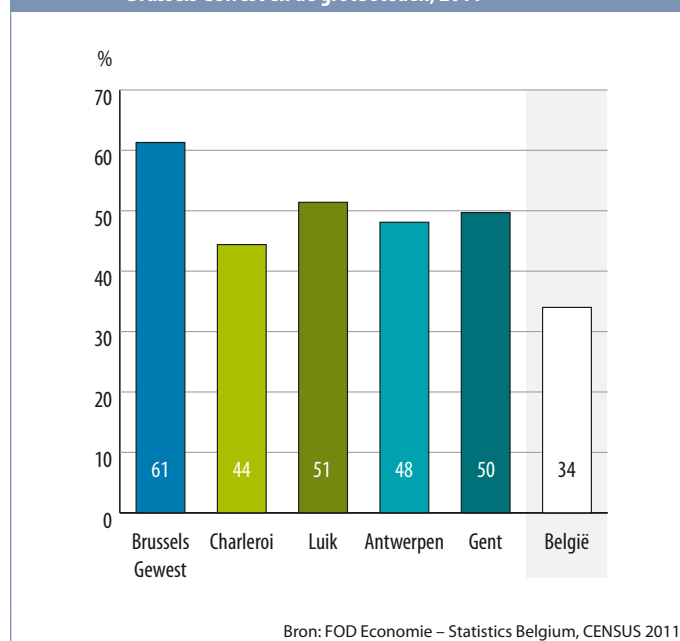
De beperkte beschikbaarheid van gegevens maakt het moeilijk om de huisvestingsproblematiek waarmee het Brussels Gewest geconfronteerd wordt, nauwkeurig in kaart te brengen. De thematische rapporten over armoede in Brussel van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn en de wel beschikbare gegevens maken echter duidelijk dat een groot aantal Brusselaars geconfronteerd wordt met grote moeilijkheden om toegang te vinden tot een degelijke woning^[91]. De huishoudbudgetenquête van 2016 toont aan dat de Brusselse huishoudens gemiddeld een groter deel van hun budget spenderen aan huisvesting in vergelijking met de andere gewesten (gemiddeld gaat 34 % van het huishoudbudget naar huisvesting (woning plus lasten), tegenover 29,5 % in Vlaanderen en 31 % in Wallonië)^[92].

De uitzonderlijk hoge huur- en verkoopprijs, de verouderde staat van de woningen en de hoge armoede hebben als gevolg dat een niet verwaarloosbaar deel van de bevolking leeft in overbevolkte woningen van slechte kwaliteit of zich in een situatie van thuisloosheid bevindt. Een andere “strategie” voor personen in armoede om hoofd te bieden aan de sociale en stedelijke druk bestaat eruit om het Brussels Gewest te verlaten. Een recente studie (gebaseerd op gegevens van 2005 tot 2013) toont aan dat niet enkel de middenklasse het Gewest verlaat om zich te vestigen in de peri-urbane gemeenten: bijna een derde van de personen die migreren uit het Brussels Gewest naar de periferie zijn personen uit de lagere inkomensklasse. Wanneer men enkel kijkt naar de personen die de centrale wijken van het Gewest verlaten dan stijgt dit percentage tot zelfs 50 % (De Laet, 2018).

7.1 Een meerderheid is huurder^[93]

Het Brussels Gewest kent een bijzonder groot aandeel huurders. Op basis van de CENSUS 2011 stellen we vast dat in het Brussels Gewest 61 % van de woningen huurwoningen zijn, in vergelijking met 34 % in Wallonië, 29 % in Vlaanderen en ongeveer 50 % in het merendeel van de overige grote Belgische steden (figuur 7-1).

Figuur 7-1: Percentage huurwoningen van het totaal aantal woningen, Brussels Gewest en de grote steden, 2011

Binnen het Brussels Gewest zijn er grote verschillen in het aandeel huurders tussen de statistische sectoren (kaart 7-1): in het centrum van het Gewest en binnen de eerste kroon ligt het percentage huurders veel hoger dan in de tweede kroon. Ook de statistische sectoren waar de sociale huurwoningen gelegen zijn, onderscheiden zich van de rest van hun omgeving door het hoge aandeel huurders.

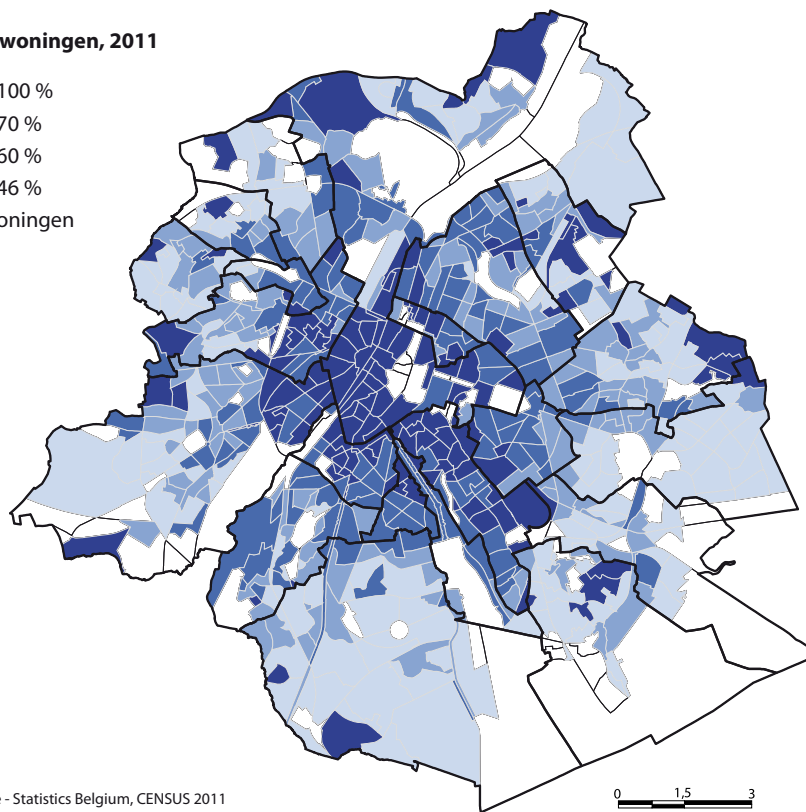
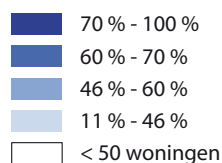
[91] Zie eveneens het volgend Thematisch rapport over uithuiszettingen en de non take-up van rechten inzake huisvesting, nog te verschijnen.

[92] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium.

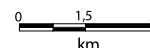
[93] De inhoud van dit deel is dezelfde als deze in de vorige Welzijnsbarometer. Deze paragraaf baseert zich immers op gegevens van de CENSUS 2011 en er zijn geen andere gegevens over het aandeel huurders en eigenaars op een regionale schaal. Via de EU-SILC enquête kan deze informatie wel bekomen worden op nationaal niveau (de Brusselse steekproef is te klein om uitspraken te doen over het Brussels Gewest).

Kaart 7-1: Aandeel huurwoningen in het totaal aantal woningen, per statistische sector, Brussels Gewest, 2011

Aandeel huurwoningen, 2011

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, CENSUS 2011
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

7.2 Kwaliteit van de woningen, leefomgeving en ongelijkheden

7.2.1 KWALITEIT VAN DE WONINGEN ^[94]

Ongeveer 22 % van de Brusselse huishoudens verklaart in de Gezondheidsenquête 2013 (Sciensano, ex-WIV) een woning (al dan niet gehuurd) te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Dit aandeel is duidelijk hoger dan in Vlaanderen (9 %) en Wallonië (13 %). Het aandeel huishoudens dat aangeeft geconfronteerd te worden met één van deze problemen varieert naargelang de kenmerken van de huishoudens. Private huurders (26 %) worden vaker met deze problemen geconfronteerd dan eigenaars (13 %).

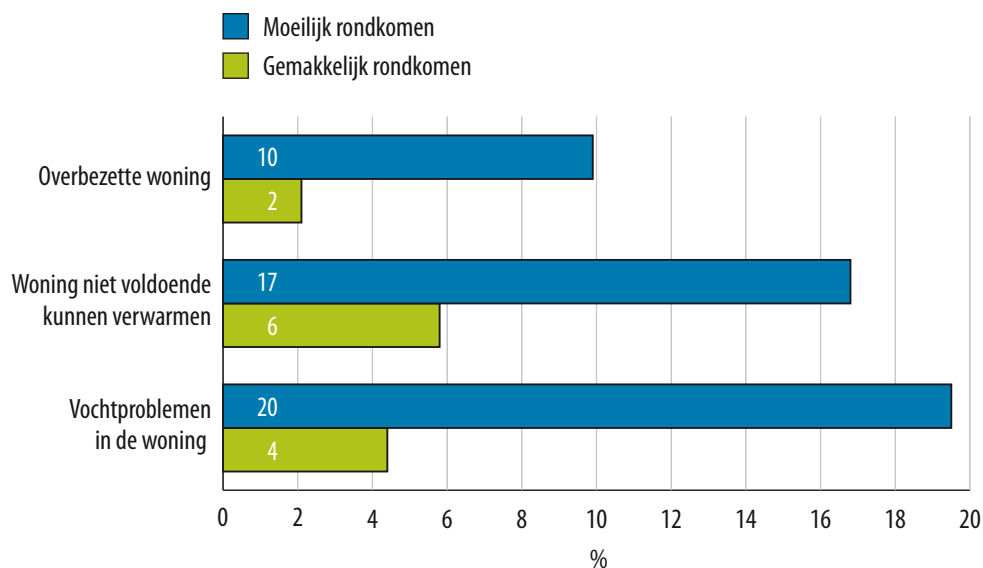
Op het vlak van het huishoudtype worden koppels met kind(eren) het vaakst getroffen (34 %), gevolgd door de alleenstaande ouders (27 %), en tot slot 14 % voor koppels en alleenstaanden zonder kinderen (Charafeddine, 2015).

De kwaliteit van de woning en de leefomgeving varieert ook sterk naargelang het inkomensniveau. Onder de Brusselse huishoudens die aangeven dat ze moeilijk rondkomen, meldt 34 % minstens één van de hierboven vermelde problemen met hun woning, tegenover 11 % onder de Brusselse huishoudens die gemakkelijk rondkomen. Figuur 7-2 geeft het aandeel Brusselse huishoudens weer dat geconfronteerd wordt met problemen op het vlak van de kwaliteit van hun woning, respectievelijk voor zij die moeilijk en zij die gemakkelijk rondkomen.

Deze slechte huisvestingsituaties hebben gevolgen voor de gezondheid van de bewoners. Op niveau van België werd aangetoond dat bij gelijk inkomen, het betrekken van een woning met één van bovenvermelde problemen, in belangrijke mate het risico verhoogt om in slechte gezondheid te verkeren.

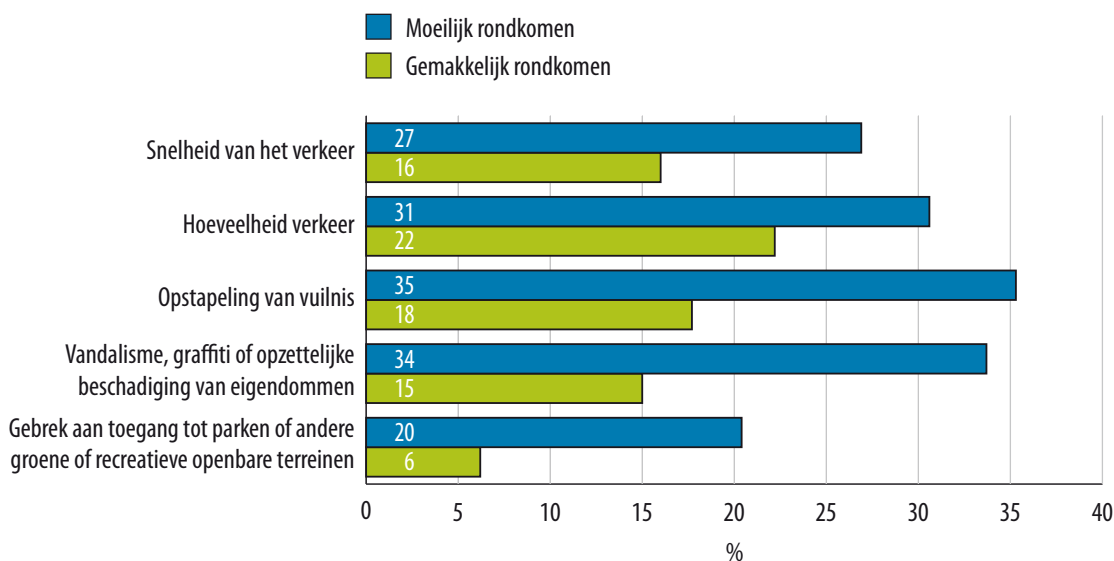
[94] De gegevens over de kwaliteit van de woningen komen van de Gezondheidsenquête, die elke vijf jaar wordt afgenomen. Aangezien de laatste enquête plaatsvond in 2013, is deze paragraaf gelijkaardig aan deze in de Welzijnsbarometers 2016 en 2017. De verzameling van de gegevens voor de Gezondheidsenquête 2018 is bezig. Daarnaast voorziet het "Observatorium van de huurprijzen 2017" eveneens gegevens over de kwaliteit van de private huurwoningen, deze worden behandeld in paragraaf 7.3

Figuur 7-2: Percentage huishoudens met een comfortprobleem in hun woning, naar financiële draagkracht, Brussels Gewest, 2013

Bron: Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013

Figuur 7-3: Aandeel van de bevolking (van 15 jaar en ouder) dat in hun woonbuurt gehinderd werd door minstens één omgevingsfactor, naar financiële draagkracht, Brussels Gewest, 2013

Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, Brussel

7.2.2 LEEFOMGEVING

Naast de kwaliteit van de huisvesting, heeft ook de leefomgeving of de woonbuurt (naast talrijke andere factoren) een impact op de gezondheid en het welzijn in het algemeen.

Op basis van de Gezondheidsenquête 2013 rapporteert 46 % van de Brusselse huishoudens minstens één vorm van hinder door omgevingsfactoren in de woonomgeving (zie figuur 7-3 voor de verschillende vormen van hinder). Het aandeel personen dat hinder ondervindt, ligt lager in Vlaanderen (21 %) en in Wallonië (26 %), maar dit verschil wordt grotendeels verklaard

door het stedelijke karakter van het Brussels Gewest. In het algemeen wordt er in een stedelijke omgeving immers meer hinder ondervonden dan elders (Charafeddine, 2015).

De omvang van hinder door bepaalde omgevingsfactoren in de woonbuurt varieert naargelang het inkomensniveau van de inwoners in het Brussels Gewest (figuur 7-3). De sociale gradiënt is wel in mindere mate aanwezig dan voor de woonkwaliteit. Onder de Brusselse huishoudens die moeilijk rondkomen, rapporteert 57 % minstens één vorm van hinder, tegenover 41 % van de Brusselse huishoudens die gemakkelijk rondkomen.

7.3 Private huurmarkt

Deze paragraaf baseert zich volledig op de enquête "Observatiecentrum van de huurprijzen 2017" van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (De Keersmaecker, 2018).

De huurprijzen

Op basis van deze enquête bedraagt de mediane maandelijkse huurprijs € 660 in 2017 (identiek aan deze van 2016), hetgeen betekent dat de helft van de Brusselse huurders een huur betalen die hoger ligt dan dit bedrag. De gemiddelde huurprijs bedraagt € 700. Meer dan 90 % van de gehuurde woningen in het Brussels Gewest zijn appartementen, en deze tellen minder dan 3 kamers in meer dan 85 % van de gevallen. De oppervlakte van de helft van de private huurwoningen is kleiner dan 70 m² en 25 % van de huurwoningen hebben een oppervlakte die kleiner is dan 55 m². De gemiddelde huurprijs van een studio (zonder slaapkamer) van minder dan 28 m² bedraagt ongeveer 450 €.

Tussen 2004 en 2015 kenden de huurprijzen in het Brussels Gewest regelmatig een sterkere stijging dan de gezondheidsindex (die de evolutie weergeeft van de prijs van consumptie-artikelen^[95] en die als basis dient voor de loonindexatie en aanpassingen van pensioenen, bijstandsuitkeringen en vervangingsinkomens). Tussen 2015 en 2017 werd jaarlijks een lichte daling van de reële huurprijzen opgetekend (dit wil zeggen dat er geen rekening wordt gehouden met de indexering gelinkt aan de gezondheidsindex). In de periode 2004-2017 steeg in totaal de reële huurprijs met bijna 20 %. Het is daarnaast eveneens belangrijk op te merken dat volgens diezelfde enquête de private huurwoningen in het Brussels Gewest de afgelopen jaren gemiddeld steeds kleiner worden.

De huurprijzen zijn lager in de eerste kroon, waar de bebouwing ouder is en de woningen vaak kleiner en in slechtere staat zijn (met o.a. slechte energetische kwaliteit), dan in de tweede kroon waar de woningen vaak recenter zijn gebouwd. De enquête toont eveneens aan (net zoals de enquête van 2016) dat de prijzen sterker toenamen in de buurten van de eerste kroon – waar er een belangrijke renovatiedynamiek is met in het bijzonder een ontwikkeling van een aanbod van kleine woningen – dan in de tweede kroon. Deze huurprijsstijging vindt voornamelijk plaats in de wijken ten zuiden van de Louizalaan, in de omgeving van de Europese instellingen en in enkele buurten rond het kanaal. Deze buurten worden immers sinds een aantal jaar voornamelijk bewoond door zeer mobiele jongvolwassenen, en een eventuele aanpassing van de huurprijs is mogelijk bij elke verhuis.

In het algemeen vindt men de hoogste huurprijzen in het zuiden en oosten van het Gewest, de laagste huurprijzen worden genoteerd ten noorden en ten westen van de pentagoon ("arme sikkkel"). De buurten in het noordwesten van de tweede kroon kennen gemiddelde huurprijzen.

In de editie van 2017 geeft het Observatorium van de huurprijzen eveneens een vergelijking van de resultaten van de enquête met een steekproef van de data geregistreerd op de site Immoweb (tabel 7-1). Hier blijkt duidelijk dat de gevraagde huurprijzen op Immoweb veel hoger liggen dan de huurprijzen berekend op basis van de enquête.

Tabel 7-1: Vergelijking van de huurprijzen op Immoweb en deze van het Observatiecentrum van de huurprijzen, Brussels Gewest, 2017

	Immoweb	Observatiecentrum van de huurprijzen
Gemiddelde huurprijs	1 059 €	700 €
1 ^{ste} kwartiel	720 €	550 €
Mediane huurprijs	875 €	660 €
3 ^{de} kwartiel	1 200 €	800 €
Modale huurprijs	850 €	700 €
Bron: Observatiecentrum van de huurprijzen, 2017		
Nota: De modale huurprijs is de huurprijs die het vaakst voorkomt in de data.		

De twee gegevensbronnen geven verschillende informatie: het aanbod aan huurwoningen op Immoweb zijn enkel die woningen die te huur werden gesteld in 2017. De enquête gaat daarentegen over alle huurwoningen, dus ook de woningen die al gedurende jaren dezelfde huurder kennen. Daarnaast ligt het aandeel recente woningen hoger in de steekproef van Immoweb dan in de enquête. Tot slot komen niet alle te huur aangeboden woningen op Immoweb, het is dus mogelijk dat een deel van de goedkopere huurmarkt, met woningen vaak in slechtere staat, ontbreekt in de Immoweb databank.

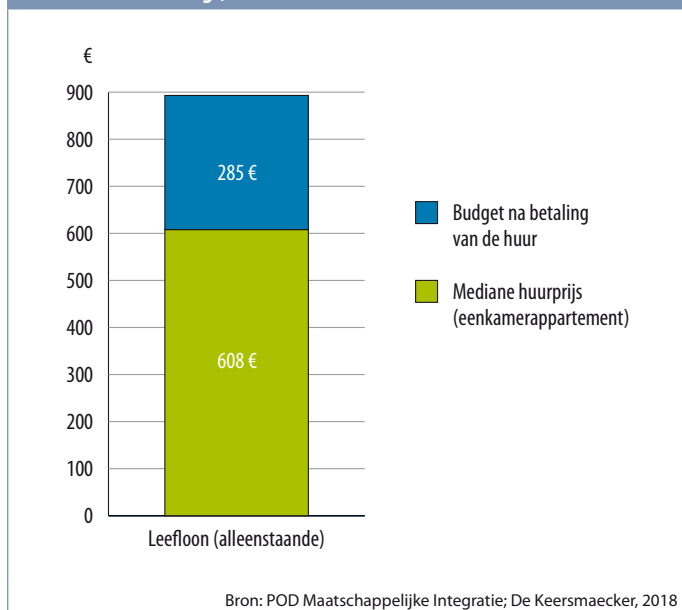
Uit de vergelijking tussen de huurprijzen op Immoweb en deze van het Observatiecentrum valt op dat voor enkele gemeenten de verschillen bijzonder groot zijn. Dit is het geval voor Brussel-Stad, Etterbeek en Sint-Gillis. Dit doet vermoeden dat er twee huurmarkten naast elkaar bestaan: één met kwaliteitsvolle huisvesting aan hoge huurprijzen, en een andere met goedkopere, meer afgeleefde woningen, waar waarschijnlijk meer kansarme huurders wonen die minder mobiel zijn.

Het aandeel van de huur in het huishoudensbudget van een leefloongerechtigde

Voor de leefloongerechtigden betekent een woning uit de private huursektor betrekken dat men een groot deel van het beschikbaar inkomen moet spenderen aan de huur. Dit loopt, afhankelijk van de gezinssituatie, op tot de helft of zelfs twee derde van het leefloon (cf. Welzijnsbarometer 2016). In 2017 spendeert een alleenstaande die een leefloon ontvangt bijna 70 % van zijn/haar budget aan de huur van een appartement met één slaapkamer, op basis van de mediane huurprijs (figuur 7-4). Dit betekent dat er slechts € 285 overblijft voor andere uitgaven (bijkomende kosten voor water en energie, voeding, gezondheidsuitgaven, ...), wat al te vaak leidt tot situaties van deprivatie, schulden, uitstellen van gezondheidszorgen, enz.

[95] Zonder rekening te houden met alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (met uitzondering van LPG).

Figuur 7-4: Aandeel van de huurprijs voor een appartement (één kamer) in het budget van een alleenstaande die een leefloon ontvangt, 2016

Welke “keuze” voor de huurders?

De tendens, die al jaren aan de gang is, van een steeds moeilijker toegang tot huisvesting voor in het bijzonder kansarme gezinnen, kan mee aan de verklaring liggen van de vergroting van de huishouden (naast bepaalde demografische tendensen zoals verjonging en toename van de internationale bevolking). De afgelopen jaren werd er inderdaad een afname vastgesteld van het aantal eenpersoonshuishoudens. Parallel hiermee is er een verhoging van het aantal huishoudens van drie personen. Dit fenomeen wordt enerzijds verklaard door een later vertrek van jongeren uit het ouderlijk huis (Dessouroux et al, 2016) en de keuze voor samenwonen (uit vrije wil of omdat het niet anders gaat) (BISA, 2016b).

Op basis van de enquête van het Observatiecentrum voor de huurprijzen van 2017, worden 9 % van de woningen gehuurd door samenhuurders. We merken echter op dat personen die leven van een uitkering ondervertegenwoordigd zijn in de samenhuurders (in vergelijking met hun aandeel in de totale huurmarkt), wat waarschijnlijk o.a. te maken heeft met het statuut van samenwonende (voor wie de bedragen lager liggen dan voor alleenstaanden, cf. tabel 3-1).

De enquête bracht eveneens aan het licht dat onder de personen die recent verhuisden (minder dan drie jaar geleden) binnen het Brussels Gewest (waarbij zowel de vorige als de huidige woning in het Brussels Gewest gesitueerd is), 12 % hun vorige woningen verlieten onder een zekere vorm van “dwang”.

Kwaliteit van de woningen op de private huurmarkt

Het Observatiecentrum van de huurprijzen heeft via haar enquête 2017 eveneens informatie over de kwaliteit van de woningen. Zo blijkt dat 10 % van de huurders hun woning beschouwen als in heel slechte of slechte staat en 29 % beschouwt de staat van de woning als gemiddeld. Het vaakst wordt melding gemaakt van slechte geluids- en thermische isolatie van hun woning. Daarenboven rapporteert meer dan een kwart van de huurders problemen van vocht in minstens één van de kamers van hun woning. Een vergelijking met de cijfers van de Gezondheidsenquête 2013 (bij zowel huurders als eigenaars) bevestigt dat kwaliteitsproblemen vaker voorkomen bij huurwoningen (cf. paragraaf 7-2).

Kleinere woningen zijn vaak van slechtere kwaliteit. Niet minder dan 10 % van de studio's worden bewoond door gezinnen (vaak alleenstaande ouders) wat vaak betekent dat deze studio's overbevolkt zijn.

7.4 Sociale huisvesting en aanverwante

De inkomenssituatie van veel Brusselaars in combinatie met hoge huurprijzen zorgen voor een heel grote vraag naar sociale woningen. De reële gemiddelde huurprijs van sociale woningen in het Brussels Gewest bedraagt € 329 op 31 december 2016, dit is minder dan de helft van de prijs op de private huurmarkt.

Op 31 december 2016 beheerde de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) 39 586 sociale woningen^[96] waarvan er 36 117 verhuurd zijn en 3 469 onbewoond (door renovatie of leegstand). Het totaal aantal sociale woningen is dus met 187 woningen gestegen tegenover 31 december 2015, maar het aantal verhuurde woningen daalde met 131 eenheden.

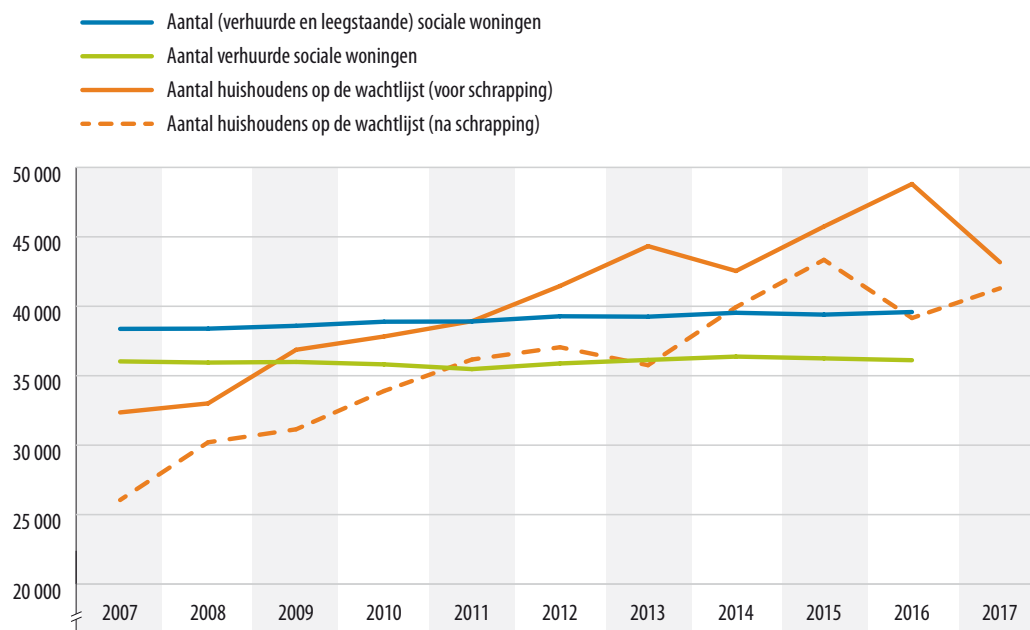
Wanneer men het aantal bewoonde woningen (36 117) optelt bij het aantal personen op de wachtlijst (voor schrapping) op het zelfde moment (48 804), kan men stellen dat er in het Brussels Gewest vraag is naar 84 921 sociale woningen op 31 december 2016. De vraag naar sociale woningen is dus veel groter dan het aanbod: slechts aan 43 % van de vraag wordt voldaan.

Op 31 december 2015 bedroeg de verhouding van het aantal sociale woningen tot het aantal huishoudens 7 %. Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten: Watermaal-Bosvoorde is de gemeente met het hoogste aandeel sociale woningen (18 %), Elsene telt het laagste aandeel (3 %)^[97]. Er is quasi geen evolutie in deze percentages.

[96] Het totaal aantal sociale woningen hier weergegeven bevat enkel verhuurde en leegstaande sociale woningen. Andere patrimonien zoals woningen ter beschikking gesteld aan conciërges, zijn niet mee in rekening gebracht.

[97] Bron: BISA, Wijkmonitoring

Figuur 7-5: Aantal huishoudens op de wachtlijst (voor en na schrapping) voor een sociale woning en aantal (verhuurde) sociale woningen, Brussels Gewest, 31 december 2007-2017

Bron: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij

Figuur 7-5 geeft de evolutie weer van de huishoudens op de wachtlijst, voor en na schrapping, naast het aantal sociale woningen (totaal en verhuurd). Men kan om verschillende redenen geschrapt worden van de wachtlijst: wanneer de personen hun kandidatuur niet hebben vernieuwd of omwille van andere administratieve problemen (zoals een adresverandering die niet gecommuniceerd werd), wanneer een woning werd toegekend, bij weigering of bij het ontbreken van een antwoord wanneer een woning wordt voorgesteld, enz.

"In het Brussels Gewest wordt slechts aan 43 % van de vraag naar sociale woningen tegemoet gekomen."

De opdracht van de SVK's bestaat erin om een deel van de Brusselse huurmarkt te socialiseren en mensen met een bescheiden inkomen toegang te geven tot kwaliteitsvolle woningen, aan een redelijke huurprijs. Het aantal woningen dat verhuurd wordt via een SVK neemt de laatste jaren toe: op 31 december 2017 beheerden de 23 SVK's die lid zijn van de Federatie van de SVK (FEDSVK) 4 801 woningen, dit zijn er 292 meer dan op 31 december 2016^[100].

Het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning is het afgelopen decennia heel sterk toegenomen (figuur 7-5). Op 31 december 2017 stonden 43 170 huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning (voor schrapping). Dit betekent een lichte daling tegenover 2016, na een quasi continue stijging de afgelopen tien jaar. Deze daling wordt verklaard door een zeer hoog aantal schrappingen in 2016: 9 651 huishoudens werden van de lijst geschrapt, voor 8 506 onder hen kwam dit omdat ze hun kandidatuur niet hadden vernieuwd^[98].

Naast de sociale woningen die beheerd worden door de OVM (Openbare Vastgoed Maatschappij), bestaan er ook nog een (beperkt) aantal andere vormen van publieke huisvesting met sociaal karakter (gemeentelijke woningen, OCMW, Woningfonds) of andere formules zoals de woningen verhuurd door de Sociale Verhuurkantoren (SVK).

Op 1 januari 2017 werden er 7 264 woningen van de gemeente, 2 380 woningen van een OCMW en 1 664 woningen van het Woningfonds geteld (zonder de transitwoningen)^[99].

7.5 Dak- en thuislozen^[101]

Net als in andere grote steden vormt de aanwezigheid van dak- en thuislozen in het Brusselse stadsbeeld één van de meest zichtbare vormen van armoede. Het verlies van huisvesting is vaak het resultaat van een langdurig en complex proces. Thuislozen worden geconfronteerd met een meervoudige problematiek die zich uitstrekt over meerdere levensdomeinen (la Strada, 2013). Bovendien vormt het beschikken over een woning en een adres de basis voor de toekenning van andere rechten; het ontbreken of het verliezen van de woning, zonder referentieadres, kan dus zware gevolgen hebben in termen van niet-toegang en uitsluiting uit rechten (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2017).

[100] Bron: Federatie van de Sociale Verhuurkantoren van het Brussels Gewest.

[101] Deze paragraaf is identiek aan deze in de Welzijnsbarometer 2017 aangezien de laatste beschikbare telling van la Strada dateert van 2016-2017

[98] Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2017).

[99] Bron: Observatorium Brussel Huisvesting. Gewestelijke overheidsdienst Brussel.

Op **7 november 2016 (voor de winteropvang)** en op 6 maart 2017 (tijdens de winteropvang) organiseerde la Strada een vierde telling van dak- en thuislozen en mensen in ontoereikende huisvesting in het Brussels Gewest. Het Steunpunt herinnert eraan dat deze cijfers de realiteit altijd zullen onderschatten, als gevolg van de moeilijkheden om de problematiek volledig te overzien.

De telling van november 2016 kan worden vergeleken met de vorige tellingen. Er werden 3 386 mensen geteld, waarvan 35 % dakloos was (op openbare plaatsen of in noodopvang), 25 % thuisloos (onthaaltehuizen) en 40 % in ontoereikende huisvesting woonde (kraakpanden, NEOS^[102], onderhandelde bezettingen, opvang georganiseerd door religieuze gemeenschappen).

In vergelijking met de telling van 2008, is er bijna een verdubbeling van het aantal getelde personen in het Brussels Gewest. In vergelijking met de telling van 2014, is het aantal dak- en thuislozen toegenomen met 30 %. De opvallendste stijging werd genoteerd in de openbare ruimten (la Strada, 2017).

Tijdens de telling van **6 maart 2017 (tijdens de winteropvang)** werden 4 094 personen geteld, waarvan 48 % dakloos, 21 % zonder woning en 31 % in een onaangepaste woning^[103]. Onder de daklozen, werd ongeveer de helft opgevangen in één van de centra voor winteropvang, een vierde in een onthaaltehuis en noodopvang, en een vierde in openbare plaatsen. Niet minder dan 653 kinderen werden die avond geteld, waarvan 249 in een situatie van dakloosheid (het grootste deel in de noodopvang).

La Strada heeft daarnaast gegevens die complementair zijn aan deze van de telling: in maart 2017 werden 1 190 personen begeleid door een andere dienst voor begeleiding aan huis (waarvan bijna de helft in een woning van een SVK woont) en 68 gevolgd worden in het kader van een Housing First project (la Strada, 2017).

7.6 Water- en energie

Energiearmoede

Elektriciteit en gas vormen een belangrijke kost voor de huishoudens. De combinatie van ontoereikende inkomens, verouderde en dikwijls slecht geïsoleerde woningen en, in het bijzonder, de hoge energiekosten, zorgt ervoor dat heel wat huishoudens zich in een situatie van energiearmoede bevinden. Zo ondervinden ze bijvoorbeeld bijzondere moeilijkheden om te voldoen aan hun basisbehoeften op het vlak van energie (Huybrechts, Meyer en Vranken 2011).

In België kent meer dan een vijfde van de huishoudens een bepaalde vorm van energie-armoede (Delbeke en Meyer, 2018).

De huurders zijn vaker getroffen dan de eigenaars, en het verschil tussen deze twee lijkt door de tijd heen toe te nemen. De alleenstaanden (vaak ouderen) en de eenoudergezinnen worden het vaakst getroffen door energiearmoede. Energiearmoede gaat vaak samen met een slechte huisvestingskwaliteit. Hoewel huishoudens met de laagste inkomens het vaakst getroffen worden door energiearmoede, is er ook een niet te verwaarlozen deel van de huishoudens met een inkomen boven de *armoederisicogrens* dat hiermee te maken krijgt.

Vandaag ontbreekt het, net als voor de huisvestingsproblematiek in het algemeen, in het Brussels Gewest aan indicatoren om dit fenomeen cijfermatig te analyseren. De Barometer Energiearmoede (2017) geeft echter wel schattingen over de situatie in het Brussels Gewest op basis van de gegevens van de EU-SILC enquête (Delbeke en Meyer, 2018). Op basis hiervan blijkt dat 13 % van de Brusselse huishoudens in 2016 met een inkomen lager dan het *mediaan inkomen* een te hoge energiefactuur had in verhouding tot het beschikbaar inkomen (na aftrek van de woonlasten), 9 % verbruikte zo weinig energie dat de basisbehoeften niet gedekt kunnen zijn^[104] en 8,5 % verklaart dat ze hun woning niet behoorlijk kunnen verwarmen. Aangezien de Brusselse steekproef van deze enquête erg klein is, moeten deze cijfers echter voorzichtig geïnterpreteerd worden en kunnen ze enkel beschouwd worden als indicatief.

Op 31 december 2017 werden er 27 884 vermogensbegrenzers gebruikt in het Brussels Gewest. Een vermogensbegrenzer is een systeem dat het elektrisch vermogen van de elektriciteitsmeter beperkt maar wel zorgt voor een minimale continue stroomvoorziening. Het wordt op aanvraag van de energieleverancier geplaatst wanneer een klant betalingsmoeilijkheden heeft (Sibelga, 2018).

Waterarmoede

De Koning Boudewijnstichting heeft een verkennende studie laten uitvoeren over waterarmoede in België (Van Vooren, 2018). Waterarmoede duidt op een situatie waarin een persoon onvoldoende toegang heeft tot water (in termen van hoeveelheid en/of kwaliteit) waardoor men niet aan zijn of haar basisbehoeften kan voldoen (aangaande voeding, persoonlijke hygiëne of huishoudelijke hygiëne). *"Waterarmoede is hoofdzakelijk het resultaat van een te laag inkomen, een te hoge waterfactuur en een woning van slechte kwaliteit"* (Van Vooren, 2018).

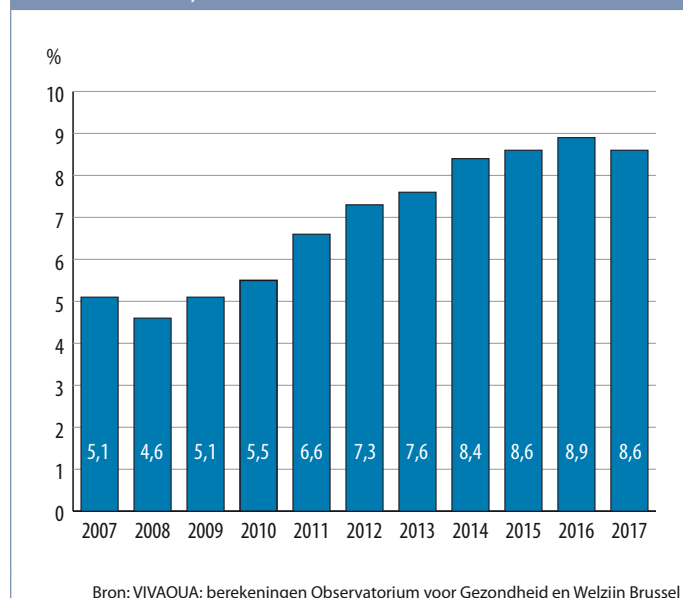
De waterfactuur steeg de afgelopen jaren sterk, in reële termen, in de drie gewesten. Dit wil zeggen dat er een sterkere stijging was dan de *gezondheidsindex*. In het Brussels Gewest steeg de prijs voor een consumptie van 70 m³ van € 161 in 2005 naar € 252 in 2016, dit betekent een stijging van 56 % (tegenover 89 % in Vlaanderen en 74 % in Wallonië) terwijl de gezondheidsindex slechts met 22 % steeg gedurende deze periode.

[104] Voor deze twee indicatoren (te hoge energiefactuur in verhouding tot het beschikbaar inkomen en te weinig energieverbruik om de basisbehoeften te dekken), berust de methode op het bepalen van een grens (ratio van de energiekosten in het beschikbaar inkomen) waarboven het aandeel van de energiekosten als te veel wordt beschouwd. Net zoals voor de berekening van de armoederisicograad, gaat het om een relatieve grens, die wordt vastgelegd in functie van de mediane ratio voor de Belgische bevolking. Voor meer informatie, zie Delbeke & Meyer (2018)

Voor België geldt in het algemeen dat het waterfactuur stijgt met het inkomensniveau, dit betekent dat de armste huishoudens hun waterconsumptie meer beperken. Ondanks deze lagere consumptie weegt het waterfactuur voor de armste huishoudens sterker door in hun huishoudensbudget. Een situatie van waterarmoede kan bepaald worden door te kijken naar de verhouding tussen het waterfactuur en het beschikbare inkomen na aftrek van de woonkosten. Voor de grens houdt men rekening met gemiddelde aandeel van het waterfactuur in de Belgische huishoudens^[105]. Voor 2016 komt dit neer op 2,2 % van het beschikbare inkomen na aftrek van de woonkosten. Met deze gehanteerde grens, bevindt een kwart (25 %) van de Brusselse huishoudens zich in waterarmoede, tegenover 20 % in Wallonië en 11 % in Vlaanderen (Van Vooren, 2018). Ook hier werden de cijfers berekend op basis van de EU-SILC enquête en zijn ze dus slechts indicatief voor het Brussels Gewest.

Voor personen die moeilijkheden hebben om hun waterfactuur te betalen, biedt VIVAQUA^[106] twee mogelijke oplossingen: het Sociaal Fonds en afbetalingsplannen (betaling gespreid over enkele maanden). Tussen 2008 en 2016 steeg het aantal toegekende afbetalingsplannen sterk. In 2017 werden er 27 212 afbetalingsplannen toegekend, dit zijn er 452 minder dan in 2016. Ongeveer 9 % van de huishoudelijke waterfacturen gebeurde via een afbetalingsplan in 2017 (figuur 7-6).

Figuur 7-6: Evolutie van het aandeel afbetalingsplannen voor water op het totaal aantal huishoudelijke waterfacturen, Brussels Gewest, 2007-2017

Noot: het aandeel afbetalingsplannen onder de huishoudens die geabonneerd zijn, kan overschat worden aangezien ook niet-huishoudelijke abonnees een afbetalingsplan kunnen hebben (en deze bevinden zich niet in de noemer). Deze niet-huishoudelijke abonnees vertegenwoordigen echter slechts iets minder dan 10 % van het totaal aantal abonnees en het aantal afbetalingsplannen onder hen is erg laag.

Wanneer betalingsproblemen zich blijven voordoen en bij het uitblijven van een reactie op de ingezonden ingebrekestelling, kan de waterdistributiemaatschappij een aanvraag indienen

tot afsluiting, waarbij eerst een advies aan de burgemeester en/of aan de OCMW voorzitter van de woongemeente van de klant wordt gevraagd. De afsluiting kan dan gebeuren na die kennisgevingen en op basis van een oordeel van de Vrederechter of van de Rechtbank van eerste aanleg. In 2016 werd de waterlevering bij 862 huishoudelijke verbruikers onderbroken (Van Vooren, 2018).

7.7 Een moeilijke toegang tot eigendom

Naast de toegang tot een huurwoning, is toegang tot eigendom eveneens moeilijk of zelfs onmogelijk voor veel Brusselse huishoudens. Daarnaast is het interessant om de prijs van het vastgoed te observeren aangezien deze voor een belangrijk deel de huurprijs bepaalt.

Volgens de enquête van het Observatiecentrum van de huurprijzen van 2017, heeft een kwart van de huurders de intentie om op een dag zelf eigenaar te worden. De kandidaat eigenaars zijn voornamelijk koppels (met of zonder kinderen) die beschikken over twee inkomens uit werk. Bijna 60 % van de huurders die niet de intentie hebben om een huis te kopen stellen vast dat hun inkomen te laag is en/of dat de prijs van de woningen te hoog ligt (De Keersmaecker, 2017).

In het Brussels Gewest is de prijs van vastgoed hoger dan in de andere twee gewesten. In het eerste trimester van 2018 bedroeg de mediane verkoopprijs van appartementen, flats en studio's € 207 050 euro in het Brussels Gewest, tegenover € 198 000 in Vlaanderen en € 153 000 in Wallonië. Het is echter wel belangrijk voor ogen te houden dat de appartementen niet dezelfde kenmerken hebben in de drie gewesten. Voor een appartement van dezelfde grootte en hetzelfde niveau van comfort, is het verschil met het Brussels Gewest en de twee andere gewesten waarschijnlijk nog groter.

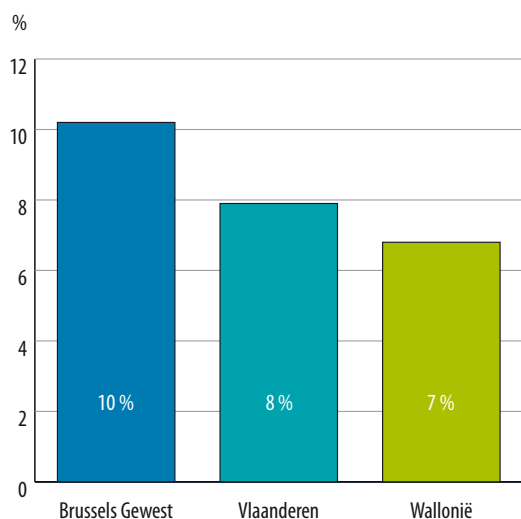
Tussen 2008 en 2018 steeg de mediane verkoopprijs van appartementen, flats en studio's met 29 % in het Brussels Gewest, tegenover 27 % in Vlaanderen en 21 % in Wallonië. De stijging in de periode 2008-2018 was in het Brussels hoger omdat de mediane prijs tussen 2016 en het eerste trimester van 2018 sterk steeg (+4 %), terwijl deze stagneerde in Vlaanderen en licht daalde in Wallonië (-1,3 %).

[105] Als grens hanteert men het dubbele van de mediaan van de ratio wateruitgaven/ beschikbaar inkomen na woonkosten op Belgisch niveau.

[106] VIVAQUA is het resultaat van de fusie tussen het vroegere VIVAQUA en HYDROBRU. Het is een openbare onderneming voor de productie en distributie van drinkbaar water in het Brussels Gewest.

Zelfs voor deze sterke evolutie, tekende het Brussels Gewest in 2015 het grootste verschil op tussen de mediane verkoopprijs van appartementen en het inkomen in vergelijking met de andere gewesten (figuur 7-7).

Figuur 7-7: Ratio van de mediane verkoopprijs van appartementen, flats en studio's/mediaan inkomen van de aangiften, 2015

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

8. MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE

De laatste dimensie die in deze barometer aan bod komt, betreft de maatschappelijke participatie. Ondanks de grote rijkdom van het sociale en verenigingsleven in het Brussels Gewest is het niet voor iedereen even toegankelijk.

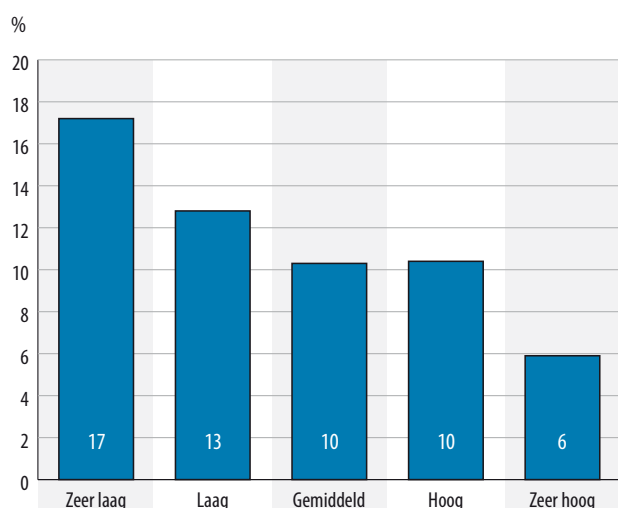
8.1 Sociale contacten

Het belang van sociale contacten in het welbevinden en levenskwaliteit is uitvoerig gedocumenteerd (zie bijvoorbeeld het project BruVoices^[107] voor het Brussels Gewest).

In de gezondheidsenquête 2013 geeft 11 % van de bevroegde bewoners van het Brussels Gewest (van 15 jaar en ouder) aan ontevreden te zijn over hun sociale contacten, tegenover 8 % in Vlaanderen en 10 % in Wallonië^[108].

Het sociale welbevinden hangt niet enkel af van het inkomensniveau. Ook mensen die niet in armoede leven, kunnen lijden onder een gebrek aan sociale contacten. We stellen een verband vast tussen het inkomensniveau en de frequentie en kwaliteit van sociale contacten. Armoede is niet enkel kwestie van inkomen, het staat ook vaak gelijk aan sociaal isolement. De voldoening over sociale contacten hangt samen met het inkomensniveau: 17 % van de armste Brusselaars (15 jaar en ouder) is ontevreden over zijn of haar sociale contacten; bij de rijkste Brusselaars bedraagt dit aandeel slechts 6 % (figuur 8-1).

Figuur 8-1: Aandeel van de bevolking (15 jaar en ouder) dat niet tevreden is met zijn of haar sociale contacten, per inkomensniveau, Brussels Gewest, 2013

Bron: Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013

*In de gezondheidsenquête worden de inkomensklassen afgebakend aan de hand van de inkomenskwintielen voor de hele Belgische bevolking.

8.2 Maatschappelijke en culturele participatie

Ook de EU SILC-enquête laat toe om indicatoren van sociale participatie te berekenen, deze geven echter enkel een indicatie gezien de beperkte steekproef voor het Brussels Gewest. Volgens de enquête nam 14 % van de Brusselaars (16 jaar en ouder) in 2017 deel aan sportieve, recreatieve (jeugdbeweging, gepensioneerdenvbond, vrijetijdsverenigingen, ...) of artistieke activiteiten (muziek, theater, beeldende kunsten, ...). Dit percentage ligt hoger in Wallonië (19 %) en opmerkelijk hoger in Vlaanderen (33 %)^[109].

In de Brusselse gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut zijn er verhoudingsgewijs meer inwoners die aan geen enkele vorm van culture activiteit deelnemen dan in gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut (Callier et al., 2012).

Tot slot kan 34 % van de Brusselaars het zich niet veroorloven om een week op vakantie te gaan, Wallonië kent een iets hoger aandeel (36 %) maar het percentage ligt opmerkelijk lager in Vlaanderen (18 %)^[110].

8.3 Gebruik van een computer en internet

Toegang hebben tot informatie- en communicatietechnologie (ICT) en deze kunnen gebruiken bevordert de sociale integratie: het zoeken naar werk en informatie, bepaalde administratieve handelingen maar ook andere dagelijkse activiteiten worden vaak vergemakkelijkt door het internet, of zijn soms zelfs onmogelijk zonder een computer en internet.

De sociaaleconomische digitale kloof verwijst naar de sociale ongelijkheden in de toegang tot ICT en het gebruik hiervan (Valenduc, 2010). De digitale kloof heeft een sterk verband met de arbeidsmarktsituatie, het opleidingsniveau en de leeftijd van de personen (FOD Economie – Statistics Belgium).

De Enquête ICT- en internetgebruik^[111] toonde in het Brussels Gewest (zoals elders) aan dat het gebruik van een computer^[112] inderdaad sterk gelinkt is met het opleidingsniveau: in 2017 heeft slechts 66 %^[113] van de mensen met maximaal een diploma

[109] Bron: EU-SILC 2017; berekeningen Studiedienst Vlaamse Regering.

[110] Bron: EU-SILC 2017; berekeningen Studiedienst Vlaamse Regering.

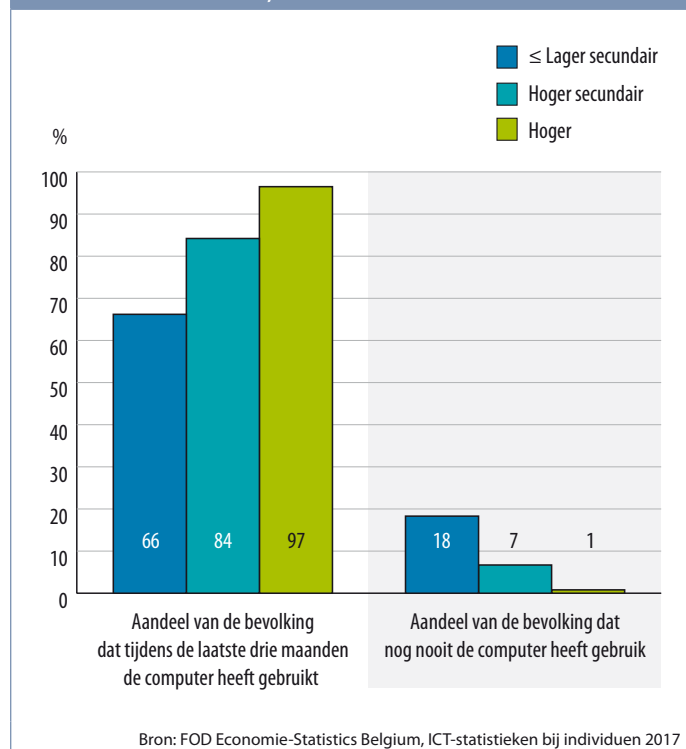
[111] De Enquête naar het ICT-gebruik bij huishoudens en individuen is als een speciale module 'ICT en Internet' gekoppeld aan de arbeidskrachtenenquête (FOD Economie – Statistics Belgium).

[112] Onder computer valt een vaste PC, een laptop, een tablet (bv. iPad) of een phablet (tablet met een telefoonfunctie), maar geen GSM, smarphone of PDA met telefoonfunctie, een mediaspeler, een e-reader of een spelconsole zoals Nintendo. De computers die thuis staan, maar die worden gebruikt voor het werk, worden eveneens mee in rekening gebracht.

[113] Deze cijfers moeten voorzichtig geïnterpreteerd worden gezien de beperkte grootte van de steekproef. Ze geven slechts een indicatie.

van het lager secundair onderwijs een computer gebruikt gedurende de drie maanden voorafgaand aan de enquête, tegenover 84 % van de personen die beschikken over een diploma hoger secundair onderwijs en 97 % onder de personen met een diploma hoger onderwijs. Bovendien heeft bijna een vijfde^[114] van de personen die laaggediplomeerd zijn in het Brussels Gewest nog nooit een computer gebruikt (tegenover verwaarloosbare aandelen onder de personen met een hoger diploma) (figuur 8-2).

Figuur 8-2: Aandeel van de bevolking (van 16 tot 74 jaar) dat tijdens de laatste drie maanden de computer heeft gebruikt en dat nog nooit de computer heeft gebruikt, naar opleidingsniveau, Brussels Gewest, 2017

Daarnaast had 15 % van de Brusselse huishoudens in 2017 geen internetverbinding, hetzelfde percentage als voor heel België. In het Brussels Gewest ligt dit aandeel wel hoger onder de huishoudens zonder kinderen (18 %) dan onder de huishoudens met kinderen (5 %). Deze aandelen bedragen respectievelijk 19 % en 5 % op niveau van België.

[114] Idem.

9. BESLUIT EN SAMENVATTING

De Welzijnsbarometer verzamelt jaarlijks een reeks indicatoren die verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest belichten. De sociaaleconomische situatie van de Brusselaar wordt geschetst doorheen de verschillende levensdomeinen.

Vooraleer enkele kerncijfers te geven, is het belangrijk op te merken dat een deel van de personen die in armoede leven waarschijnlijk ontbreken in heel wat statistieken; dit geldt in het bijzonder voor personen zonder wettig verblijf of daklozen.

ENKELE KERNCIJFERS

Het aandeel personen met “een risico op armoede of sociale uitsluiting” ligt in het Brussels Gewest rond de 39 %. Een derde van de Brusselaars (33 %) moet zien rond te komen met een inkomen onder de armoederisicogrens. Dit armoederisico ligt bijzonder hoog bij personen die leven in een huishouden zonder werk of met een lage werkintensiteit.

Bij de Brusselaars die actief zijn op de arbeidsmarkt is meer dan één op zes (17 %) en bij de jongvolwassenen (jonger dan 25 jaar) bijna één op vier (24 %) ingeschreven bij Actiris als niet-werkende werkzoekende (NWW). Bijna een kwart van de Brusselse kinderen jonger dan 18 jaar (23 %) groeit op in een huishouden zonder inkomen uit werk.

Meer dan een vijfde (21 %) van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) heeft recht op een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen). Het minimale bedrag van de meeste uitkeringen ligt onder de armoederisicogrens. Meer specifiek krijgt 6 % van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) een (equivalent) leefloon en dit aandeel is meer dan dubbel zo hoog (13 %) bij de jongvolwassenen (18-24 jaar). Onder de oudere bevolking ontvangt 12 % een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO). Dit maakt dat in het Brussels Gewest meer dan één jongere op tien en één oudere op tien over zo goed als geen andere inkomensbron beschikken dan zijn of haar bijstandsuitkering.

Niet minder dan 28 % van de Brusselse bevolking heeft recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV), en dit aandeel bedraagt zelfs 36 % onder de kinderen en adolescenten jonger dan 18 jaar.

In het Brussels Gewest heeft meer dan een kwart (26 %) van de leerlingen die ingeschreven zijn in het secundair onderwijs een schoolachterstand van minimum twee jaar. Bij de jongvolwassenen (18-24 jaar) in het Brussels Gewest, verlaat één op zeven de school vroegtijdig (zonder diploma van het hoger secundair onderwijs). Personen zonder een diploma van het secundair onderwijs ondervinden, ongeacht hun leeftijd, vaak grote moeilijkheden om zich in te schakelen op de arbeidsmarkt: 27 % van de actieve Brusselaars met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs is werkloos.

De hoge huisvestingskost legt zwaar beslag op het inkomen van de Brusselse gezinnen. Een alleenstaande met een leefloon zou gemiddeld ongeveer 70 % van zijn budget moeten spenderen om een woning te kunnen huren op de private huurmarkt, waardoor er slechts 285 € overblijft voor de overige maandelijkse uitgaven. In het algemeen kennen personen met een laag inkomen een bijzonder moeilijke toegang tot huisvesting, en dit in een gewest waar de grote meerderheid van de woningen bewoond is door

huurders (61 %). Het toenemend aantal gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning (43 170) getuigt van een tekort aan sociale woningen. Er wordt aan minder dan de helft (43 %) van de vraag voldaan. Daarenboven telde la Strada in haar telling van maart 2017 meer dan 4 000 dak- of thuislozen.

Wat betreft de kwaliteit van de woningen verklaart ongeveer 22 % van de Brusselse huishoudens in de Gezondheidsenquête 2013 een woning te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Voor de armste Brusselse gezinnen loopt dit aandeel op tot 34 %.

De meeste armoede-indicatoren wijzen erop dat in het Brussels Gewest een hoger aandeel personen in armoede leeft dan in de twee andere gewesten. Een vergelijking met de Belgische grote steden toont echter, al naargelang de gehanteerde indicator, dat de socio-economische situatie gelijkend of zelfs minder gunstig is in de Waalse steden in vergelijking met het Brussels Gewest. De inkomensongelijkheid is echter groter in het Brussels Gewest dan deze in de gewesten en in de overige grote steden van het land.

SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN

De sociaaleconomische situatie waarin een persoon zich bevindt, beïnvloedt in belangrijke mate zijn of haar gezondheidssituatie. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, weerspiegelt zich dan ook in belangrijke ongelijkheden op het vlak van gezondheid.

De ongelijkheden inzake sterfte tonen hierin de top van de ijsberg: het verschil in levensverwachting tussen de armste en de meest gegoede Brusselse gemeenten bedraagt ongeveer 2,5 jaar. Al vanaf de geboorte beïnvloedt de sociaaleconomische situatie van de ouders de gezondheid van de pasgeborene: kinderen die geboren worden in een huishouden zonder een inkomen uit werk hebben een risico op doodgeboorte of om te sterven in het eerste levensjaar dat twee keer zo hoog is als bij kinderen geboren in een huishouden met twee inkomens. En ook binnen de werkende bevolking zijn er ongelijke gezondheidsrisico's: het risico op invaliditeit is meer dan twee hoger bij arbeiders dan bij bedienden.

In het algemeen, beschouwt meer dan de helft van de Brusselaars (van 15 jaar of ouder) met maximaal een diploma van het lager onderwijs zich in slechte gezondheid, tegenover een vijfde onder zij met een diploma van het hoger onderwijs. Onder de personen met financiële moeilijkheden is er vaker een cumulatief van chronische ziekten.

De sociale gezondheidsongelijkheden worden doorheen heel de levensloop gevormd, ze vinden hun oorzaak in de leefomstandigheden enerzijds (werkcondities, huisvesting, enz.) en anderzijds de toegang tot de gezondheidszorg (curatief en preventief). Bijna de helft van de Brusselaars in financiële moeilijkheden heeft gezondheidszorg moeten uitstellen om financiële redenen.

De ongelijke toegang tot gezondheidszorg worden in deze Welzijnsbarometer eveneens geïllustreerd aan de hand van de tandzorg. Personen met recht op een verhoogde tegemoetkoming (hier gebruikt als armoede-indicator) gaan minder frequent op preventieve of curatieve tandartsconsultatie, en dit zien we in het

bijzonder bij de jongeren (jonger dan 18 jaar) en de personen van 45 jaar en ouder. Daarnaast is het aandeel jongeren van 18 jaar dat een orthodontiebehandeling heeft gehad opmerkelijk lager in de armste gemeenten dan in de rijkere gemeenten: dit aandeel ligt twee keer hoger in Sint-Pieters-Woluwe dan in Sint-Jans-Molenbeek.

SOCIAAL-RUIMTELIJKE ONGELIJKHEDEN

De globale cijfers voor het Brussels Gewest verbergen belangrijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden, er zijn immers grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten en wijken inzake armoede. De werkloosheidsgraad bijvoorbeeld varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten: ze is het hoogst in Sint-Joost-ten-Node (24 %) en het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (9 %). Het mediaan inkomen per aangifte verschilt eveneens sterk van gemeente tot gemeente: van € 14 959 in Sint-Joost-ten-Node tot € 25 394 in Sint-Pieters-Woluwe.

Daarnaast zijn er grote verschillen tussen de gemeenten in het aandeel leerlingen met een schoolachterstand, en dit al sinds de eerste graad van het secundair onderwijs. Het aandeel leerlingen van het secundair onderwijs dat minstens twee jaar schoolachterstand heeft opgelopen, varieert van 38 % in Sint-Joost-ten-Node tot 11 % in Sint-Pieters-Woluwe.

Tot slot bedraagt het aandeel ouderen met een IGO 28 % in Sint-Joost-ten-Node, 20 % in Sint-Gillis en 17 % in Sint-Jans-Molenbeek en Brussel-Stad, tegenover aandelen rond 5 % in de gemeenten Sint-Pieters-Woluwe, Oudergem, Sint-Lambrechts-Woluwe en Ukkel.

Personen in armoede of bestaansonzekerheid wonen voor een belangrijk deel in de "arme sikkels", in deze zone, die een cirkel vormt ten westen van het stadscentrum, is er al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen.

DE EVOLUTIE VAN HET AANTAL PERSONEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN OF BIJSTANDSUITKERING, VOORZICHTIG TE INTERPRETEREN

Het is niet evident om de evolutie van de armoede in het Brussels Gewest te meten. Eerst en vooral zijn heel wat armoede-indicatoren, zoals het risico op armoede of sociale uitsluiting, enkel beschikbaar via de EU-SILC enquête. De kleine steekproef voor het Brussels Gewest geeft echter grote betrouwbaarheidsintervallen voor deze berekeningen, wat het meten van evoluties in belangrijke mate beperkt^[115]. Dit is de reden waarom enkel evoluties op basis van administratieve gegevens worden hernomen. Maar hier kunnen er problemen optreden in verband met de interpretatie van de waargenomen evolutie. Zo kunnen er trendbreuken zijn als gevolg van veranderingen in wetgeving (bijvoorbeeld de fiscale wetgeving, rechten op sociale uitkeringen, enz.). Daarnaast moeten we telkens in het achterhoofd houden dat er onder de maatschappelijk meest kwetsbare personen, bepaalde groepen

zijn die amper of helemaal niet in de beschikbare statistieken opgenomen zijn.

Tussen januari 2016 en januari 2017 bleef het aandeel personen met een uitkering of een vervangingsinkomen stabiel. Wanneer we echter de types uitkeringen/vervangingsinkomens apart bekijken zijn er wel evoluties merkbaar (en dit sinds 2015): de daling van het aantal personen met een werkloosheids- of inschakelingsuitkering zet verder (-3 % onder de 18-64 jarigen), en in het bijzonder bij de jongeren van 18-24 jaar (-14 %). Parallel met deze daling blijft het aantal personen met een bijstandsuitkering continu stijgen en in het bijzonder het aantal leefloongerechtigden (+9 % in het totaal). In een tijdspanne van tien jaar (2007-2017) steeg het aantal leefloongerechtigden met 73 % in het Brussels Gewest (deze stijgende tendens wordt eveneens op de schaal van België waargenomen).

De daling van het aantal personen met een werkloosheidsuitkering (vanaf 2015) kan enerzijds verklaard worden door een stijging van het aantal werkaanbiedingen of bepaalde tewerkstellingsmaatregelen, maar anderzijds ook door de verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (beperking in de tijd van de inschakelingsuitkering, sterkere controle op beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt, enz.). De stijging van het aantal leefloongerechtigden wordt eveneens, naast andere factoren, verklaard door de transfer van personen die uitgesloten zijn uit de werkloosheidsuitkering.

Wat betreft het aantal begunstigden van het equivalent leefloon, wordt de daling van de voorgaande jaren verder gezet tussen 2016 en 2017 (-21 %) en zelfs aan een sneller tempo. Voor een stuk is deze daling te wijten aan de transfer van personen onder subsidiaire bescherming van een equivalent leefloon naar een leefloon in 2017. De meer algemene daling van het aantal equivalent leefloongerechtigden, die al jaren aan de gang is, kan grotendeels verklaard worden door nieuwe maatregelen van de federale regering inzake het asiel- en migratiebeleid. Dit zorgde namelijk voor een daling van het aantal asielaanvragers en het aantal vreemdelingen die niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en die aanspraak zouden kunnen maken op deze financiële steun.

Tot slot blijft het aantal ouderen (65 en ouder) dat recht heeft op een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) continu stijgen in het Brussels Gewest tussen 2016 en 2017 (+3 %), hoewel aan een lager tempo dan de voorgaande jaren. In de laatste tien jaar steeg het aandeel ouderen met een IGO van 8 % tot 12 %, terwijl het aandeel op niveau van België wel relatief stabiel bleef (5 %).

We kunnen dus besluiten dat er, in navolging van de voorgaande jaren, in het Brussels Gewest continu een groot aantal personen leven in een moeilijke situatie. Daarenboven heeft een toenemend aantal personen, omwille van diverse redenen, geen toegang meer tot de sociale zekerheid of bijstand. Het is belangrijk om de sociaaleconomische situatie van alle Brusselaars in kaart te brengen, ook van zij die ver verwijderd zijn van alle vormen van sociale bescherming.

In het kader van een sterke demografische groei en de overdracht van een reeks bevoegdheden van de federale overheid naar de deelstaten, wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met belangrijke uitdagingen op het vlak van huisvesting, tewerkstelling, scholing, gezondheid en bijstand aan personen, zoals blijkt uit de indicatoren van deze Welzijnsbarometer.

[115] We herinneren hier graag aan het feit dat een nieuwe stratificatiemethode van de steekproeftrekking van de EU-SILC enquête in België momenteel wordt toegepast. Deze nieuwe methode zou, vanaf 2019, de betrouwbaarheidsintervallen voor internationale resultaten moeten verkleinen, en dus betrouwbaardere resultaten moeten geven voor het Brussels Gewest.

10. WOORDENLIJST

Arbeidsongeschiktheidsuitkering en invaliditeitsuitkering:

verschillende regelingen zijn van toepassing wanneer iemand omwille van een ongeval of ziekte niet kan werken. Loontrekkenden hebben in de beginperiode (maximum één maand) recht op het volledige loon, betaald door de werkgever. Wanneer de arbeidsongeschiktheid langer duurt dan één maand, betaalt de mutualiteit gedurende één jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering die overeenkomt met 60 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen. Wanneer de ongeschiktheid langer duurt dan één jaar, spreekt men van invaliditeit en krijgt de persoon een invaliditeitsuitkering uitbetaald door de mutualiteit. Deze bedraagt 65 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen voor een persoon met minimum één persoon ten laste, 55 % voor een alleenstaande werknemer en 40 % voor een samenwonende.

Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be

Arme sikkkel: zone van het Brussels gewest waar al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen woont. Deze bestaat uit de wijken in het noorden en het westen van de eerste kroon. Deze wijken behoren tot de armste wijken van het Brussels Gewest, ze vormen een sikkkel rond het stadscentrum, van de lage gedeelten van Vorst tot Sint-Joost-ten-node.

Armoederisicogrens: inkomensgrens vastgelegd op 60 % van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen. Voor België lag de armoederisicogrens op basis van de EU-SILC enquête 2017 (inkomens 2016) op € 13 670 per jaar of € 1 139 per maand voor een alleenstaande. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen lag de grens op € 1 823 per maand, voor een koppel met twee kinderen op € 2 392 per maand.

Artikel 60§7 en 61: het artikel 60§7 en het artikel 61 zijn tewerkstellingsmaatregelen die het OCMW toelaat om uitkeringsgerechtigden van een leefloon of equivalent leefloon gedurende een bepaalde periode tewerk te stellen. Het doel van deze maatregel is om personen een werkervaring aan te bieden die hen later toelaat om het recht op een werkloosheidsuitkering te heropenen. Bij een artikel 60 is het OCMW zelf de werkgever (het OCMW kan de persoon tewerkstellen in de eigen diensten of ter beschikking stellen aan een derde), bij een artikel 61 is een privaat organisme de werkgever. Deze maatregel is, net als een groot deel van de andere tewerkstellingsmaatregelen, geregionaliseerd in het kader van de zesde staatshervorming.

Betrouwbaarheidsinterval: interval om de nauwkeurigheid in te schatten van cijfers en indicatoren die berekend zijn op basis van gegevens van enquêtes. Het brede betrouwbaarheidsinterval voor het armoederisico in het Brussels Gewest is te wijten aan de beperkte grootte van de steekproef van de EU-SILC enquête. Het armoederisicopercentage van 33 % voor het Brussels Gewest is slechts een schatting. Met 95 % zekerheid kan gesteld worden dat het armoederisicopercentage tussen 30 % en 37 % ligt. Omwille van het brede betrouwbaarheidsinterval is het onmogelijk om de evolutie in de tijd van deze indicator in het Brussels Gewest te analyseren. In de figuren wordt het betrouwbaarheidsinterval met boven- en ondergrens als volgt weergegeven:

Bruto Binnenlands product (BBP) per inwoner: het bruto binnenlands product is een belangrijke indicator van de nationale rekeningen die de gerealiseerde economische

activiteit meet (de waarde van het geheel van geproduceerde goederen en diensten) over een bepaalde periode en binnen een bepaald gebied. Het bruto binnenlands product per inwoner is de verhouding tussen deze indicator en het aantal inwoners van het betreffende gebied. In een gewest als het Brussels, is het BBP per inwoner erg hoog dankzij de bijdrage van de pendelaars aan het BBP.

Consumptieprijsindex: deze index van de consumptieprijsen is een economische indicator die maandelijks de evolutie nagaat van de prijzen aan de hand van de waarde van een korf met consumptiegoederen en diensten die een gemiddeld gezin gebruikt. Het verloop van de indexcijfers toont de evolutie van de levensduurte voor de gezinnen.

Dringende medische hulp: dringende medische hulp is hulp in de vorm van een financiële tegemoetkoming van het OCMW voor medische zorgen voor personen die geen ziekteverzekering hebben en die niet over voldoende financiële middelen beschikken. Ze wordt voornamelijk gegeven aan mensen zonder wettig verblijf, om op die manier het fundamentele mensenrecht om toegang te hebben tot gezondheidszorgen waar te maken. Voor meer informatie: Roberfroid et al (2015) "Welke gezondheidszorg voor personen zonder wettig verblijf?", beschikbaar op <https://kce.fgov.be>

Eerste kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De eerste kroon van het Brussels Gewest verwijst naar de wijken tussen de lanen van kleine ring en de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchillaan) en in het oosten (generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze eerste kroon was volledig verstedelijkt rond 1930.

Equivalent beschikbaar inkomen (definitie EU-SILC): het equivalent beschikbaar inkomen komt overeen met het totale inkomen waarover een huishouden beschikt (lonen, sociale voordelen, pensioenen, inkomen vanuit eigendom, kindergeld, kapitaalsintresten, ...), na belastingen en gedeeld door het aantal leden van het gezin omgezet naar het equivalent voor volwassenen. Dit equivalent tussen de gezinsleden wordt bekomen na een weging in functie van de leeftijd: 1 voor de eerste volwassene, 0,5 voor elk ander gezinslid ouder dan 14 jaar en 0,3 voor kinderen jonger dan 14 jaar. Op deze manier kan bijvoorbeeld het inkomen van iemand die samenwoont en twee kinderen heeft, vergeleken worden met het inkomen van een alleenstaande.

Meer informatie op: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Equivalent leefloon: het equivalent van het leefloon is een financiële hulp die in het kader van het Recht op Maatschappelijke Hulp (wet van 2 april 1965) door het OCMW toegekend wordt aan mensen die om bepaalde redenen (bijvoorbeeld nationaliteit) niet in aanmerking komen voor het Recht op Maatschappelijke Integratie. De bedragen zijn dezelfde als die van het leefloon.

EU13/EU15/EU27/EU28: de Europese Unie (EU) werd opgericht in 1993. Ze telde toen 12 lidstaten: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg,

Nederland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. In 1995 vervoegden Finland, Oostenrijk en Zweden de EU (EU15). De EU werd in 2004 uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek (EU25) en in 2007 met Bulgarije en Roemenië (EU27). Sinds juli 2013 is ook Kroatië toegetreden tot de Europese Unie (UE28). EU13 verwijst in deze Welzijnsbarometer naar de 13 nieuwe lidstaten.

Meer informatie op: www.europa.eu

Europa 2020: Europa 2020 is de groeistrategie van Europa voor de periode 2010-2020. De EU moet een slimme, duurzame en inclusieve economie worden. Hiervoor zijn vijf becijferde doelstellingen vastgelegd over werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, sociale samenhang, energie en klimaat. Elke lidstaat heeft zijn nationale doelstellingen bepaald op elk van deze gebieden. De nationale hervormingsprogramma's bevatten meer specifiek de prioritaire acties die het land moet nemen in antwoord op de sociaaleconomische aandachtspunten geïdentificeerd in het kader van de Europa 2020 strategie.

Meer informatie op: www.be2020.eu

Fiscale statistieken: deze statistieken bevatten informatie over inkomens op basis van de aangiften in de personenbelastingen van personen die hun hoofdverblijfplaats in België hebben. Om deze te kunnen interpreteren moet men rekening houden met een aantal zaken. De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er enkele personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. De personen met deze verschillende soorten niet belastbare inkomens kunnen worden opgenomen in de aangiften waarvan het belastbaar inkomen nul is (en dus niet worden vermeld in de meeste fiscale statistieken) of in de lage inkomensklassen. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar.

Meer informatie op: www.bisa.brussels

Gezondheidsindex: de gezondheidsindex wordt bekomen door bepaalde producten uit de korf van de consumptieprijsindex weg te laten, meer bepaald alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). De evolutie van de gezondheidsindex wordt gebruikt voor de indexatie van de huur, lonen, pensioenen en sociale uitkeringen.

Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO): het is een uitkering, toegekend door de Rijksdienst voor pensioenen die tot doel heeft financiële hulp te bieden aan personen ouder dan 65 jaar die niet over voldoende middelen beschikken. De uitkering wordt toegekend op basis van een onderzoek naar de bestaansmiddelen van de persoon, samen met andere voorwaarden (in termen van nationaliteit en verblijfplaats). De IGO vervangt sinds 2001 het vroegere "gewaarborgd inkomen voor ouderen". De personen die reeds een gewaarborgd inkomen kregen voor de verandering blijven deze behouden indien deze regeling voordeliger is dan de IGO. De cijfers in de

Welzijnsbarometer omvatten zowel de begunstigden van een IGO als deze van een gewaarborgd inkomen voor ouderen.

Meer informatie op: www.sfpd.fgov.be

Inkomenskwintiel: dit zijn de waarden (de inkomens) die toelaten om de bevolking in te delen in vijf even grote groepen, geordend in stijgende lijn in functie van hun inkomen. De inkomens van het eerste kwintiel bepalen de bovengrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen kleiner of gelijk aan dit inkomen. Het vijfde kwintiel bepaalt de ondergrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen hoger dan deze waarde. Men kan ook andere indelingen gebruiken, men kan de bevolking in vier gelijke groepen indelen (dan spreekt men over 'kwartielen'), in tien gelijke groepen ("decielen") enz.

Inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT): de inkomensvervangende tegemoetkoming wordt toegekend aan de persoon met een handicap (tussen 21 en 65 jaar) van wie is vastgesteld dat zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen sterk heeft verminderd. Het recht op deze uitkering gaat gepaard met enkele voorwaarden, zoals de medische bepaling van de graad van handicap en het bedrag hangt af van het gezinsinkomen.

Meer informatie op: www.handicap.fgov.be

Inschakelingsuitkering: de inschakelingsuitkering (vroegere "wachtnutkering") wordt door de RVA uitgekeerd aan jongeren die niet meer studeren en nog niet gewerkt hebben. Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd en gezinssituatie, maar ligt lager dan de werkloosheidsuitkering. De uitkering wordt pas toegekend na een wachtperiode van 310 dagen, deze periode wordt de socioprofessionele inschakelingsperiode genoemd. De uitkering wordt voor een periode van maximaal 36 maanden toegekend, maar deze periode is onder bepaalde voorwaarden verlengbaar. Meer informatie op: www.rva.be

Leefloon: het leefloon is een minimuminkomen, toegekend door het OCMW, voor mensen die niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken, noch aanspraak op kunnen maken, noch in staat zijn deze hetzij door eigen inspanningen, hetzij op een andere manier te verwerven. Het leefloon is een specifieke vorm van het RMI, de begunstigde moet voldoen aan de voorwaarden voor het RMI. De ondertekening van een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI) is vanaf november 2016 verplicht voor alle leefloongerechtigden.

Meer informatie op: www.ocmw-info-cpas.be

Mediaan inkomen: wanneer men alle aangiften rangschikt van het kleinste tot het hoogste bedrag, is het mediaan inkomen het bedrag in het midden van de rangschikking. Dit betekent dat de helft van de inkomens lager is dan het mediaan inkomen en de andere helft hoger is. De mediaan wordt in tegenstelling tot het gemiddelde niet beïnvloed door extreme waarden (zeer hoog of zeer laag). De armoederisicogrens werd vastgelegd op 60 % van het nationale mediaan equivalent beschikbare inkomen.

Niet-werkende werkzoekenden (NWW): personen zonder bezoldigd werk die ingeschreven zijn als werkzoekende bij een gewestelijke openbare dienst voor arbeidsbemiddeling. Het gaat zowel om uitkeringsgerechtigde werklozen, als om jongeren in de socioprofessionele inschakelingsperiode, vrij ingeschreven

werkzoekenden en verplicht ingeschreven werkzoekenden (bijvoorbeeld doorverwezen door een OCMW).

Officiële bevolking: alle personen die wettelijk ingeschreven zijn bij hun gemeentelijke administratie, met uitzondering van de asielzoekers.

Overlevingspensioenen: uitkering voor de partner van de overleden echtgeno(o)t(e) gebaseerd op het loon en de werkperiode van de overledene. Sinds januari 2015 bestaat er ook een andere uitkering voor de echtgeno(o)t(e) van een overledene: de overgangsuitkering. Deze uitkering is (onder bepaalde voorwaarden) bedoeld voor personen die niet aan de leeftijdsvoorwaarde van het overlevingspensioen voldoen. Aan het einde van de periode waarin een overgangsuitkering werd betaald (één of twee jaar), kan de rechthebbende beroep doen op een werkeloosheidsuitkering (als hij of zij nog geen werk gevonden heeft).

Meer informatie op: www.sfpd.fgov.be

Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige Verzorging (RVV): om personen met een laag inkomen financieel toegang te geven tot de gezondheidszorg wordt voor verschillende categorieën van de bevolking (evenals de personen ten laste van de RVV-gerechtigde) voorzien in een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus in een verlaging van het remgeld. Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen, moeten een aanvraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek. Deze hervorming van het recht op een verhoogde tegemoetkoming is het resultaat van een fusie van het oude RVV en OMNIO. Een andere naam voor verhoogde tegemoetkoming is “voorkeurregeling”.

Recht op maatschappelijke hulp (RMH): mensen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp. Het zijn hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met recht op verblijf die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven die genieten van het RMH. Deze personen hebben o.a. recht op financiële steun equivalent aan het leefloon en kunnen worden ingeschakeld via een tewerkstellingsmaatregel (o.a. in het kader van artikel 60§7).

Meer informatie op: www.mi-is.be of www.ocmw-info-cpas.be

Recht op maatschappelijke integratie (RMI): het RMI is van kracht sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het recht op het bestaansminimum. Het RMI gaat verder dan de zuiver financiële bijstand van het bestaansminimum: het RMI streeft naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie

belangrijke instrumenten: tewerkstelling (oa. in het kader van artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI). Het GPMI is vanaf november 2016 verplicht voor alle leefloongerechtigden. Het hoofddoel is in de mate van het mogelijke de integratie door tewerkstelling te verwezenlijken en mensen te helpen om autonoom te leven. De RMI-begunstigden moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden op vlak van nationaliteit, woonplaats, leeftijd, gebrek aan bestaansmiddelen, bereidwilligheid om te werken en uitputting van sociale rechten. In 2016 is de wet Maatschappelijke Integratie grondig gewijzigd. Naast de uitbreiding van het GPMI, werd het toepassingsgebied van de leefloonwet uitgebreid met subsidiair beschermen. Daarnaast werd de gemeenschapsdienst ingevoerd. Dit kan door het OCMW gebruikt worden om de werkberedheid van de hulpvrager die een leefloon ontvangt te evalueren.

Meer informatie op: www.mi-is.be of www.ocmwinfo-cpas.be

Significant (statistische significantie): wanneer een verschil tussen twee cijfers als statistisch significant wordt omschreven, duidt dit erop dat de kans zeer groot is dat dit verschil reëel is en niet beschouwd kan worden als het resultaat van toevalsfactoren of de onnauwkeurigheid van de schatting (cfr. betrouwbaarheidsintervallen).

Socioprofessionele inschakelingstijd (voordien wachttijd): na hun studies hebben jongeren die zich inschrijven als werkzoekende niet onmiddellijk recht op een uitkering. De socioprofessionele inschakelingstijd refereert naar de periode (310 dagen) tussen het verlaten van de school en het moment waarop men een inschakelingsuitkering van de RVA krijgt (voordien wachttuitkering), ook gedurende deze periode moet de jongere een “actieve beschikbaarheid” op de arbeidsmarkt kunnen bewijzen.

Statistische sectoren: de statistische sectoren vertegenwoordigen de kleinste administratieve eenheid en is het resultaat van de onderverdeling van het grondgebied door de Algemene Directie Statistiek, op basis van structurele kenmerken die worden geïdentificeerd via volkstellingen (de laatste belangrijke aanpassingen dateren van 2001).

Subsidiaire bescherming: het statuut van subsidiair beschermde kan worden gegeven aan vreemdelingen die niet erkend zijn als vluchteling en die niet ernstig ziek zijn, maar die een reëel risico lopen in hun land van origine. Bijvoorbeeld wanneer hun land in oorlog is.

Voor meer informatie: www.droitsquotidiens.be

Tegemoetkomingen voor personen met een handicap: de tegemoetkomingen voor personen ouder dan 21 jaar met een handicap zijn ten laste van de Staat. De tegemoetkomingen garanderen een inkomen voor personen die omwille van hun handicap niet in staat zijn om zelf een voldoende hoog inkomen te verwerven en compenseren in zekere mate de bijkomende kosten die te wijten zijn aan de handicap. Ze worden toegekend onder bepaalde voorwaarden, zoals de inkomenssituatie en de medische erkenning van de handicap. Er zijn drie types tegemoetkomingen. Voor de personen tussen 21 en 64 jaar is er de inkomensvervangende tegemoetkoming en de integratie tegemoetkoming. Deze twee tegemoetkomingen zijn cumuleerbaar en worden onafhankelijk van elkaar toegekend. Personen ouder dan 65 jaar krijgen een tegemoetkoming voor

hulp aan bejaarden. Deze laatste tegemoetkoming werd recent overgedragen aan de gemeenschappen.

Meer informatie op: www.socialsecurity.be

Tweede kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De tweede kroon van het Brussels gewest omvat de wijken die het meest aan de buitenkant van de stad liggen, buiten de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchilllaan) en in het oosten (generaal Jacqueslaan, Louis Schmidtlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze tweede kroon werd verstedelijkt na de eerste kroon en bereikte de grenzen van het Brussels gewest rond 1960.

Werkloosheidsuitkering: de werkloosheidsuitkeringen worden uitgekeerd door de RVA. Om recht te hebben op een werkloosheidsuitkering moet men gedurende een bepaald aantal dagen gewerkt hebben (het aantal dagen is afhankelijk van de leeftijd) ofwel de socioprofessionele inschakelingstijd hebben doorlopen (waarna men spreekt over een inschakelingsuitkering), ofwel reeds werkloosheidsuitkeringen hebben ontvangen in het recente verleden. Er zijn verschillende voorwaarden voor de uitkering, onder andere ingeschreven zijn in een gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling (Forem, Actiris, ADG of VDAB) en aantonen dat men actief op zoek is naar werk. Het bedrag van de werkloosheidsuitkering is afhankelijk van het laatste loon, de duurtijd van de werkloosheid en de gezinssituatie. Als aan de voorwaarden wordt voldaan, wordt de werkloosheidsuitkering (in tegenstelling tot inschakelingsuitkeringen) in principe voor onbepaalde duur uitgekeerd. Sinds 2012 bestaat er wel een degressief systeem waarbij het bedrag daalt met de werkloosheidsduur. Voortaan wordt er bij een werkloosheidsduur van meer dan 48 maanden voor de meeste werklozen geen rekening meer gehouden met het vroegere loon maar is het een vast bedrag dat lager ligt dan de armoederisicogrens.

Meer informatie op: www.rva.be en www.werk.belgie.be

II. LIJST VAN DE ACRONIEMEN

Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling
ADG	Dienst voor arbeidsbemiddeling van de Duitstalige Gemeenschap
BBP	Bruto binnenlands product
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
EAK	Arbeidskrachtenenquête
EU	Europese Unie
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions
FOD	Federale Overheidsdienst
FOREM	Office wallon de la Formation professionnelle et de l'Emploi
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
IAB	Internationaal Arbeidsbureau
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IGO	Inkomensgarantie voor Ouderen
IWEPS	Institut wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
NWW	Niet-werkende werkzoekende
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OVM	Openbare Vastgoedmaatschappijen
POD	Programmatorische Overheidsdienst
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RMH	Recht op maatschappelijke hulp
RMI	Recht op maatschappelijke integratie
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
RVV	Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige verzorging
SVK	Sociaal Verhuurkantoor
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

12. REFERENTIES

- Actiris (2018), Perscommuniqué: "April 2018: Brusselse werkloosheidsgraad op laagste niveau in 25 jaar", Brussel.
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2006-2016), "Statistieken en inlichtingen" op 31 december 2006-2016. BGHM, Brussel.
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2017), Mondeling interventie van C. Coddens tijdens de Rondetafel van 29 maart 2017, Brussels parlement. Brussel.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015a), Een demografische boom onder de loep: Roemenen, Polen en Bulgaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 9, juni 2015.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015b), Demografische barometer 2015 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 11, december 2015.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016a), Wijkmonitoring, Analysefiche. Aandeel Fransen.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016b), Demografische barometer 2016 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 16, december 2016.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016c), De vergroting van de Brusselse huishoudens, Focus nr. 13, februari 2016.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016d), Fiscale statistiek van de inkomens, een geschikte gegevensbron om de levensstandaard van de Brusselaars te meten? Focus nr. 14, februari 2016.
- Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2016) In Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Gekruiste blikken, Brussels armoederapport 2016. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Brussel.
- Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2017), De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Actiris. Brussel.
- Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2018), De evolutie van de Brusselse Arbeidsmarkt, maandelijks rapport, juni 2018.
- Callier L., Hanquinet L., Genard J. L. & Guérin M. (2012), Étude approfondie des pratiques et consommation culturelles de la population en Fédération Wallonie-Bruxelles : Les publics de la culture, Bruxelles : Observatoire des politiques culturelles.
- Cantillon B., Van Lancker W., Goedemé T., Verbist G., Salanauskaite L., De Maesschalck V. & Van Mechelen N. (2013), Bouwen aan een nieuwe toekomst voor de kinderbijlagen: een must voor al wie het ernstig neemt met armoedebestrijding, Centrum voor sociaal beleid, Universiteit Antwerpen.
- Charafeddine R. (2015), Omgeving, huisvesting en passief roken. In: Charafeddine R. & Demarest S. (ed.). Gezondheidsenquête 2013. Rapport 4: Fysieke en sociale omgeving. WIV-ISP, Brussel.
- Defeyt P. & Guio A.-C. (2011), Pauvreté: une définition limitée, une politique à revoir, Institut pour un Développement Durable, maart 2011.
- De Keersmaecker M.-L. (2018), Observatiecentrum van de Huurprijzen: Enquête 2017. Brussel: Observatiecentrum voor de Huisvesting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- De Laet S. (2018) Ook de volksklassen verhuizen uit Brussel. Een analyse van de randverstedelijking van de bevolkingsgroepen met een laag inkomen, Algemene collectie, n°121, online op 12 maart 2018.
- Delbeke B. & Meyer S. (2018) Barometer Energiearmoede. Analyse en interpretatie van de resultaten 2009-2016, Koning Boudewijnstichting, Universiteit Antwerpen (OASeS) & Université libre de Bruxelles (CEESE).
- Dessouroux C., Bensliman R., Bernard N., De Laet S., Demonty F., Marissal P. & Surkyn J. (2016), Huisvesting in Brussel: diagnose en uitdagingen, BSI Synthesenota n° 99, juni 2016 brussels.revues.org
- Englert M. (2013), Analyse des déterminants du chômage urbain et politique de rééquilibrage entre l'offre et la demande de travail en Région de Bruxelles-Capitale, Working Paper DULBEA, Research series, Nr. 13-03.
- Englert M. & Feyaerts G. (2018) in "Pauvrophobie: Petite encyclopédie des idées reçues sur la pauvreté", Le Forum – Bruxelles contre les inégalités, éditions Luc Pire.
- Federaal Planbureau (2011), Welvaartsbinding van sociale en bijstandsuitkeringen, Working paper 4-11, maart 2011.
- Federaal Planbureau & FOD Economie – Statistics Belgium (2018), Demografische vooruitzichten 2017-2070, maart 2018. Beschikbaar op: www.plan.be en www.statbel.fgov.be
- FOD Sociale Zekerheid (2017), Analyse van de evolutie van de sociale situatie en sociale bescherming in België 2017 – Samenvatting en kernboodschappen, juli 2017.
- Gangji A. (2008), Analyse micro-économique du coût du chômage en Belgique : Réflexions en matière de perspectives sur le marché du travail et de pauvreté, thèse de doctorat, Brussel: Université Libre de Bruxelles, Faculté des Sciences Sociales, Politiques et Economiques - Sciences Economiques.
- Guio A.-C. & Mahy C. (2013), Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie, Working paper de l'IWEPS Nr. 16, Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique.
- Herman G. & Bourguignon D. (2008), Les politiques d'emploi à la lumière de la santé mentale des chômeurs, L'Observatoire.
- Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2018) Stand van zaken op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten, juni 2018.
- Huybrechts F., Meyer S. & Vranken J. (2011), Energiearmoede in België, Finaal rapport. OASeS- Universiteit Antwerpen; CEESE- Université libre de Bruxelles.
- HYDROBRU, Activiteitenverslagen (jaarlijks), Brussel: HYDROBRU.
- la Strada (2013), Centrale registratie voor de onthaalhuizen en centra voor dringend onthaal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Gegevens over de opvang van thuislozen in 2011. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

la Strada (2017), Dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Telling van 7 november 2016. Brussel en van 6 maart 2017. Brussel.

Martens A., Ouali N., Van de Maele M., Vertommen S., Dryon P. & Verhoeven H. (2005), Discrimination des étrangers et des personnes d'origine étrangère sur le marché du travail de la Région de Bruxelles-Capitale, Rapport de synthèse, Recherche dans le cadre du Pacte Social pour l'emploi des Bruxellois.

Myria (2017), "Migratie- en asielstromen: de cijfers ontrafeld", Myriatics n°8, Myria Federaal Migratiecentrum, november 2017.

Nationale Bank van België (2018), Statistieken 2017 van de Centrale voor kredieten aan particulieren. Brussel: Nationale Bank van België.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2008), Armoede en veroudering, Brussels Armoede-rapport, Gemeenschappelijke gemeenschapscommissie, Brussel.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2016), De invaliditeit in het Brussels Gewest, Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Brussel.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2017), Inzichten in non take-up van de sociale rechten en in sociale onderbescherming in het Brussels Gewest, Thematisch katern van het Armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2016, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie: Brussel.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad en Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2015), Vrouwen op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en Actiris. Brussel.

Penne T., Cussó Parcerisas I., Mäkinen L., Storms B., Goedemé T. (2016), Can reference budgets be used as a poverty line, ImPROVE Working Paper N°16/05. Antwerp: Herman Deleeck Centre for Social Policy – University of Antwerp. Antwerpen.

POD Maatschappelijke Integratie (2017a), Statistisch Verslag nr. 18, juni 2017.

POD Maatschappelijke Integratie (2017b), Erkende vluchtelingen en subsidiair beschermden die zich melden bij het OCMW, Focus nr. 18, juni 2017.

Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2018a), Jaarverslag 2017 – Volume 2: Indicatoren van de arbeidsmarkt en evolutie van de uitkeringen, beschikbaar op: www.rva.be

Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2018b), Trimestriële indicatoren van de arbeidsmarkt, Statistieken, budget en studies, situatie op 30 juni 2018.

Roberfroid D., Dauvrin M., Keygnaert I., Desomer A., Kerstens B., Camberlin C., Gysen J., Lorant V. & Derluyn I. (2015), Welke gezondheidszorg voor personen zonder wettig verblijf? Samenvatting. Health Service Research (HSR). Brussel: Federaal kenniscentrum voor de gezondheidszorg (KCE). 2015. KCE reports 257Bs. D/2015/10.273/109.

Schepers W. & Nicaise I. (2014), Het vel van de kei. Armoedetoets van de ingrepen van de regering-Di Rupo in de werkloosheidsverzekering. De Gids op Maatschappelijk Gebied. VZW Vormingscentrum ter Munk & Garant Nr. 105, pp. 14-20, ISSN 0378-4657

Schockaert I., Morissens A., Cincinnato S. & Nicaise I. (2012), Armoede tussen de plooiën: aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), onderzoek uitgevoerd in het kader van het federaal wetenschapsbeleid, in opdracht van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Sibelga (2018), Activiteitenverslag 2017. Sibelga. Brussel.

Socio-economische monitoring (2017), "Arbeidsmarkt en origine", Brussel.

Statbel (2017) Quality report Belgian SILC-2016.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013), Sociale bescherming en armoede: een bijdrage aan politiek debat en politieke actie, Tweejaarlijks verslag 2012-2013, Brussel.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2014), De versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen: impact op armoede, augustus 2014. Brussel.

Storms B. & Van den Bosch K. (2009), Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen. Leuven: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Katholieke Hogeschool Kempen.

Storms B. & Van den Bosch K. (2010), Quel est le revenu minimum nécessaire pour une vie digne ? Les budgets de référence et la protection du revenu minimal, Pensée plurielle, Nr. 25, p. 63-73.

Storms B. (2012), Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie, Doctoraatsthesis, Departement Politieke en sociale wetenschappen, Universiteit Antwerpen.

Treutens P.-Ph. (2014), Analyse de l'évolution du niveau de vie des ménages bruxellois sous l'angle des revenus fiscaux, mémoire de stage, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Gewestelijke Overheidsdienst Brussel.

Valenduc G. (2010), La fracture numérique en Belgique, Étude réalisée par la Fondation Travail-Université (FTU) et publiée avec le soutien de la Communauté française, octobre 2010.

Van Brussel L., Carlier L., Berger M., Printz A., Francou L. & De Cleen B. (2018) BruVoices. Inwoners spreken over sociale cohesie in Brussel. Een discoursanalyse van 500 burgers. Koning Boudewijnstichting, Brussel.

Van Hamme G., Wertz I. & Biot V. (2011), Economische groei zonder sociale vooruitgang: stand van zaken in Brussel, Brussels Studies, Nr. 48.

Van Hamme G., Grippa T. & Van Crieckingen M. (2016), Migratiebewegingen en dynamische processen in de Brusselse wijken, Brussels Studies, Algemene collectie, n° 97.

Van Hecke E., Halleux J.M., Decroly J.M. & Mérenne-Schoumaker B. (2007), Woonkernen en stadsgewesten in een verstedelijkt België. Brussel: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie.

Van Oyen H., Deboosere P., Lorant V. & Charafeddine R. (Eds.) (2010), Sociale ongelijkheden in gezondheid in België, Samenleving en toekomst, Federaal wetenschapsbeleid, Gent: Academia Press.

Van Tielen R, Karakaya G, Amrous K., Tandzorg in België in de periode 2011-2015 Welke verzorging? Welke terugbetalingen? Welke kosten voor het gezin?, Onafhankelijke Ziekenfondsen, Brussel 2017.

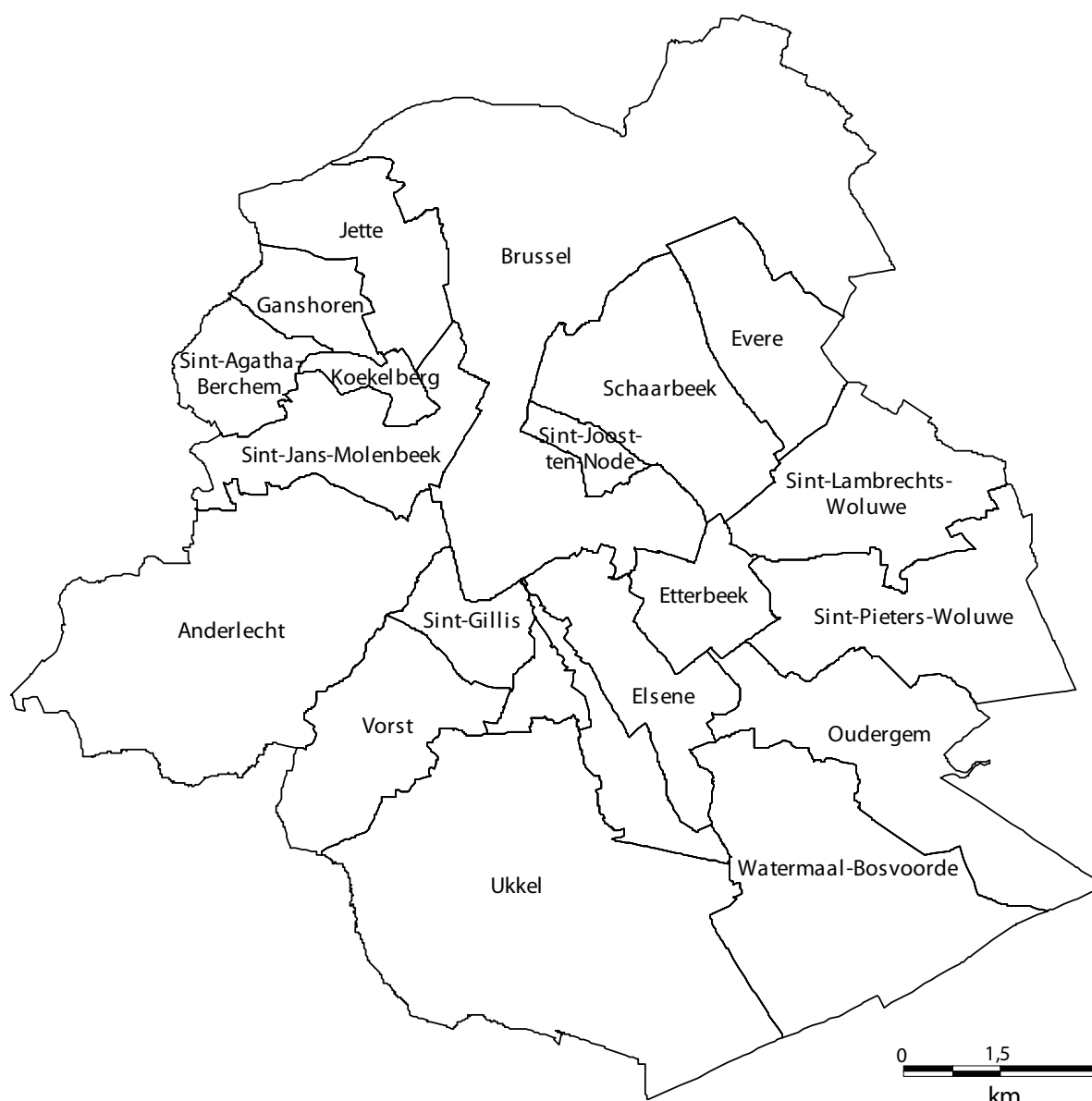
Van Vooren D. (2018), Water voor iedereen! Situatieschets van waterarmoede in België, Koning Boudewijnstichting, Brussel.

Visée-Leporcq D. (2011), Décrochage scolaire et pauvreté. Bruxelles: ATD Quart Monde, collection 'Connaissance et Engagement: Analyses et études'. Beschikbaar op: <http://atd-quartmonde.be>

Whelan C.T., Layte R., Maitre B. & Nolan B. (2001), Income, deprivation, and economic strain. An analysis of the European community household panel. *European Sociological Review* 17:357- 372.

Zune M., Demazière D. & Ugeux E. (2017), De ervaringen met de uitsluiting uit de werkloosheid, kwalitatief onderzoek, GIRSEF & Centre de Sociologie des Organisations (CSO) de Sciences-Po Paris, Enquête uitgevoerd door het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (Actiris), april 2017.

Referentiekaart: De Brusselse gemeenten

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Welzijnsbarometer 2018

De Welzijnsbarometer is het statistisch deel van het Brussels armoederapport. In de barometer staan indicatoren die de situatie van de Brusselaars weergeven in relatie met verschillende aspecten van het leven: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en maakt het zo mogelijk om de socio-economische situatie van de Brusselaars op te volgen in de tijd. Het is in de eerste plaats een beleidsondersteunend instrument.

www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil

Dit document is ook beschikbaar in het Frans.

Ce document est également disponible en français sous le titre :
“Baromètre social, Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2018”